

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Pedagogiky

Diplomová práce

Využití filmu ve výuce humanitních předmětů

Vypracovala: Bc. Kristýna Bulínová
Vedoucí práce: PhDr. Iva Žlábková, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce, a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne .....

.....

Bc. Kristýna Bulínová

Bibliografický záznam

BULÍNOVÁ, K. (2022). *Využití filmu ve výuce humanitních předmětů*. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky, České Budějovice, 82 s.

Anotace

Diplomová práce s názvem *Využití filmu ve výuce humanitních předmětů* se věnuje tématu práce s filmem ve výuce. Cílem této práce je zjistit způsob využívání filmu ve výuce humanitních předmětů. Prozkoumat, jaké má sledování filmů výhody a nevýhody. V neposlední řadě pak zjistit, které filmy učitelé upřednostňují. Teoretická část prezentuje základní informace o dané problematice využití filmů, mediální výchově, kritickém myšlení a autorských právech. Obsahuje rešerši odborné literatury. Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu, analýze zjištěných poznatků a interpretaci výsledků.

Klíčová slova: film, film ve výuce, mediální výchova, kritické myšlení

Annotation

The diploma thesis called *Use of film in the teaching of humanities* deals with the topic of utilization of film in education. The aim of the thesis is to find out how films are used during lessons, to explore the advantages and disadvantages of watching films and finally, to determine what films teachers prefer. The theoretical part describes basic information about the usage of films as a teaching method, media education, critical thinking and copyrights. This part also contains bibliography. The practical part is dedicated to qualitative research, analysis and interpretation of the findings.

Keywords: movies, teaching with film, media education, critical thinking

Title

Use of film in the teaching of humanities deals

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní PhDr. Ivě Žlábkové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky poskytnuté během psaní této práce. Rovněž bych chtěla poděkovat všem učitelům, kteří se podíleli na mém výzkumu. Ráda bych také poděkovala své rodině za plnou podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretická východiska	12
2.1	Základní pojmy	15
2.2	Historie filmu	19
2.3	Klady a zápory využití filmu	21
2.4	Práce s filmem	24
2.5	Film jako didaktická pomůcka ve výuce	28
2.6	Filmová a mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu	33
2.7	Projekty podporující zapojení filmů do výuky	35
2.8	Literární rešerše	36
2.9	Webové stránky	39
2.10	Kritické myšlení	41
2.11	Autorská práva	44
3	Metodologie výzkumu	45
3.1	Metoda a sběr dat	45
3.2	Cíle a otázky výzkumného šetření	46
3.3	Výběr respondentů	47
3.4	Průběh výzkumného šetření	47
3.5	Přepis rozhovorů	48
4	Analýza využití filmu ve výuce humanitních předmětů	49
4.1	Časové hledisko využívání filmů	50
4.2	Prezentovaná délka filmu	51
4.3	Způsoby využívání filmů a jejich příprava	52
4.4	Zdroje filmů	54
4.5	Technické vybavení	56
4.6	Dokumentární vs. hraný film	57
4.7	Používané metody při práci s filmem	58
4.8	Výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky	61
4.8.1	Pozitivní aspekt	61
4.8.2	Negativní aspekt	63
4.9	Autorská práva	65
4.10	Kritické myšlení	66
4.11	Mediální výchova	67
5	Interpretace dat	69
5.1	Odpovědi na výzkumné otázky	69
6	Diskuse	74

7 Závěr.....	77
Literatura.....	79
Internetové zdroje	80
Seznam příloh	82

1 Úvod

Film se dnes stal již neodmyslitelnou součástí našeho běžného života. Aniž si to uvědomujeme, provází nás už celých sto let a do jisté míry formuje naše znalosti a přináší nové informace. Pokud se hovoří o audiovizuálních médiích, nespadá do nich pouze film, ale také televize a videozáznam. Bylo by malicherné myslet si, že neproniknou také do škol. Audiovizuální média se tak stala součástí výuky a zařadila se mezi didaktické metody, které učitelé běžně při výuce používají. Film totiž dovede zvýšit žakovu zvědavost a touhu dozvědět se něco víc, a může tak přispět ke snadnějšímu zapamatování nových informací.

Jak přejít od povrchního k hloubkovému poznávání? K pochopení různých souvislostí, k tvorbě vlastních názorů a nepodléhání pouze jedné pravdě je zapotřebí také kritického myšlení, jež se v současné době vyžaduje. Také se jedná o jednu z dovedností, kterou by se žáci měli naučit během hodin ve škole. Se současným masovým vytvářením filmů, bez ohledu na pravdivost nabídky a spíše upřednostňování zábavy, je důležité se zaměřit při využití tohoto média právě na rozvoj kritického myšlení u žáků. Učit je nebýt pouhým pasivním a konzumním divákem, ale umět kriticky zhodnotit sledovanou ukázkou na základě svých znalostí o dané události. Důležité je i porovnání událostí, pokud se jedná o historický film, s příslušným historickým pramenem.

V současné době se české školství potýká s několika problémy, které se průběžně probírají již několik let. Počátek snahy o reformované školství, jež se událo již v devadesátých letech minulého století, je již dávno pryč. Stále však ještě nejsme na konci cesty. I když je výuka dynamický proces, je otázkou, zda se tam někdy ocitneme. V současné době probíhá revize rámcových vzdělávacích programů, díky níž by mělo dojít k redukci učiva a zaměření se na důležitější rozvoj dovedností a vědomostí zároveň.

S problematikou malého využívání všech dostupných moderních prostředků a metodik v rámci hodin humanitních předmětů se setkáváme dodnes. Pouhé využívání stále převažující frontální výuky již nestačí. Je potřeba přicházet s novými moderními prvky, které ozvláštní výuku přenášenou na žáky, a učiní tak učivo zábavnější, zajímavější a přístupnější. Pedagogové mají v současné době těžší roli, než byla před sto lety. Musí se stále učit nové věci, jelikož zaujmout žáky ve školách je daleko tvrdší oříšek než dřív.

Například u jednoho z humanitních předmětů – dějepisu, se často u žáků projevuje nezájem a nepochopení učiva, ať už je to z důvodu časové vzdálenosti od historické události, nezajímavých činů či jiných myšlenkových názorů.

Právě myšlenkové názory, které zastáváme dnes, jsou rozdílné od myšlení a představ lidí před sto lety, natož pak od dob středověku. Například moderní člověk se od středověkého odlišuje zcela významně již v několika pohledech – na svět, na duchovno, na svátosti, na manželství a na další aspekty života.

Pedagog by měl jít s dobou a uvědomit si, že již není tím jediným zdrojem informací. V současné době má k dispozici rozmanité možnosti, jak žáky zaujmout, a je nutné tomu přizpůsobit i výuku. V praxi je zapotřebí střídat činnosti žáků, snažit se zařazovat různé metody a aktivity, které jsou pro žáky atraktivnější a vzbuzují zájem o daný předmět či téma.

Jednou z možností, jak udělat předmět oblíbenější a zajímavější, je zařazování audiovizuálních médií do výuky. S tím také souvisí hlavní téma diplomové práce – využití filmu ve výuce humanitních předmětů. Tato práce se zabývá využitím nejnovějšího typu vzdělávacího pramene, jímž je film, během výuky v několika předmětech. Jedná se o kvalitativní výzkum, který je zaměřen na rozhovory s učiteli humanitních předmětů, v nichž je zkoumáno, zda a jakým způsobem v praxi film využívají. Jak s ním ve výuce pracují, který typ filmu, popřípadě upřednostňují a jak jej žáci přijímají.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak jsou ve školách využívána filmová média ve výuce humanitních předmětů. Na základě toho prověřit, jaké se objevují výhody a nevýhody při zapojení filmu do výuky. Dále pak zjistit, které filmy učitelé ve výuce upřednostňují. A v neposlední řadě analyzovat využití filmů ve výuce aplikováním kvalitativního výzkumu.

Práce je členěna do několika kapitol a podkapitol, v nichž je zkoumána a popisována daná problematika. Začíná se úvodem, ve kterém je zformován vstup do sledované problematiky, cíle a popsán další postup práce. Přechází se přes část teoretickou, kde je uvedeno několik základních pojmů, s nimiž se v práci dál operuje, poté jsou definovány výhody a nevýhody využívání filmů ve výuce. Dále se pokračuje metodologickou částí k analýze využití filmu ve výuce a interpretací dat k závěru. První část definuje teoretická východiska, z nichž bylo vycházeno jako z hlavních zdrojů informací.

Pro vstup do dané problematiky je vhodným zdrojem kniha *Dějiny ve filmu* autorů Kamila Činátla, Jaroslava Pinkase a Čenka Pýchy z roku 2014, která byla napsaná jako metodická příručka sledující filmové obrazy z hlediska didaktiky dějepisu a jejich možnosti využití ve výuce. Dále pak knihy popisující didaktiky občanské výchovy a dějepisu od Martina Labische, Denisy Labischové (2008 a 2010) a Roberta Čapka (2015). Petr Kopal a Petr Blažek se zase zaměřili na české historické filmy zabývající se zpracováním historické látky s jistými společenskými a ideologickými důsledky ve sborníku *Film a dějiny*. V souvislosti s filmovým médiem je vhodné zmínit také práce *K integraci mediální výchovy* od Markéty Pastorové a Jana Jiráka (2015) nebo *Vizuální gramotnost* od Boženy Šupsákové (2015). K historii a vzniku filmu *Dějiny filmu* Kristen Thompson a Davida Bordwella (2011).

Zajímavý pohled na využití filmu ve výuce přináší také internetové stránky, v nichž autoři usilují o komplexní pohled na danou problematiku. Z různých příspěvků můžeme jmenovat ty, které se významně zasloužily o tvorbu metodiky a rozvoj využití filmu ve výuce – Dějepis 21, Film ve výuce dějepisu, Moderní dějiny, ÚSTR, Občankáři a Jeden svět na školách. Právě Jeden svět na školách se zaměřuje na velmi zajímavá témata, zpracovaná v dokumentárních filmech, a klade důraz na praktickou využitelnost dalších materiálů. Prostřednictvím těchto filmů přináší do škol důležitá témata věnující se aktuálním problémům současného světa, lidským právům, moderním československým dějinám, migraci a dalším.

V rámci teorie je vhodné přiblížit zkoumanou problematiku a vznik filmu. Vytyčit si základní pojmy týkající se dané problematiky: film, hraný historický film, dokumentární film, film jako didaktická pomůcka ve výuce, kritické myšlení. Zajímavé je také využít film jako historický pramen. V tomto ohledu je nutné jeho odlišení od každodenní zkušenosti, jež se především orientuje na zábavu, a přistoupit k němu s kritickým pohledem a navazující analýzou, která je potřebná v rámci tohoto typu historického pramene.

V mnoha ohledech se v humanitním vzdělávání poukazuje na to, že nejde jen o zapamatování si dat, při kterých vlastně žák ani neví, proč se je má naučit. Nemělo by se jednat o uzavřenou strukturu. Mělo by jít v prvé řadě o zájem, schopnost porozumět a odpovědně hodnotit dějiny. Dějiny by se měly ve škole stát otevřenou problémovou otázkou, nad kterou mohou žáci zaujímat vlastní postoje (Činátl et al., 2014).

V teoretické části nalezneme podkapitolu Práce s filmem. Při výběru filmu jako učební pomůcky by se měl zohlednit věk, zájem a potřeba žáků i tématu. Pokud se zvolí vhodná metoda a správný film, dojde k naplnění vzdělávacích cílů a rozvoji kompetencí žáků. Žáci by měli aktivně využívat možnosti daného média.

Při zapojení filmu do výuky je podstatné, aby žáci byli mediálně gramotní. Kapitola o filmové a mediální výchově se zabývá těmito pojmy a tím, jak jsou ukotveny v Rámcovém vzdělávacím programu (RVP). Jedna z podkapitol se věnuje kladům a záporům při využívání filmů. Do teoretické části jsou zahrnuty i kapitoly Literární rešerše a Webové stránky. Před sledováním filmů by se měl pedagog zajímat i o autorská práva v rámci české normy. Také filmovým autorským právům se věnuje jedna z podkapitol. V další části je popisována metodika práce – samotný postup při výzkumu, výběr učitelů humanitních předmětů ze základních škol a tvorba otázek do rozhovoru.

V další části práce je zpracována Analýza využití filmu ve výuce humanitních předmětů. Jedná se o výzkumnou část a jejím cílem je analyzovat průběh a výsledky kvalitativního výzkumného šetření. V kapitole Interpretace dat jsou popsány výsledky zjištěné během výzkumu a přináší odpovědi na otázky položené na začátku práce. Předposlední kapitola je Diskuse, v níž je provedeno porovnání s teorií a zjištěnými daty. Celou práci ukončuje Závěr, ve kterém jsou shrnuty výsledky a cíle práce.

Celkem byly zvoleny tři výzkumné otázky, na které byla v průběhu sepisování práce hledána odpověď:

1. Jakým způsobem učitelé ve výuce využívají film?
2. Jaké jsou výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky?
3. Jaké filmy učitelé ve výuce upřednostňují?

2 Teoretická východiska

S rozšiřováním různých moderních přístupů ve výuce souvisí i využívání internetu a audiovizuálních médií. V současné době dochází k orientaci na tento velmi vyhledávaný prostředek jako možnosti ztraktivnit a vylepšit dosavadní výuku. Vstupujeme do éry obrazů. Audiovizuální média se stávají nedílnou složkou současnosti a jsou stále více oblíbená. Především proto, že jsou snadno dostupná. Internet nám nabízí nepřehledné množství filmů, ukázek a informací, ze kterých si můžeme vybírat. Přechází se od knih buď rovnou k samotným filmům, nebo k podcastům, které představují jakýsi mezistupeň a stávají se také častěji vyhledávanými. Je to i proto, že se s nimi dennodenně setkáváme, ať už ve formě mediálních sdělení na ulicích (plakáty či billboardy), samotných reklam, televizních pořadů či filmů. Film se stal neodmyslitelnou a neoddiskutovatelnou součástí naší každodennosti. Audiovizuální média již nepředstavují uzavřenou sféru, která by se dala oddělit od sociálního a ekonomického života. Jedním z rysů moderní společnosti je medializace, kdy právě život jednotlivce i kolektivu je prostoupen médii.

Nejenom studenti, ale také široká veřejnost stále více odkládá psané slovo a zaměřuje se na multimediální podobu předávání informací, která se tak účastní na tvorbě i produktu našeho běžného života. Hromadné sdělovací prostředky jsou klíčovým nástrojem socializace a jsou produkty modernity. V podstatě se tak podílejí na naší schopnosti či neschopnosti rozumět světu, ve kterém žijeme (Krátká & Vacek, 2008). Je proto nasnadě posilovat ikonografickou stránku výuky a postupně přecházet od klasických, někdy zastaralých, učebních pomůcek k multimediálním metodám. Právě tyto nové didaktické pomůcky a média pomáhají reflektovat moderní potřeby, dovednosti i hodnoty a zprostředkovávat žákům informace a sdělení v jejich nejpřirozenější podobě.

Podle empirických průzkumů bylo zjištěno, že audiovizuální média jako např. televize, jsou nejvíce preferovaným informačním zdrojem. A jejich vliv na tvorbu o historickém povědomí je silnější než výuka dějepisu ve škole. Podle Labischové (2008) je vhodné účelně doporučovat žákům sledování snímků a pořadů s historickou tematikou, které jsou schopni porovnat v rámci vlastních nabytých znalostí o historii ze školní výuky.

Současná moderní a efektivní výuka upřednostňuje využívání velkého množství nových pomůcek a materiálů z důvodu obměnit stereotypní přístup k vyučování, celkově zvýšit aktivitu žáků a rozvinout všechny klíčové kompetence, které jsou popsány v RVP (Labischová, 2008).

Nejen samotná didaktika dějepisu, ale i dalších humanitních předmětů, stojí před důležitým krokem: posunout vzdělání od pouhých znalostí faktografie a kauzálních souvislostí k dovednostem, které se budou žákům hodit i v běžném životě. Problém, s nímž se nyní často setkává didaktika občanské výchovy, je u žáků snižování občanského vědomí, schopnosti orientovat se a reflektovat současné dění. Žáky je třeba připravovat na život v 21. století a vést je k dodržování morálních a právních hodnot, k ostražitosti a kritičnosti k médiím a k tomu, aby byli nejen bdělými pozorovateli, ale i účastníky globálního dění v současném světě.

Pokud žáci pochopí, k čemu je důležité učit se historii, občanskému citění, vnímání vlastní osobnosti, finanční gramotnosti, politické orientaci, geografickým znalostem, získají schopnost média vhodně používat a rozumět mezinárodní situaci, pak dojde k většímu propojení, získání komplexnějšího pohledu, dovedností a hodnot. Jestliže žáci porozumí smyslu vyučované látky, dějepisu, občanská výchova nebo zeměpis se mohou zařadit mezi jejich oblíbené předměty.

V současné době je stále převažujícím a základním edukačním médiem učebnice. V rámci zapojení dalších didaktických médií do výuky pedagogovi však nenabízí české učebnice příliš možností ani oporu v jejich využití. Pokud by pedagog sáhl po zahraničních titulech, najde v nich promyšlenější ikonografický materiál. Zahraniční učebnice nabízejí celou řadu moderních metod i při zapojování audiovizuálních médií do výuky.

Práce s vizuálními prostředky, jako je ikonografický materiál, karikatura, fotografie, komiks nebo plakát, má několik nesporných výhod, např. aktivaci, motivaci, produktivní činnost a vyvolání spontánních reakcí žáků. Kupříkladu francouzské humanitní učebnice jsou vhodným vzorem pro podobnou tvorbu českých učebnic. Jsou graficky velmi dobře propracované, a pomáhají přimět žáky k samostatnému přemýšlení za pomoci četných otázek (Labischová, 2008).

Pracuje se v nich hlavně s historickými prameny, které si žáci vyzkoušejí v praxi, a přistupují k učivu jako k odhalování vlastní odpovědi na danou problematiku. Nalezneme v nich dokumenty objektivní i subjektivní, napomáhající kritickému myšlení žáků. Žáci se učí uvést věci na pravou míru a kriticky přistupovat k novým informacím (Labischová, 2008).

Současná didaktika klade důraz na aktivní podíl žáků na výuce. Výuka by už neměla být pouze jednostranným předáváním a pasivním odnášením znalostí. Žáci by měli být ve výuce aktivní. Učitel by měl žáky co nejvíce navnadit na problematiku, kterou danou hodinu budou zkoumat, probírat a učit se o ní. Smysl ve všeobecném poznání nalzáme v důležitém funkčním vzdělávání (Činátl et al., 2014). Velký potenciál v současné výuce přináší uplatnění metodicky a didakticky promyšlené práce s filmovým médiem a její zapojení pro rozvoj kritického myšlení žáků (Labischová, 2008).

Lidé hledají hodnoty ve způsobech interakce s historií v prostorách mimo školu. Jedná se třeba o zážitky z návštěv historických památek, sledování filmů z různých historických časových období nebo sdílení rodinných příběhů. V současné době se také klade důraz na orální přístup ve výuce. Orální historie přináší setkání s pamětníkem, od kterého se člověk dozví i trochu jiný pohled na nedávnou minulost. Umožňuje nahlédnout do každodenního života v dějinách. Dále pak na lokální znalost daného regionu, ve kterém žáci žijí, a to je dle mého názoru důležitý faktor v poznávání a znalosti jejich bydliště, na němž se později může stavět získáváním vědomostí v evropském a dále celosvětovém měřítku.

2.1 Základní pojmy

Pro vstup do dané problematiky je především potřeba objasnit a definovat určité pojmy vztahující se k výzkumu práce. Některé z nich jsou všeobecně známé a používají se často v obecné rovině. Jiné jsou však používány pouze ojediněle, a tudíž nejsou společnosti příliš známé.

Mezi *audiovizuální prostředky* řadíme kromě televize také film, videozáznam a v současné době také velmi oblíbené podcasty (audionahrávky). Audiovizuálním prostředkem se myslí médium, které přehrává, jak obraz, tak i zvuk. Jedná se o možnost předat zprávy mnohem rychlejším způsobem, než tomu bývá u tištěných sdělovacích prostředků (Labischová, 2008).

Film náleží mezi nejčastěji využívaná audiovizuální média a řadí se mezi nepsané audiovizuální prameny. Můžeme ho dělit na dokumentární nebo hraný. Dokumenty přinášejí informace k zobrazované době, kdežto hrané filmy nám ukazují osobní pohled na danou dobu. Na rozdíl od dokumentárních filmů se v hraných objevují prvky humoru, nadsázky, ironie, romantiky a dobrodružství.

Podle Činátla et al. (2014) je důležité vhodně vybrat filmovou ukázkou, ale také uzpůsobit rozsah. Do hodin není vhodné zapojovat celý film, protože zabere většinu vyučovací hodiny a poté by nezbyl čas na jeho kritiku, která je velice důležitá. Bez kritiky a zpětné vazby by se jednalo o pouhé zaplnění hodiny sledováním celého filmu, volnou zábavu, jak to někteří žáci vnímají. Ze sledovaného média by si pak odnesli pouze emocionální zážitek, který si mohou vytvořit i bez vyučovací hodiny a bez znalosti historického kontextu. Právě škola by měla rozvíjet a podporovat vizuální gramotnost, do níž řadíme analýzu a kritický přístup vizuální zkušenosti. Existuje několik možných přístupů k filmu, jak jej ve výuce použít.

Prvním z nich je *film jako historický pramen*. Historický pramen představuje hlavní zdroj informací v historickém bádání. Pramenem se rozumí všechno, co zprostředkovává poznání minulosti, může se jednat o pozůstatky lidské nebo přírodní činnosti. Historikovi přináší po předchozím posouzení relevantní pohled na sledované téma. Historické prameny můžeme klasifikovat podle několika hledisek. Buď z hlediska záměru, nebo podle vztahu původce a příjemce, či podle formálních znaků. Podle záměru dělíme prameny na adresné nebo neadresné. Mezi adresné se řadí např. tradice, které vznikají záměrně pro budoucí generaci.

Zato nezáměrné, někdy také neadresné, prameny jsou pozůstatky, stopy, které se nezachovaly s nějakým úmyslem pro další generaci. Ve vztahu původce a příjemce oddělujeme prameny osobní povahy a prameny institucionální. Můžou to být patenty, vyhlášky, zprávy, literatura, osobní deníky apod. V rámci formálních znaků vydělujeme nepsané prameny, jako jsou hmotné, obrazové, zvukové atd., a písemné, např. prameny úřední provenience, korespondence, narativní prameny apod. (Briley, 2002).

Film se stane historickým pramenem v tom případě, pokud ho využijeme k tomuto účelu historického bádání. Jedná se o různorodé snímky, které podrobíme pramenné analýze formou zprostředkované minulosti. Při využití filmů jako historických pramenů lze jejich prostřednictvím naplnit vzdělávací cíle v té dané dějepisné výuce. Výraz historický pramen pro film není příznakový a u nás se užívá s širokým významovým rozsahem (Činátl et al., 2014).

Krátká & Vacek (2008) uvádějí, že je obtížné v nepřehledném množství materiálu vyhledat ty pravé filmy nebo typy dokumentů, které mohou být podrobeny vlastnímu historickému výzkumu. V tomto případě velkou část práce zastanou filmové archivy, jež se podílejí na shromažďování, zpracovávání, uchovávání a následném zpřístupnění filmových materiálů. V Labischové (2008) jsou rozlišeny tři druhy filmů. První, který nám dokáže poskytnout náhled na danou dobu a jsou v něm zachyceny dobové filmové nahrávky, je *filmový dokument*.

Dalším typem je *dokumentární film*, jímž je takový druh filmu, ve kterém jsou začleněné dobové snímky, komentáře, grafika, mapy a nahrávky ze současnosti. Sleduje, zprostředkovává, dokumentuje skutečnost a ukazuje realitu, kterou nám podává s ohledem na autentičnost. Dokumentární filmy se obvykle natáčejí ke vzdělávacím a inspirujícím účelům. Pojednávají o dané historické události, zobrazované době, probíhající události nebo o současném svědectví či problému. Od hraných filmů se odlišují absencí dějové linky, skutečnými záběry, postavami i jinou technikou natáčení a nižším rozpočtem. Pracují s historickou skutečností, archivními materiály či svědectvím pamětníků a usilují v co možná největší míře zobrazit realitu. Dokumenty usilují uchovat znalost o konkrétním tématu, umožňují vcítit se do života natáčených lidí, upozornit na problémy v moderním světě a někdy se mohou stát i nástrojem propagandy, např. *Triumf vůle* (1935), *Proč jsme bojovali* (1943).

Podle Činátla et al. (2014) sice dokumenty nejsou fikce, ale přesto zobrazují svět očima tvůrců, a tedy se jedná o zpracování reality z jednoho úhlu pohledu. Rozvoj dokumentárních filmů nastal v době před druhou světovou válkou a během ní. Kategoriemi dokumentárních filmů jsou výkladové, participační a dokumenty natočené autobiografickými záběry.

Dodnes se řadí mezi oblíbené žánry a může za to postupný technologický vývoj i určitá forma propagace. Významnou roli hraje i dobový sociální a politický kontext. Činátl et al. (2014) popisují, že ani dokument nedokáže s kritickým odstupem zachytit historickou událost zcela objektivně. Dokumenty často připomínají více filmovou přednášku než atraktivní ukázkou. Mnohokrát se setkáváme s lineárním a chronologickým komentářem pamětníků či historiků.

Pozornost žáků neupoutá absence napětí a zápletky, které naopak nechybí v hraném filmu. Lze ho ve výuce využít pouze v případě, že se jedná o zajímavý formát a problémové téma. V současnosti mají zásluhu na šíření dokumentů mezi veřejností soukromé i veřejnoprávní televize, které do svých vysílacích časů zahrnují autorské či vlastní dokumentární cykly. V poslední době jsou hojně oblíbeným trendem krátké internetové dokumenty volně dostupné na bezplatných internetových portálech (YouTube či Stream).

Naproti tomu poslední druh, *hraný film*, usiluje o umělecké a zábavné provedení. Doufá v upoutání a ohromení sledujících na úkor pravdivosti příběhu. V porovnání s dokumentárním filmem či dobovými záznamy zprostředkovává hraný historický film dynamický obraz minulosti bez autentických záběrů. Je důležité zmínit, že hrané historické filmy bývají v mnoha případech komerčním produktem. Jejich primárním cílem tudíž není využití ve výuce. Hlavní roli tam nehraje pravdivá historická zkušenost, ale snímek má především nalákat co nejvíce diváků z řad veřejnosti. Obecně lze zmínit, že hrané historické filmy se zaměřují na zápletku a popisují fiktivní příběhy, jež se promítají na pozadí dějinné události se týkají dění kolem historické osobnosti. Předlohou pro tento typ filmů bývá často knižní model, tradice nebo autobiografie. Objevují se v nich často historické chyby a nepřesnosti. Jako příklad můžeme uvést filmy *Kleopatra* (1963), *Spartakus* (1960) a *Robin Hood* (2010) (Labischová, 2008). Hrané historické filmy se soustředí více na děj než na zobrazovanou historickou událost. Jenže pro historiky, učitele je důležitá i doba, ve které film vznikl. Film v sobě zahrnuje společenské stereotypy dané doby i tehdejší podobu společnosti a jejího pohledu na zobrazované období (Činátl et al., 2014).

Vedle těchto tří druhů, které byly uvedeny výše, představují zvláštní skupinu *filmy didaktické*. U tohoto druhu se jedná o filmy přímo určené pro vyučování. Pokud výuka směřuje k rozvoji dovedností, jako je orientace v soudobé kultuře, kritické myšlení atd., potom film splňuje podmínky pro roli klíčového prostředníka. Mimo jiné didaktickým důvodem pro použití filmu ve výuce může být poskytnutí ukázky chování a uvažování lidí v konkrétní historické události. Dalším důvodem je přivést žáky k myšlence přezkoumání pravosti historického kontextu, neodvozování své znalosti pouze z jednoho zdroje, ale doplnění si vědomosti další pramennou základnou (Labischová, 2008).

Podle Činátla et al. (2014) v souvislosti s přechodem od teorie dějepisného vyučování k vědě o historickém vědomí stoupá na významu metodické analyzování filmů. Umět poznat historický kontext, který se objeví ve filmu v rámci argumentu, fotografie nebo statistiky, se řadí k nejen důležitým kompetencím žáků, ale také k celospolečenskému významu, kdy by lidé měli být schopni identifikovat daný historický kontext.

V dějepisu se při práci s filmem není možné omezit pouze na analýzu – popis obsahu a estetický rozbor. Tyto fáze jsou v první řadě přípravným úkolem pro vlastní využití filmu v didaktice, při nichž je kladen důraz na vzdělávací cíle (Činátl et al., 2014).

V rámci *audiovizuální či mediální výchovy* dochází k posilování kompetencí žáků v prostředí audiovizuální kultury, hromadných sdělovacích prostředků a filmové historie. Vzhledem k potřebě kvalitativního posunu ve znalostech a schopnosti kritického přístupu k filmu a dalším médiím se jako nejvhodnější jeví systematicky prováděná výchovně-vzdělávací činnost. O samotnou mediální výchovu se zajímá hned několik oborů. Těmito obory jsou pedagogika, filmová věda, estetika, sociologie, mediální studia a další sociální disciplíny. Pod termín mediální výchova spadá široká škála médií, ať už se jedná o tištěná média, rozhlas, televizi nebo film, počítačové hry atd. Média spoluvytváří modernitu a přispívají k naší způsobilosti či nezpůsobilosti porozumět modernímu globálnímu světu bez ohledu na to, zda dokážeme objevit skutečnou pravdu nebo ji pouze pasivně přijímáme (Krátká & Vacek, 2008).

2.2 Historie filmu

Kinematografie je poměrně mladý obor, který vznikl na konci 19. století a hlavní rozvoj zaznamenává až ve století dvacátém. Zpočátku film plně odpovídal době, v níž se zrodil, a to svojí dynamikou a rychlostí. Filmovému umění těsně předchází vynález fotografie, který spadá do počátku 19. století. Nová fotografická technologie nabídla možnost zachytit obraz v tu dobu, ve které došlo k vyfotografování. Slovo kinematografie pochází z řeckých slov kinéma (*pohyb*) a grafó (*zapisovat*). Tudíž pozdější záznamová technologie umožňuje vkládat obrazy, zachycovat je a přenášet ve zrychleném dění za sebou. Kinematografie se zabývá veškerým filmovým děním – vznikem, organizací výroby filmu, teorií, historií i prodejem. Spolu s tiskem, rozhlasem, televizí a internetem se film řadí mezi nejvlivnější komunikační prostředky. Stal se za více než sto let své existence nedílnou součástí života skoro všech lidí po celém světě. Bývá řazen mezi scénická umění.

První veřejné promítání filmu provedli francouzští bratři Lumiérové v roce 1895, jednalo se o dokumentární příjezd lokomotivy na nádraží. Louis a Auguste Lumiérové pocházeli z rodiny, která vlastnila firmu na výrobu fotografických desek, tudíž byli přímo u zdroje. Jedním z jejich vynálezů byl kinematograf (*malá kamera*). Později další francouzský režisér a průkopník kinematografie Georges Méliés točil film s příběhy – *Cesta na Měsíc*. Mezi první filmy patřily spíše cestopisy, přírodopisné a geografické snímky. V prvopočátcích byly oblíbené krátké skeče, později byla filmová představení spojována s aktualitami ze všedního dění (Thompson & Bordwell, 2011).

V současné době je bezesporu jednou z dominant filmu i hudební podklad. Ani program promítání filmu se neobešel bez hudebního doprovodu. Jednalo se o samotného pianistu nebo velký orchestr. Z původních černobílých a nezvukových snímků se postupně staly barevné a zvukové filmy. S myšlenkou spojit obraz a zvuk přišel již Thomas Alva Edison. První zvukový celovečerní film byl natočen v Berlíně. Pochází z roku 1927, produkcí mu bylo studio Warner Brothers a jmenuje se Jazzový zpěvák od režiséra Alana Croslanda. Později se namluvené dialogy dodávaly také do již natočených němých filmů. Každý nový technický prostředek se zpočátku potýká s problémy, které se nevyhnuly ani výrobě zvukových filmů. Kvůli nedokonalé technice musely zvukové filmy často čelit odmítání velkých producentů (Thompson & Bordwell, 2011).

Nepřejícné období netrvalo dlouho a došlo ke zdokonalení zvukového filmu, to souviselo s jeho následným celosvětovým rozšířením. Vznikal velký počet celovečerních filmů. Autoři se většinou inspirovali literárními díly nebo současnými a historickými událostmi (*válkou, hospodářskou krizí, romantickými nebo zábavnými událostmi*) (Thompson & Bordwell, 2011).

Thompson & Bordwell (2011) uvádějí, že film je součástí umění a podobně jako obrazy vykresluje společnost, společenská témata, současné události i minulost. Ať už objektivně nebo subjektivně podává film informace také z dané doby, v níž byl natočen. Sděluje určitý hodnotový systém, který provází každého z nás. Je jen na nás, do jaké míry přistoupíme na virtuální svět a necháme se vtáhnout do mýtu, ježž audiovizuální média vytvářejí.

Filmy se v prvopočátcích existence kinematografie promítaly po celém světě. Za vyhlášenými výrobními produkcemi stály státy Francie, Velká Británie a Spojené státy americké. Nejznámějšími filmovými studii na světě jsou bezesporu ateliéry sídlící v Universal City v Kalifornii – Universal Studios Hollywood. Universal Studios jsou také druhá nejstarší, vznikla v roce 1912 a stojí za sériemi filmů jako Jurský park (1993), Hulk (2003), Já, padouch (2010) a mnoho dalších. U nás pak mají historickou tradici studia v Barrandovských ateliérech, která vznikla v roce 1931. Jsou to největší filmové ateliéry v České republice. Byla zde natočena taková klasická díla jako např. Starci na chmelu (1964), Rozmarné léto (1968), Tři oříšky pro Popelku (1973), oscarově oceněný Kolja (1996), ale i světově známí Bídníci (1998).

Svět filmu a jeho situace se v průběhu doby několikrát změnilo. V padesátých letech se díky vzniku a rozvoji televize většina diváků přesunula z klasických kin do domácího prostředí. Poté následovalo využívání nosných úložišť VHS, CD a DVD. V současné době mu kraluje nejvlivnější médium – internet, kde se dá najít nepřehledné množství filmů. Existují a rozmáhají se placené videotéky. S narůstající dostupností se však také rozšiřuje i únik filmů a neoprávněné užití autorského díla a práv.

2.3 Klady a zápory využití filmu

Podle Šupsákové (2015) je moderní vzdělávání v dnešní globálně a technologicky vyspělé společnosti postaveno na zapojování různých typů audiovizuálních médií do výuky. Především se snažíme přizpůsobit výuku současné době a moderním prvkům. A to za účelem zprostředkování informací v co nejvíce přirozené formě žákům a studentům. Urychlovačem posunu od slov směrem k vizualizaci jsou nová média, jež umožňují pohotově šíření informací, názorů a významů směrem k příjemcům. Kromě samotného filmu se současná vizuální kultura zaměřuje také na fotografie, televizi, reklamy, počítačové hry, komiksy, plakáty, internet atd.

Ve srovnání s ostatními médii má využití filmu ve výuce hned několik nesporných předností. V současném světě plném zrychlené snahy a tlaku na co nejsnadnější a nejpohodlnější přístup k vědomostem se film jeví jako výhoda v oblasti jednoduchosti a dostupnosti. Nevyžaduje speciálně vybavené učebny nad rámec standardu (Krátká & Vacek, 2008). Právě charakter filmové tvorby může v českém jazyce dle Krátké & Vacka (2008) napomoci některým nečtoucím žákům k zájmu o filmovou adaptaci některých děl natolik, že si je později sami přečtou z literárních originálů.

Film dokáže intenzivněji zprostředkovat atmosféru doby, která by jinak nevynikla. Usiluje o co největší autenticitu. V souvislosti s tím prezentuje i zdánlivě nepodstatné věci jako například módní styl účastníků, tón jejich řeči, mimiku, dokonalé repliky původních předmětů, míst děje, bojových scén (Labischová, 2008).

Mezi hlavní výhody práce s filmem se řadí jeho možnost zaujmout a různým způsobem otevřít probírané téma. Dokáže fascinovat, zapůsobit na emoce, přináší individuální prožitek. Může přispět k aktivizaci, rozvoji empatie a podpoře fantazie, jež podporují produktivní činnost. Žáci tak díky filmu získají nový náhled na danou problematiku. Film postihuje minulé události komplexně a může vyvolat i spontánní reakce. Dále pak umožňuje interakci mezi učitelem a žákem, který je obohacen o nové informace. Zúročí je v dialogu a usnadní tak kooperaci (Štěpánek, 1992).

Činátl et al. (2014) se domnívají, že filmové ukázky mohou přispět k atraktivnějšímu edukačnímu procesu. Film dovede zapůsobit na emoce, to následně vede ke snadnějšímu zapamatování nových informací. Pokud učitel vhodně zvolí ukázkou, může tím pomoci zvýšit žakovu zvědavost a touhu dozvědět se více.

Je všeobecně známo, že filmy přitahují pozornost žáků a podporují jejich aktivitu. Výhodou je nesporně stylizované a autentické zprostředkování komunikační situace v rámci obrovského množství témat (Činátl et al. 2014).

Film dokáže zachytit napínavé příběhy, dialogy nebo neočekávané zvraty, které napomáhají k aktivizaci myšlení a následné diskusi. Žáci dokážou snadněji diskutovat o ději. O tom, co daná postava udělala nebo jaké byly její myšlenky. Dále pak mohou kriticky přistupovat k jednotlivým postavám a ději ve filmu. Pozitivem je i možnost zafixování si odborných termínů či pojmů v promítaném filmu. V práci s filmovým médiem je výhodou jeho flexibilita a manipulační možnosti. Technické vybavení k promítání filmů (*internet, dataprojektory či interaktivní tabule*) se dnes stále ve větší míře prosazují do školních tříd a tato technika je schopna fungovat nezávisle. Během promítání může dojít k zastavení, přehrání znovu či pozastavení přehrávání v libovolném okamžiku, jež učitel může využít v následné diskusi nebo k vysvětlení či upřesnění informací. Díky těmto možnostem lze také spustit přehrávání dopředu, dozadu, přehrávat obraz bez zvuku atd. (Krátká & Vacek, 2008).

Podle Labischové (2008) je nespornou výhodou filmu, že jej řadíme k masově komunikačním prostředkům dnešní doby. Kromě již zmíněné motivace se filmy využívají ke shrnutí, konfrontaci i odlišení poznatků tam, kde pouhé sledování ukázky nestačí a kde pak musí následovat heuristická a interpretační funkce.

Na druhé straně nesmíme opomenout také různá úskalí, která s sebou filmy a audiovizuální média přinášejí. Jednou z nevýhod jsou nepravdivé, poupravené informace, jež nám média nabízejí. Právě výuka podporovaná různými moderními technologiemi se dnes více řadí k velmi diskutovaným tématům, a to se týká i vizuálního vnímání mladých lidí. Podle Labischové (2008) média nepodporují rozvoj kritického přístupu, neodhalují důvody vzniku, záměry ani strategie filmu.

Některé filmy mohou být nesprávně vnímané z hlediska obtížnější interpretace, například schopnosti rozšířovat symboly, rozeznání chybných oděvů, nevhodného technologického výtvarného výdobytku, výzbroje a potravin použitých v ukázce. V některých případech může dojít k mylným informacím z omezené možnosti interakce a chybějících taktálních podnětů (Krátká & Vacek, 2008).

Při nevhodném výběru filmu a nevhodně zvolené ukázce se může stát, že žáci nebudou dostatečně pozorní, a tudíž později nebudou moci vyvodit objektivní závěry. Tím pádem je takto zvolená filmová ukázka ztrátou vyučovacího času, který by mohl být využit efektivnějším způsobem (Labischová & Gracová, 2010).

U filmů velkého formátu se často setkáváme s účastí brutálních a erotických scén. Tento typ filmů se primárně zaměřuje na zatraktivnění děje v rámci širokého publika, a tak se ve filmu objevují expresivní výrazy nebo zmíněná erotika. Nevhodné scény by měly být včas zachyceny pedagogem, jelikož jsou pro výuku zcela nepříjemné a bezpředmětné. Učitel by je neměl do vyučování vůbec zařazovat, popřípadě je v ukázkách přeskakovat nebo vystříhávat (Labischová & Gracová, 2010).

Dalším úskalím může být imaginace nabízející pouze jednu konkrétní představu o daném tématu. Žáci pak nedokážou dobře uplatnit svou fantazii a na jejím základě vlastní představu. Tento problém se týká zvláště témat, kde máme nedostatek ikonografických materiálů, to může následně vést ke spojení s konkrétní filmovou předlohou. Filmová ukázka také ukáže jen kousek skutečnosti, navíc podaný z určité perspektivy samotného tvůrce, režiséra anebo herců. Většina filmů se také zaměřuje na významné události, v nichž není středem pozornosti běžný život, a tudíž popisuje danou událost sugestivním postojem (Dominová, 2008).

Negativem je rovněž stále se opakující metoda zapojování filmů do výuky, během níž si žáci nevybudují kvalitní přístup k interpretaci, k hledání možných nedostatků a kritický pohled na dané filmové médium. Žáci si na danou metodu zvyknou a nebude již možné zvýšit jejich motivaci, jelikož budou přesně vědět, co bude následovat. Proto je velmi vhodné metody různě obměňovat a promíchávat s dalšími tak, aby přispěly v didaktické rovině k rozvoji klíčových kompetencí a socializačních prvků v současném světě.

V dnešní době, kdy je přístup k filmům stále snadnější, se může zdát, že pro žáky již není tak atraktivní, jako býval dříve. Během určitého období se stalo a stále se stává, že se film pouští buď na konci roku a je chápán jako prostředek výplně volného času ve škole, nebo jako oddechovka při výuce a suplovaných hodinách. Může být tudíž žáky vnímán jako odměna, při které není nutné nic dělat, přemýšlet, jen pouze pasivně přijímat informace. V tomto případě film neklade vyšší výchovně-vzdělávací cíl (Krátká & Vacek, 2008).

Jednou z příčin nedostatečného propojování pedagogiky a filmografie je nedostatečné uchopení didaktického řešení filmové problematiky. Promítané učivo musí odpovídat probíranému tématu a znalostem žáků, jinak se stává neefektivním. Pro současného diváka je také film vysoce sugestivní, to právě brání v kritickém přístupu k danému filmu (Krátká & Vacek, 2008).

Možnost představit své vlastní sdělení se řadí na pomezí výhod a nevýhod. Uvést lze také několik příkladů, kdy se filmové médium stalo nástrojem k propagandistickým a ideologickým účelům různých režimů, a tím docházelo nebo dochází ke zkreslování zobrazované reality. Za mistry propagandy lze považovat nacisty. Národní socialisté na ni měli dokonce speciálního ministra a byli si moc dobře vědomi, jakou sílu mají sdělovací prostředky a jak lze s jejich pomocí manipulovat míněním veřejnosti. Kromě nacistů toho využívaly a využívají hlavně diktátorské režimy, které mají pod svou patronací všechna masmédia, jimiž dokážou ovlivňovat tisíce lidí.

2.4 Práce s filmem

Podle Činátla et al. (2014) může film žáky namotivovat svou názorností a dramatičností k získávání nových znalostí o daném tématu. Dobře zvolený film či jen samotná scéna může žákům napomoci k lepšímu zapamatování látky a většímu zájmu o ni. Jak pracovat s filmovým médiem? Možností je hned několik. Film by měl představovat jednu z variant, jak předávat znalosti žákům. Ale neměl by se stát eventualitou jedinou a stále se opakující.

Systematická práce s filmem se do škol prosadila ve druhé polovině 30. let výnosem Ministerstva školství a národní osvěty. Došlo totiž ke konečnému vyřešení nehořlavosti filmu, problému kompatibility formátu a k vytvoření vhodných projekčních přístrojů. Během tohoto období se film do škol dostával postupně, nejprve do hlavních a větších měst, později i do menších. V souvislosti s tím existovaly i specializované půjčovny školních filmů. Na využití filmu ve výchově mládeže byl kladen důraz také v poválečném Československu. Již od roku 1946 docházelo k vytváření programů školních představení a byly také zřízeny školní půjčovny filmů, které se tak staly nezávislé na distribuci prostřednictvím Ústřední půjčovny filmů. Existenci půjčoven můžeme zaznamenat ještě v 70. a 80. letech minulého století. Poskytovaly širokou škálu filmů od vědecko-populárních po umělecké. Filmy se půjčovaly nejenom pro školy, ale také do družin mládeže, pionýrských domů a domů mládeže. Možnost vypůjčení a využití filmů byla zcela zdarma (Krátká & Vacek, 2008).

Práce s dokumentárním či hraným filmem je vnímána jako účelný prostředek k naplnění výchovně vzdělávacích cílů a k rozvoji kompetencí v rámci školního vzdělávání. Žáci by neměli pouze pasivně přijímat informace, ale aktivně využívat možnosti daného média a naučit se interpretovat dané téma na základě určitých znalostí. Díky dobře zvolené ukázce se může žák na emotivní úrovni vyjádřit bez obavy z chybných názorů, to může vést k problémově orientované výuce (Činátl et al., 2014).

Žákům se nabízí možnost vžít se do konkrétních osudů lidí, kteří prožívají někdy i podobné věci jako oni. Film působí na emoce, čímž se dynamizuje navazující výuka a posiluje žákovo získávání znalostí. Jednoznačně jím můžeme navodit atmosféru doby. Využití filmu se velmi hodí pro začátek daného tematického celku k přiblížení nálady a prostředí určitého času. Díky zhlédnutí konkrétních scén si žáci lépe zapamatují informace. Bude pro ně snazší si konkrétní událost představit, spojit a dát do kontextu daného období či situace. Celkově film zefektivňuje další učební proces (Činátl et al., 2014).

Sledování filmů by nemělo být bráno jako odměna nebo pouhá záplata času při suplování nebo na konci školního roku. Je nutné pracovat v učebnách, kde je promítací technika, to znamená dataprojektor s počítačem. Toto technické vybavení se v současné době objevuje ve většině škol. Projektor je navíc vhodný nejenom k promítání filmů, ale také k předvedení obrázků, prezentací, úkolů, výsledků, zapojování online didaktických her ve vyučování (*kahoot, menti, geoguessr, quizizz*) apod.

Samotná práce s filmem nemusí nutně fungovat pouze v rámci vyučovací hodiny, ale v současné době, kdy dochází k distanční výuce, se sledování ukázky může odehrávat i doma. Po předchozím zasvěcení do analytických, srovnávacích a interpretačních dovedností, které si žáci osvojují a procvičují během kritické práce s filmovým pramenem, následuje kladení otázek. V rámci analýzy se žáci soustředí na to, s jakým záměrem je ve scéně zobrazované dané téma, ať už se jedná o minulost, lidské hodnoty, globalizační téma apod. Srovnávací dovednosti nám umožňují práci s dalšími prameny a interpretační fáze odhaluje, co se ve filmu objevilo, o čem film byl apod. Vhodně zvolené téma podněcuje kladení otázek na to, co žáky zajímá a o čem se chtějí dozvědět něco víc. Při výběru filmu jako učební pomůcky by měl učitel dodržovat určitá pravidla. Zohlednit věk, zájem a potřebu žáků. Měl by vždy vhodně zvolit téma filmu, jeho ukázky i délku sledování. Poněvadž při sledování delších časových úseků se stává, že žáci nedostatečně věnují pozornost danému médiu a ani mu nestíhají porozumět (Činátl et al., 2014).

V případě, že film zabere celou vyučovací hodinu, nezbude čas na kritickou analýzu. Velmi vhodné je stihnout jak sledování ukázky, tak pozdější analýzu v jedné vyučovací hodině a nepřesouvat diskusi a hodnocení do další hodiny. Dle Činátla et al. (2014) by pedagog měl brát v potaz intelektuální schopnosti třídy, nepromítat příliš náročné, nepřehledné ukázky. V opačném případě by bylo využití filmové ukázky nevhodné a kontraproduktivní. Pokud by žáci neporozuměli obsahu, velice rychle by mohli ztratit zájem a přestali by věnovat ukázce dostatečnou pozornost.

Učitel by měl také zohledňovat institucionální a kurikulární stránku a s filmem pracovat účelně – rozebrat ho na menší časové úseky, někdy i záměrně narušit původní zaměření, vynechat nepodstatné podrobnosti, aby žákům usnadnil zpětnou vazbu. Na jedno téma lze použít dílčí scény z různých filmů, abychom vymodelovali poznávací situaci s ohledem na cíle vzdělávání. Pokud je to možné, uvést je kontrastně. Obsahový popis filmových ukázek by měl být celkový. Ve školním prostředí máme možnost použít hraný nebo dokumentární film (Labischová & Gracová, 2010). Je třeba k oběma žánrům ale přistupovat s kritickým pohledem.

Při použití dokumentárního filmu by se měl využít jeho vzdělávací a výchovný potenciál, který vede také k rozvoji osobnosti a formování postojů a hodnot. Je třeba naučit žáky nejen pozorovat a poslouchat, ale především umět se vcítit do dané situace a pochopit účastníka v ukázce. Určování obsahových prvků přispívá ke kladení dalších otázek týkajících se hodnocení filmového obrazu (Činátl et al., 2014).

Jednoduchá popisná činnost lépe účinkuje a vtahuje do poznávání i pasivnější žáky. Formuje ve třídě prostor pro vzájemné působení a sdílení různých postojů a zkušeností, jelikož si každý z nás všímá odlišných věcí. Následným krokem je analýza filmového jazyka, při níž by se měli žáci seznámit s určitými pojmy, a dále pak i prostorové hledisko. Neméně důležité je provést kritický rozbor ukázky. Analýza scén by neměla být samoučelná, ale měla by se zabývat výchovně vzdělávacími cíli (Činátl et al., 2014).

Před samotným promítáním ukázky či filmu je podle Labischové (2008) třeba žákům podat informace o době děje filmu a dát instrukce, na co se mají při sledování ukázky či celého filmu zaměřit. Sledování filmu je vhodné zkombinovat s vyplňováním pracovního listu na dané téma. Na konci hodiny by pak mělo docházet k vyhodnocování otázek a úkolů. Během vyučovací hodiny je vhodné analyzovat a diskutovat o ukázce.

Metoda práce s prameny a texty je více náročná na přípravu vyučovací hodiny. Učitelé mnohdy raději využívají jednodušší a snadnější přípravu na frontální výuku, před níž stačí pouze přečíst si případný text, doplnit si informace z odborných knih, časopisů nebo internetu a poté jej reprodukovat žákům. Dle Dominové (2008) je tento způsob přednášení historie příběhově velmi oblíbený. Problémem je jeho neefektivnost. Učitel pouze předá daná fakta žákům. Vlivem toho, že se s nimi sami neseznámili, ani s tím, jak se informace získávají, nemůže u nich docházet k rozvoji kritického myšlení.

Je třeba si uvědomit, že film, televize aj. nám zprostředkovávají informace ve zrychleném sledu a realitu podávají komplexně, i když ne vždycky věrohodně a objektivně. Při práci s filmovým médiem je zapotřebí zjistit hledisko možného ovlivnění ideologií. Například hrané historické filmy popisují fiktivní příběhy na pozadí historických událostí a závisí na tom, jak moc je filmová ukázka zkreslena prací scénáristy, režiséra či státní ideologií. Tento případ může například nastat při reprezentaci dějin ve filmu. Film se pak stává zdrojem nerelevantních informací (Krátka & Vacek, 2008).

I zkreslení událostí a historie kvůli ideologii se však dá využít ve výuce, pomocí analýzy filmové ukázky můžeme upozornit na různé jevy. Především při ukázce záměrně zkreslené reality lze upozornit na to, jakým způsobem byla nebo měla být vnímána a jak moc měli být ovlivněni tvůrci. Je možné na ní ukázat absurditu doby nebo kontrast mezi historickou skutečností a fikcí. V této problematice je potřeba se zorientovat, zpřehlednit ji a obeznámit žáky s historickými nepřesnostmi ve studovaném tématu. Vést je k tomu, aby dokázali možné rozdíly mezi skutečností a ideologickým zkreslením rozlišit a pracovat s nimi.

Jedním z mnoha příkladů ideologicky zkreslené reality je deformace obrazu dějin husitské reformace v českém prostředí od Otakara Vávry z trilogie Jan Hus (1954), Jan Žižka (1956), Proti všem (1958), a v zahraničním kontextu Křižník Potěmkin S. Ejzenštejna (Krátka & Vacek, 2008).

2.5 Film jako didaktická pomůcka ve výuce

Moderní a efektivní vyučování se neobejde bez nových přístupů, pomůcek a materiálů, které stereotypní přístup k vyučování ztraktivní a dopomohou ke zvýšení aktivity žáků ve vyučování. Moderní výuka má směřovat k rozvoji klíčových kompetencí, jež nám vymezuje RVP. Žákům by tyto přístupy měly pomáhat nejen k všeobecnému rozvoji znalostí a dovedností, ale i k rozvoji jejich osobností. Je tedy důležité, aby žáci měli možnost pracovat s různými pomůckami a didaktickými médii, které působí na produktivní a kritické myšlení, podporují interpretaci a komparaci sdělených informací a rozvíjí samostatný úsudek.

Film se může využít jako didaktická pomůcka ve výuce. V současnosti dochází k jeho většímu zapojování do výuky a vyšší oblíbenosti mezi učiteli. Ve výuce je využíván dokumentární i hraný film a své místo tam začínají mít i sociální spoty a reklama.

Práce s filmem skýtá mnoho příležitostí k rozvíjení klíčových kompetencí, pomáhá rozvíjet pozorovací, analytické a vysvětlovací schopnosti žáků. Přispívá svými vše pronikajícími schopnostmi k multiperspektivnímu nahlížení do probíraných témat. Promítáním filmu můžeme žákům autentickými záběry co nejvíce přiblížit dané téma, které se bude právě probírat. Žáci si také díky filmům hodně pamatují (Havlíková, 2014). Je nutné je v prvé řadě podrobit didaktické analýze a využít v ohledu na sledovanou problematiku. K zajišťování ohromného kvanta programů pro různé formy studia přistupuje učitel v rámci didaktického hlediska, vzdělávacích cílů i vyučovacích metod. Studium na základě filmové nabídky je buď organizované, nebo individuální (Kopřiva, 1991).

Pořád se ještě vyskytuje názorová polarita v používání filmů během vyučování. Podle Krátké & Vacka (2008) stojí na jedné straně obhájci názoru, kteří film chápou jako „vysoké umění“, na druhé straně zase jiní zastávají názor, že film a audiovizuální média slouží k výuce sekundárně a jsou pouze pro povrchní zábavu. Tudíž pak nejsou didakticky příliš uchopovány a do školy se příliš nehodí. I přes tyto názory mají audiovizuální prostředky ve školní výuce nezastupitelnou roli.

Dle Činátla et al. (2014) závisí výběr filmu nebo ukázky na odpovědnosti učitele. Pedagog promyslí jeho oborovou vhodnost, kriticky rozebere, jak film dekodovat a zařazovat do daleko širších souvislostí. Usiluje o co možná nejobektivnější zhodnocení filmového snímku. Zhodnotit objektivně filmový materiál je jedním z nejpodstatnějších úkolů.

Film či ukázka musí odpovídat probíranému učivu a být relevantní ke kurikulu. Neboť nevhodně zvolený filmový prostředek ztrácí ve vyučování efektivnost a nemá vliv na tvorbu nových znalostí žáků. Kritický rozbor filmu se věnuje dvěma rovinám filmu – formální a obsahové stránce. V prvním případě se hodnotí hlavně formální zpracování, jedná se o způsob natočení filmu, střihy scén, kvalitu zvuku a obrazu. Pro učitele je v tomto ohledu klíčový dostatečně kvalitní filmový záznam, aby se mohla projekce konat. Pokud je jedním z cílů ukázat některé dobové objekty, předměty či oblečení, je požadována kvalita obrazu. U snímků, kde je kladen důraz na to, co si dané postavy říkají, převažuje hledisko kvalitního zvuku (Činátl et al., 2014).

Obsahová stránka filmu, jež se zaměřuje na osoby, nás zajímá více. Filmový snímek se nám snaží svým prostřednictvím něco sdělit. Z tohoto zřetele hodnotíme kvalitu přinášovaných informací, známky zkreslení, ideologie a působení na současné diváky. Dobré je, když žáci prokáží schopnost asociovat postavy k určitému sociálnímu a kulturnímu typu. Měly by je zajímat i vztahy mezi nimi, podřízenost, nadřízenost, hlavní, vedlejší konflikty atd. Vztahy mezi osobnostmi determinují děj příběhu. Po zhlédnutí filmu by žáci měli být schopni filmové scény nějak strukturovat, např. uspořádat podle časové osy, myšlenkové mapy (Činátl et al., 2014).

Krátká & Vacek (2008) dále zmiňují, jakým způsobem pak s nimi žáci budou pracovat, zda film neobsahuje příliš vulgárních, drastických či intimních scén. Poněvadž tvůrci usilují co nejvíce zatraktivnit děj a cílí na širokou veřejnost, jsou tyto druhy scén součástí takřka každého velkofilmu. K očím malého diváka však nepřísluší. Popřípadě může učitel nevhodnou a nechtěnou ukázkou zastavit, zkrátit nebo ji zcela přeskočit.

Podle Štěpánka (1992) lze také využít velmi obšírné nabídky filmů a ukázek, z nichž si můžeme vybrat a posoudit, která bude vhodná a která nikoli, a je dobré ukázky různě kombinovat, porovnávat, a tím pádem rozvíjet co nejvíce klíčových kompetencí žáků. Filmovou ukázkou by měl pedagog zhodnotit na základě výše uvedených kroků. V posledním kroku, do něhož se zapojují i žáci, pak dochází k samotné analýze.

Usilují o zhodnocení faktů, která propojují s již získanými vědomostmi nebo studiem dalších pramenů. Využití filmu je různorodé a lze díky němu upevnit nově nabyté vědomosti. Pokud se nám správně a vhodně nedaří navodit specifickou atmosféru doby, může film tento problém vyřešit (Štěpánek, 1992).

Sledování filmu můžeme doplnit, a je to víceméně vhodné, různými vyučovacími metodami, které podporují a rozvíjí klíčové kompetence žáků. Při práci s filmem žák svým kritickým posuzováním, dedukováním výsledků, dáváním věcí do souvislostí, používáním obecně užívaných odborných názvů, znaků přispívá ke své kompetenci k učení. Kompetenci k řešení problémů podporuje diagnostikou a porozuměním problému, kritickým myšlením při analýze filmových scén, přemýšlením o příčinách a vyhledáváním informací k rozřešení problému (Labischová & Labisch, 2010).

Pokud žák rozumí různým typům textů, fotografií, zvuků a ukázek, dokáže o nich přemýšlet, popřípadě na ně reagovat vlastním míněním během diskuse, rozšiřuje tím svoji kompetenci komunikativní. Během diskuse by se žáci měli naučit vyjadřovat vlastní názory podložené argumenty, respektovat a oceňovat názory druhých. V této části totiž rozvíjejí kompetenci sociální a občanskou. Ty pomohou žákům v jejich hodnotovém postoji a nabytí nových znalostí (Labischová & Gracová, 2010).

Pravděpodobně nejčastěji se metoda využití filmu ve výuce používá k prezentaci nového učiva. Na začátku nového tématu lze zapojit film jako motivaci pro novou látku. Základní učební pomůckou je učebnice. Avšak text v ní může být vhodně doprovázen filmovými i ukázkovými sekvencemi, kdy si žáci jednotlivé dějinné, výchovné či cestopisné události příhodně doplní a propojí s filmovou scénou, a tím si nabyté vědomosti snadněji zafixují. V případě, že chceme co nejvíce navodit atmosféru nového tématu, nabízí se opět využít film či filmovou ukázkou. Celkově nám ukázkou zprostředkuje danou událost v kontextu doby a zefektivní další učební proces, který na ni bude navazovat (Činátl et al., 2014).

Kromě již zmíněné motivace může být film využit pro prezentaci učiva, shrnutí podstatných poznatků z probírané učební látky. Labischová (2008) uvádí, že kromě samotného obsahu můžeme využít i působení filmu – porovnat účinky filmu ve své době a dnes, srovnat dojmy v rámci třídy. A dále podle Labischové (2008) můžeme využít ke konfrontaci některé kontroverzní scény, které mají zafungovat na žáky a podnítit je k tomu, aby se po zhlédnutí ukázky pokusili o komparaci s nově získanými znalostmi.

Takové metody jsou velice žádoucí v případě, že chceme navázat na film formou diskuse, při níž by žáci vyjádřili svůj osobní názor. V diskusi by se měl zmínit i pohled na danou problematiku. Dalším motivem pro využití filmu je kritické srovnávání doby a podmínek při vzniku filmu apod. (Labischová, 2008).

Z následných vyučovacích metod se jedná o již zmiňovaný pracovní list (PL) s otázkami k filmu, jehož součástí může být úkol, aby žáci sami formulovali otázky, které je v souvislosti s danou ukázkou napadnou. V pracovním listě mohou být zapojeny slepé mapy, grafy, tabulky, časové osy, fotografie atd. Z dalších vyučovacích metod jmenujme brainstorming (*bouře mozků – jedná se o vyjadřování myšlenek vztahující se k danému tématu, kdy si žáci zaznamenávají vše, co je napadne*), brainwriting (*vypsání klíčových slov – metoda podobná brainstormingu*).

Další nabízející se metody pro práci s filmem jsou: dvojitý zápisník (*žáci si sešit rozdělí na 2 sloupce, do jednoho zapisují myšlenky nebo důležité informace, které je zaujaly, do druhého sloupce zaznamenávají vlastní komentáře a poznámky*), tvorba komiksu či textu k obrázkům, porovnání filmu a textového pramene, komparace dvou ukázek kontroverzní či stereotypní události, tvorba plakátu (*umělecký, graficky vyvážený a dle jejich fantazie vytvořený plakát doplněný o fotografie, články z tisku, archivní prameny*), tvorba myšlenkové mapy (*graficky uspořádané myšlenky od hlavního tématu k menším*), slovní mrak (*pro něj existují již dostupné webové aplikace, které umožňují okamžitou tvorbu*), časová osa (*spořádání děje*) (Čapek, 2015).

Dále můžeme jmenovat také: Vennův diagram (*metoda srovnávání jevů nebo skutečností, hledání společných a odlišných znaků*), pětílístek (*na dané téma žáci vyjadřují 2 podstatnými jmény, 2 přídavnými jmény, 3 slovesy a větou o 4 slovech podstatu námětu*), dramatizace ve výuce (*žáci si na vlastní kůži zkoušejí zahrát dané téma*). Z oblasti produktivních činností mohou být využity úkoly, kdy napíše esej, krátkou recenzi či článek atd., metoda volného psaní (*zaznamenání nejvíce myšlenek v celých větách bez škrtní a vracení se zpět*). Možností je rozmanité množství (Čapek, 2015).

Pokud žáci nevidí reflexi a nemají zadané úlohy k filmu, berou sledování filmu jako pouhé rozptýlení a možnost k nic nedělání. Je nesmírně důležité, aby žáci nebyli pouhými pasivními pozorovateli, ale aby se především stali aktivními sběrateli nových znalostí, které by mohli zúročit při navazující heuristické metodě ve vyučování.

Heuristická metoda náleží mezi jedny z nejnáročnějších, kdy informace nejsou žákům přímo předkládány, ale žáci jsou sami vedeni, aby k těmto poznatkům došli vlastním myšlením a za pomoci nepřímých dat. V této metodě jsou potřebné jejich vlastní kroky k tomu, aby dokázali na základě informací z filmové ukázky posoudit děj a vyvodit vlastní závěry. Žáci dokáží operovat s obecně užívanými termíny, symboly, souvislostmi. Ty pak přispívají ke kompetenci k učení. Při zmiňované metodě je zapotřebí stejná míra aktivity učitele i žáků. Heuristická funkce filmové ukázky může být využita pro problémové vyučování (Labischová, 2008).

Podle Havlínové (2014) film nemusí postihnout celé názorové spektrum na ztvárněné činy, události nebo hlavní hrdiny. Naopak může prezentovat názor vyhraněného jednotlivce nebo skupiny na určitou situaci. Právě tato skutečnost nám dává možnost s ní při výuce pracovat. Prozkoumat sledovanou situaci, porovnat vlastní pohled a pohled tvůrců na ni, vysledovat příčiny prezentované situace. Dále můžeme odkrývat pohnutky aktérů, možnosti zkreslení autorského pohledu. V neposlední řadě si díky tomu snažíme formulovat vlastní názor na danou situaci.

Velmi podporované a rozvíjené je dnes projektové či badatelské vyučování. Během projektového vyučování lze zapojit žáky do procesu za pomoci vlastní produkce filmových dokumentů. Projektové vyučování je skvělé pro přispívání k větší aktivitě, kreativitě, samostatnosti a týmové práci žáků. Získávají zkušenosti s praktickou činností a experimentováním (Čapek, 2015). Lze jej udělat na jakýkoli předmět i téma. Žákům jsou zadávány dle jejich schopností různé úkoly, během nichž dokáží různorodě zpracovat a vytvořit vlastní dílo (*sestavit prezentaci, sestříhat snímky, překreslit film do podoby komiksu, navrhnout plakát*). Projektové vyučování podporuje motivaci a kooperativní učení. Prioritně se žáci obeznámí s daným tématem a kladenými úkoly. Během několika vyučovacích hodin, neboť jedna vyučovací hodina je málo, žáci pracují na projektu ve skupinách. Práce s filmovým médiem tak může být mimořádně různorodá, účelná a efektivní, poněvadž se může týkat praktických problémů životní reality nebo praktické činnosti k vytvoření výrobku (Průcha, 2009).

Specializovanou práci s filmem je možné spatřit i ve volném čase dětí a mládeže. Existuje hned několik aktivit, např. víkendové filmové semináře pro děti, které se zajímají o dějiny, současnost kinematografie a filmovou nabídku, dále pak školní filmové kluby, různá setkání fanoušků animovaných filmů, amatérských filmů atd. (Krátká & Vacek, 2008).

2.6 Filmová a mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu

Rámcový vzdělávací program (RVP) je obecný kurikulární dokument, na jehož základě si jednotlivé školy vytvářejí vlastní školní vzdělávací programy, v nichž je prostor pro svobodnější uplatnění postavených programů a do určité míry individualizované učební plány, a tudíž je možné zapojit do nich i filmová a další audiovizuální média. Filmová výchova je doplňující vzdělávací obor, jenž podporuje rozvoj žáků při využívání audiovizuálních a filmových produktů. Rozvíjí vnímavost, kritičnost a schopnost tvořit díky filmovým prostředkům. Není však povinnou součástí základního vzdělávání. Zařazení filmové výchovy je zcela v kompetenci škol. Nejvíce se svým pojetím přibližuje vzdělávací oblasti „Umění a kultura“, kam spadá také hudební a výtvarná výchova. Po naplnění očekávaných výstupů by měl žák být schopen porozumět technickým a výrazovým prostředkům filmu a umět je využívat k vlastní tvořivé aktivitě. Mimo to by měl umět rozebrat děj, situaci a příběh daného média, analyzovat použité umělecké prostředky a postavy. Cílem je, aby dokázal formulovat svůj názor na film a komparovat jej s ostatními, popsat jednání různých postav, rozeznat témata a konflikty (Krátká & Vacek, 2008).

Průřezová témata jsou nedílnou součástí základního vzdělávání, sledují problémy nynějšího světa. Podporují žáky, aby využívali nejen předmětové vědomosti, ale po individuálním uplatnění i vzájemnou spolupráci. Pomáhají rozvíjet vědomosti, dovednosti i postoje a hodnotovou stránku osobnosti, kterou v budoucnu využijí nejenom během školních let, ale především v osobním a pracovním životě. Uplatňují se v osobnostním a charakterovém rozvoji žáků (RVP, 2021). Průřezová témata prostupují všemi vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů jednotlivými obory. V rámci komplexního vzdělávání žáků pozitivně přispívají k rozvoji klíčových kompetencí napříč ročníky (*souhrnně znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty v RVP*). V RVP (2021) jsou uvedené klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a pracovní.

Dle RVP 2021 základního vzdělávání jsou vymezena průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

Průřezové téma „Mediální výchova“ má nejširší pojmové vymezení a reprezentuje aktuální problémy moderní doby. Každá škola si může zvolit, jakým způsobem průřezová témata zahrne do svých vzdělávacích plánů. Mediální výchovu lze realizovat dvěma postupy. Buď se jednotlivá témata mediální problematiky zahrnou do vzdělávacích oblastí, nebo se v rámci vlastní speciální výuky či dlouhodobého projektu probere patřičný aktuální problém (Krátká & Vacek, 2008).

Základní úroveň mediální gramotnosti získává žák během celé školní docházky. Mediální výchova má vybavit žáky schopností osvojit si základní poznatky o společenské roli a funkci současných médií. S ohledem na všudypřítomná obrazová a audiovizuální média, kdy se s nimi prakticky dennodenně setkáváme, jsou tyto vědomosti velmi důležité. Lidská zkušenost se stává stále více vizuální než kdy dřív. Žáci by měli být schopni analyzovat získaná sdělení, umět vyhodnotit jak věrohodnost, tak komunikační cíl a smysl. Bylo by příhodné umět je později porovnat s jinými prameny. Mediální výchova se zasazuje také o rozvíjení postojů a hodnot vůči stereotypům přemýšlení o společnosti, jednotlivci, genderu i historii objevujících se v médiích. Žáci by měli také umět zvolit si odpovídající médium při potřebě získávání informací ke vzdělávání nebo pro svůj volný čas (RVP, 2021).

Nejbližší vazbu má mediální výchova na vzdělávací oblast „Člověk a společnost“, v níž jsou zařazeny předměty dějepis a výchova k občanství. Média hrají v současnosti velmi významnou sociální úlohu jak ve formování hodnot a rolí moderní doby, tak v utváření životního stylu. Značně působí na chování jedince a celé společnosti. Poskytují nám pohled na minulé události a umožňují hledat paralely v současném a historickém dění (RVP, 2021).

Mediální výchova přispívá k orientaci v masových médiích, ke komparaci jevů a procesů v evropském i globálním rozměru. Zasazuje se o vytvoření si představy o roli a využívání médií v každodenním životě. Dále se zaměřuje na posilování kritického myšlení na základě vyhodnocování a posuzování nově získaných, popřípadě stereotypních sdělení z médií (RVP, 2021).

Prioritním se stává kritický odstup, který je získáván postupným interpretováním možných sdělení z hlediska informačních kvalit, rozlišováním zábavných a společensky závažných témat, objasňováním cílů a funkce sdělovacích prostředků. Mediální výchova se zasazuje o to, aby žákům pomohla v rozlišení předkládaných představ a stereotypů od znalosti sledované problematiky a nezaujatého postoje. Různých stereotypů se v současné době objevuje stále velmi mnoho. Je proto nutné se zaměřit i na ně a co nejvíce eliminovat jejich další šíření (RVP, 2021).

Dalšími vzdělávacími oblastmi, ve kterých jsou audiovizuální prvky nejlépe využitelné, jsou Jazyk a jazyková komunikace (*předměty český jazyk a literatura, cizí jazyk, další cizí jazyk*), Člověk a jeho svět, Člověk a příroda (*zeměpis, přírodopis, chemie a fyzika*), Umění a kultura (*hudební výchova, výtvarná výchova*), Člověk a zdraví (*výchova ke zdraví, tělesná výchova*), Člověk a svět práce a Informatika (Krátká & Vacek, 2008).

2.7 Projekty podporující zapojení filmů do výuky

V současné době je v České republice realizováno několik projektů v souvislosti s posilováním potřebných dovedností a metodických postupů učitelů a žáků v oblasti filmů a odstraněním absence filmu a audiovizuálních médií v rámci vzdělávání. Cílem je osvojení potřebných znalostí a metodiky k většímu rozvoji, zkvalitnění recepce filmu a podpoře v mediální gramotnosti.

Soubor projektů se zabývá prezentací estetického a uměleckého přístupu kinematografie, kritickou prací s filmem, posilováním mediální gramotnosti za účelem více profesionální pedagogické a didaktické kompetence učitelů. Součástí těchto projektů jsou především praktické práce s filmovými či audiovizuálními médii. Jsou podávány formou zážitkové pedagogiky, metodou learning by doing a podobně (Krátká & Vacek, 2008).

K nejvýznamnějším projektům filmového vzdělávání se řadí Film a škola, Film aktivně, Film a výchova, Rozumět médiím a Jeden svět na školách. Prostřednictvím vzdělávacího projektu Jeden svět na školách je hlavní myšlenkou přinést do škol důležitá témata současné společnosti formou diskusí, výukových aktivit a dokumentárních filmů (Krátká & Vacek, 2008).

Učitelům všech škol jsou přístupné atraktivní lekce a speciální filmové výukové a metodické materiály, které dává k dispozici kromě Jednoho světa na školách i Ústav pro studium totalitních režimů. Učitelé mohou využívat samotné filmové ukázky, pracovní listy či metodologické návody při práci s filmem. Vzdělávací materiály jsou volně k dispozici. Filmovými projekci vzdělávacích dokumentů pro školy se zabývá spolek PANT. Významným projektem s cílem zatraktivnit výuku dějin 20. století je Dotkni se 20. století! Projekt vznikl v kooperaci Národního muzea, Univerzity Karlovy a Asociace učitelů dějepisu (Krátká & Vacek, 2008).

Dalším je Asociace českých filmových klubů, jež nabízí volně k dispozici několik filmů pro školy a k nim i připravený speciální materiál popisující samotný film, pozadí jeho vzniku a také metodické otázky a cvičení pro žáky.

2.8 Literární rešerše

Literární rešerše vymezuje návrhy pro pochopení problematiky koncepčního využití filmu v českých školách. Je zde uvedeno několik základních literárních zdrojů, s nimiž se dál pracuje a z nichž se vychází. Seznam se orientuje na materiálově nejprůhodnější práce. V českých školách se po roce 1989 objevuje nevelký zájem o teoretickou reflexi dané problematiky, a tudíž je zde velmi slabá přítomnost koncepčního využití filmu. V polistopadovém období nevyšla žádná monografie zabývající se využitím filmu ve výuce. Bez povšimnutí jej nechávají i odborná periodika české pedagogiky. Postupně se větší práce začínají objevovat až s přelomem tisíciletí.

Použití filmů ve školní výuce dnes pomalu narůstá, i přesto je tento prostředek využíván pouze minimálně (Labischová, 2010). K lepšímu vhledu do zkoumané problematiky přispěly publikace zaměřující se na didaktické využití filmu ve výuce humanitních předmětů. K základnímu pochopení využití filmu v různých náhledech přispěla kniha kolektivu autorů Kamila Činátla, Jaroslava Pinkase a Čeňka Pýchy, českých moderních historiků a didaktiků, *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu* z roku 2014.

Jedná se o poměrně novou publikaci, jež přináší první analýzu zahraničních konceptů didaktiky na filmové obrazy minulosti, promýšlí eventuality využití filmu jako nástroje vzdělávání. V souvislosti s přispěním audiovizuálních médií k vzdělávacím cílům nás seznamuje s klíčovými pojmy a postupy. Nabízí ucelenou metodiku pro práci s filmem během vyučování.

Dále se zaměřuje na vybrané případové studie, které spojuje s konkrétním filmovým médiem. Na humanitní vzdělávání autoři nahlízejí jako na výuku, při níž nemělo docházet pouze k získávání znalostí faktografických dat, ale především by při ní mělo jít o zájem žáka, kritický odstup, umění porozumět a odpovědně hodnotit. Kladou důraz na vlastní postoj žáka.

V souvislosti se zkoumanou problematikou je vhodné poznat různé příručky ke studiu didaktiky humanitních předmětů od významných českých didaktiků a pedagogů. Z výběru můžeme jmenovat publikace od Čapka (2015), Hudecové (2007), Julínka et al. (2004), Labischové (2008), Labischové & Gracové (2010), Labischové & Labische (2010).

Didaktická média ve výuce dějepisu od Denisy Labischové (2008) nás seznamují s odbornou didaktickou terminologií a přinášejí nám informace o moderních edukačních médiích a praxi dějepisného vzdělávání na školách v současnosti. Autorka se zabývá kromě filmu také karikaturami, plakátem, komiksem či fotografiemi. V kapitole *Využití filmu v dějepisném vyučování* se zamýšlí nad didaktickým uchopením, různými výhodami a nevýhodami v souvislosti s využíváním filmů ve výuce. Na konci každé kapitoly nalezneme shrnutí spojené s různými otázkami, úkoly k zamyšlení nad daným tématem.

Podobně zaměřenou publikací je i kniha od Daniely Dominové (2008) *Aktivizující metody ve výuce dějepisu*. Seznamují nás s využitím jiných než klasických vyučovacích metod v dějepisu, s metodou projektového vyučování, s využitím didaktických her a v neposlední řadě také audiovizuálních prostředků. Ukazuje nám různé metody, vyučovací prostředky i příklady z praxe, které vedou k aktivizaci, tvořivosti a kritickému myšlení u žáků. Publikace je doplněna o průřezová témata a klíčové kompetence, poskytuje jasné a srozumitelné vysvětlení. Rovněž zmiňuje a propojuje více oborů. Zaměřuje se hlavně na dějepis, ale nechybí tu zmínky o občanské výchově, zeměpisu, českém jazyce, cizích jazycích, výtvarné výchově a matematice.

K povědomí o historickém kontextu vzniku filmu posloužila publikace *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie* od Kristin Thompson & Davida Bordwella (2011). Dějiny filmu usilují o komplexní obraz filmové tvorby od prvopočátků dodnes. Kniha se nejen zaměřuje na hollywoodskou produkci, ale zajímá se také o evropská i mimoevropská filmová média. Kromě filmu se věnuje dokumentu i animaci. Odborná publikace *Film a dějiny* od Petra Kopala & Petra Blažka (2004) slouží k rozšíření a prohloubení poznání dějin filmu zaměřených na téma propagandy a jejího vlivu ve filmovém médiu.

Současná podpora mediální výchovy v rámci vyučování je dostatečně probírána ve vybraných publikacích. Mediální výchova je jedním z průřezových témat a cílí na mediální gramotnost, díky které by žáci měli být schopni analyzovat a vyhodnocovat mediálně šířená sdělení, rozpoznávat i negativní vlivy. Důležitým milníkem se stala druhá světová válka, která přinesla potřebu posílit odolnost široké veřejnosti vůči tlakům propagandy.

Kniha *Audiovizuální edukace jako součást mediální výchovy* (2008) nám pomáhá se současným pohledem na různá média v rámci edukace. Poskytuje informace i o audiovizuální výchově v RVP. Formuluje vztah filmu a historie a filmu jako historického pramene. Její součástí jsou také různé druhy ukázek filmů a úkolů k nim.

Dalšími díly jsou *K integraci mediální výchovy* od Pastorové & Jiráka z roku 2015 a také Šupsákovou podporovaná novější publikace *Vizuální gramotnost'* (2015), jež shromažďuje a popisuje dodnes známé poznatky z dané problematiky. Zaměřuje se na přechod od verbálního k vizuálnímu vnímání každodenní zkušenosti vedoucí k vytváření nových forem percepce, myšlení a chápání světa, které akcentuje potřebu vizuální a mediální gramotnosti.

Relativně starší spis *Videodidaktika* od Kopřivy (1991) zahrnuje do své práce výzkum zaměřující se na využívání videotechniky a audiovizuálních médií při vyučování. Právě videotechnika umožnila využívání videí ve výuce, zpřístupnila nové možnosti prakticky hned, nespotebovává žádný materiál, ani nevyžaduje jiné provozní náklady.

S promítáním filmů ve výuce souvisí také hledisko autorských práv. S ohledem na právní legislativu je nutné řídit se při používání audiovizuálních záznamů ve výuce zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. Pro používání filmů ve výuce platí, že film musí být promítnut pro vzdělávací účel, s ohledem na autory je třeba poskytnout promítání titulků a v žádném případě nesmí být použit pro dosažení vlastního zisku.

2.9 Webové stránky

Místem, kde můžeme nalézt dostatek filmové nabídky, je jednoznačně internet a webové stránky. Co se týká kvalitních filmů, které jsou vhodné do výuky, existuje také několik webových stránek, jež se právě zabývají možnostmi využití filmu a dokumentů ve vyučování. Fenomémem využívání filmů ve výuce se nejvíce zabývá Ústav pro studium totalitních režimů. Mezi další takové stránky řadíme Post bellum, Jeden svět na školách, Občankáři, Moderní dějiny.

Ústav pro studium totalitních režimů (dále ÚSTR) zkoumá, jak už název napovídá, období našich novodobých dějin, kdy probíhala nacistická okupace a poté doba komunistické nadvlády. Kromě vydavatelské činnosti se věnuje popularizaci tohoto období, pořádání seminářů, přednášek, výstav a vzdělávání. Velkou měrou tudíž přispívá k modernizaci výuky dějepisu. Pod ÚSTR se řadí také několik projektů, v nichž nalezneme několik inspirací, existuje zde řada hotových lekcí s propracovanou metodikou k nabízeným ukázkám. Z nich můžeme jmenovat např. *Dějepis v 21. století*, který se zaměřuje na soudobé dějiny ve vzdělávání. Spolu s didaktiky a historií vyvíjí výukové materiály a metodiky. Místo předkládání uzavřených historických faktů usiluje o rozvoj historického myšlení. Nabízí také množství materiálů a podporu pro učitele i studenty (www.dejepis21.cz, 2022).

Společnost zabývající se zaznamenáváním a archivováním vzpomínek pamětníků významných historických událostí se nazývá *Post bellum*. Ze shromážděných materiálů přispívá ke vzniku dokumentárních pořadů. Pod Post bellum spadá *Paměť národa*, která shromažďuje a zpřístupňuje pamětnické příběhy z druhé světové války, protinacistických odbojářů, obětí holocaustu, politických vězňů, funkcionářů i představitelů moci KGB, StB a dalších. Umožňuje díky vzpomínkám účastníků dějinných momentů poznávat jádro totalitních režimů (www.postbellum.cz, 2022).

JSNS je zkratka pro webový portál *Jeden svět na školách*. Jedná se o projekt, který zpřístupňuje legální promítání dokumentárních filmů ve školách, poskytuje různou metodickou podporu, filmy s výukovými materiály a mnoho dalších užitečných rad (www.jsns.cz, 2022).

Vzdělávací materiály a nabídku filmů nalezneme na webové stránce *Občankáři*, jež se věnuje problémům současného světa a přibližuje situaci učitelům občanské výchovy. Podle autorů bylo hlavním důvodem pro vytvoření webu snižování občanského vědomí a schopnosti orientace v současném společenském dění. Zaměření se týká všech žáků u všech typů škol, nabízejí různé typy materiálů – pracovní listy, prezentace, textové materiály, audiovizuální materiály. Většina je v českém jazyce, ale některé materiály jsou i v jazyce anglickém.

Moderní dějiny jsou vzdělávacím portálem pro učitele, studenty a žáky. Zabývají se převážně dějinami od počátku 20. století. Zahrnují kapitoly – Počátek století a první světová válka, Události v Československu v letech 1918-1938, Evropa a svět mezi válkami, Druhá světová válka, ČSR v letech 1938-1945, Evropa a svět po roce 1945, Československo v letech 1945-1948, Československo v letech 1948-1968, Československo v době normalizace, Od pádu komunismu k jednotné Evropě, Napříč staletími. Pořádají různé semináře a doplňující webináře. Shromažďují plno pramenů, projektů, obrázků, fotografií. Poskytují zajímavé prezentace a metodiky pro učitele.

Koncept, který zpřístupňuje učební osnovy, plány, příručky a lekce a vhodně je doplňuje o audiovizuální metody, se jmenuje *Teach with movies* a byl založen již v roce 1998. Směřuje také k dalšímu rozvoji vzdělávání. Jsou zde abecedně řazené filmy. Učitelům je pak zpřístupněn popis daného filmu, jeho ocenění, hlavní herci, režie aj., pozadí filmu, možná metodika – pracovní listy k jednotlivým filmům, projekty a aktivity s ním spojené. Dále výhody a nevýhody filmu, diskusní otázky, sociálně-emoční učení, morálně-etický důraz, přibližující charakter, filmy se související tematikou a další možné lekce.

2.10 Kritické myšlení

Značný vývoj komunikačních prostředků v globální společnosti vyvolal potřebu vybavit člověka schopností kritického myšlení. Umět kriticky posuzovat, orientovat se a využívat média je v dnešním světě velmi žádaným kritériem nejen pro schopnost obstát v pracovním životě, ale také pro to nestát se pouze „nasávající houbou“, která neumí hodnotit a orientovat se v různých informacích, popřípadě dezinformacích. K základu vzdělanosti člověka v 21. století je potřeba určitá orientace v mediálních zdrojích. Systémovou záležitostí je také umění poznat „fake news“. Předávání poznatků kritického myšlení se děje během školní výuky, v mimoškolních aktivitách nebo v podobě nejrůznějších občanských aktivit (*vzdělávací pořady, mediální kritika apod.*) (Pastorová & Jiráček, 2015).

Základem kritického myšlení je přejít od povrchního k hloubkovému učení, umět odhalovat souvislosti, myslet v souvislostech a umět své znalosti a vědomosti využít k vlastním závěrům. Ústřední metodou pro rozvoj kritického myšlení je uváděn třífázový model učení (E-U-R). Metoda je založena na 3 fázích. První fáze je evokace, která má žáky navnadit na zkoumanou problematiku, v tomto případě jde o zjišťování toho, co žáci o tématu vědí. Druhá fáze – uvědomění usiluje o udržení zájmu žáka, přičemž si žák vyhledává, upřesňuje a porovnává nové informace. Třetí fáze je reflexe. V té je žák schopen utřídit si a systematizovat získané vědomosti, jež převádí do souvislostí a diskusí. Umí s novými znalostmi pracovat. Mezi další využívané metody v rozvoji kritického myšlení náleží např. párové čtení nebo diskuse, práce ve skupinách, brainstorming (Gavora, 2010).

Kritické myšlení s sebou přináší mnohá úskalí. Aby se tomu dalo předejít, je nutné během vyučování dodržovat určité zásady. Učitel by měl ve třídě vytvořit bezpečné prostředí pro rozvoj nových nápadů a myšlenek tak, aby nedocházelo k negativním reakcím ani ze strany učitele, ani ze strany spolužáků.

Při výuce by se neměl brát zřetel pouze na faktografii a reprodukci, ale také na problémové úlohy, které nemají jednoznačné řešení. Dle Dominové (2008) je důležité připustit, že neexistuje pouze jedna správná odpověď na položený dotaz. Učitel by měl hlavně podporovat iniciativu žáků a dodávat jim odvalu k samostatné diskusi. V neposlední řadě je důležité nehodnotit pouze výsledky, ale cestu, jak k nim žák přišel. Má vést žáky k sebehodnocení.

Žáci by se měli naučit převzít odpovědnost za své vlastní učení, ne se jen spoléhat na učitele nebo textové médium – učebnici jako na jediný zdroj informací. Žáky bychom měli namotivovat k tomu, aby pochopili, že jejich získané vědomosti, dovednosti, schopnosti porovnávání, hodnocení, spolupráce a respekt k druhým lze využít i v běžném životě a jsou pro ně přínosné (Dominová, 2008).

Kritické myšlení je vhodné využívat ve všech vyučovacích předmětech. V první řadě v oborech ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost (*dějepis a občanská výchova*), Člověk a příroda (*zeměpis*), které jsou k tomu přímo předurčené. V souvislosti s rozvojem kritického myšlení jsou v RVP připojena průřezová témata (*výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova*), jež se dají různě zapojit do vyučování. Současné učebnice však nepřinášejí žádné informace o tom, jak byly do ní získávány informace, ani o práci jejich autorů (Dominová, 2008).

Výuka dějepisu se má orientovat na rozvoj kritického myšlení a rozlišování mezi skutečnými a vymyšlenými událostmi. Též by se měl klást důraz na rozpoznávání manipulace. Uvedené cíle se shodují s cíli mediální výchovy. Ve školním dějepise se k zapojení kritického myšlení do výuky velmi hodí práce s prameny. Během posilování kritického myšlení je přínosné dát občas žákům texty, filmy, názory, které si vzájemně odporují a přinášejí různý pohled na danou problematiku. Mohou pocházet z různých období nebo sociálních skupin. Žákům tak nabídneme možnost porovnávat, přemýšlet v souvislostech a pokusit se představit si kulturní, společenské a politické poměry, jež panovaly při vzniku díla. Po hlubším porozumění textu budou žáci spíše schopni vnímat ho kriticky (Dominová, 2008).

Kritická práce s filmem ve výuce vychovává samostatně přemýšlejícího žáka, který se nenechá jen tak lehce zmanipulovat, to se projeví i v jeho dobré orientaci ve spoustě dalších informací. Díky kritickému myšlení mohou žáci lépe pochopit historii, ale také odporující si informace. A vytvoří si vlastní názor na dané dění v každodenním životě (Dominová, 2008).

Vedle kritického myšlení je nedílnou součástí mediální výchovy rovněž gramotnost filmová, jelikož se film stal součástí všech vrstev společnosti – od dětí po dospělé. V rámci filmové gramotnosti se v první řadě objevuje snaha objasnit žákům a studentům vznik hrané tvorby. Zabývá se také uměleckou licencí a poté i realističností postav a dějů (Havlíková, 2014).

Důležitým aspektem pro použití filmu ve výuce je vést žáky k vnímání různých forem manipulace a přimět je v prvním kroku podrobit snímek kritické analýze. Naučit je hodnotit rozdíly mezi skutečným a uměleckým zpracováním a následně účelně pracovat s filmovým materiálem (Havlínová, 2014).

Dle Brielyho (2002) filmy, ať už dokumentární nebo hrané, mohou vést k nekritickému přijímání tvůrčova pohledu. V současné době, kdy filmové produkce vytvářejí jeden film za druhým a mapují např. období světové či české historie nebo se věnují některé historické osobnosti, se často stává, že si divák odnese o daném tématu určitou představu, tento poznatek mu stačí a nemá už potřebu vyhledávat další informace a ověřovat si, zda je pravdivý či nikoli.

Jako příklad takových filmů je možné uvést např. filmy *Gladiátor* (2000), *Alexander Veliký* (2004), *Schindlerův seznam* (1993) anebo husitská trilogie *Otakara Vávry – Jan Hus* (1954), *Jan Žižka* (1956), *Proti všem* (1958). Tyto filmy je potřeba před využitím ve výuce podrobit určité kritice. Některé scény z filmů je možné použít, ale předtím je vhodné upozornit na historické nepřesnosti (Briely, 2002).

Právě zmíněná husitská trilogie obsahuje řadu historických nepřesností spojených s dobovou propagandou. Ani současná tvorba není ušetřena určitých zkreslení. V souvislosti s tématem husitství se jedná o nově natočený film *Jan Hus* z roku 2015. Například právě toto je výzva pro rozvoj kritického myšlení u žáků (Briely, 2002).

Podle Labischové (2008) je nezbytné klást důraz na mechanismy utváření historického povědomí ve společnosti, kdy jedním z významných socializačních působení je škola a druhým média. V rámci předmětu dějepis by žáci měli získat kompetence k rozlišování věrohodných a nevěrohodných zdrojů, dokázat rozpoznat příspěvek samotného autora a umět charakterizovat společensko-politickou dobu při vzniku díla.

Kritický odstup od zažitých historických stereotypů podle Činátla et al. (2014) neznamená, že bychom měli zpochybňovat význam znalostí, roli příběhů a hodnot v dějepise, ale především má jít o aktivní orientaci žáků v dané problematice. Znalost příběhů nebo faktografie nemá negativní vztah k poznávání historie. Aktivní prioritou v dějepise je objevování historie hrou. Samotné kritické myšlení vede k odhalování souvislostí, pochopení učiva a produkci individuálních úsudků.

V současné době se zvyšuje jeho důležitost vzhledem k množství zpráv a různých tendencí k ovlivňování společnosti nejrůznějšími médii. Pokládá se za klíčové, aby byli žáci připraveni umět informace třídit, vyhodnocovat, vytvářet si vlastní stanovisko a umět se bránit falsifikacím (Dominová, 2008).

2.11 Autorská práva

V rámci využívání filmů ve výuce je pro pedagoga nezbytné seznámit se s autorskými právy, aby nedocházelo k porušování české právní normy vztahující se k dané oblasti. K tématu využívání filmů ve výuce se vztahují zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, a zákon č. 496/2012 Sb., o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie. Zde se zaměříme na ust. § 31 odst. 1 písm. c) autorského zákona, který uvádí, že *„při výuce na všech typech škol je možno promítat ukázky, či celé filmy, pokud se tak děje výhradně pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu.“* To znamená, že film je zařazen jako edukativní hodnota i rozsah do výuky, kde doplňuje odborný výklad učitele a po jeho skončení je shrnut v rámci diskuse. (David, 2015).

Dále pedagog má vybrat takovou ukázkou, která má sledovat daný edukativní účel. Sledování filmů je povoleno, pokud to nesouvisí k dosažení přímého či nepřímého zisku nebo osobního prospěchu. Vyloučeno je vybírání nezbytných peněz k realizaci ve výuce, například pokud škola nevlastní promítací přístroje nebo jiné technické vybavení. Před sledováním filmu nebo po jeho skončení je třeba uvést, ať už ústně či promítnutím titulků tzv. citační údaje k filmu – jméno autora, název filmu a zdroj. Také by se mělo dodržovat omezené množství promítání filmů, aby nedocházelo k masivní projekci a škola by tím pádem suplovala kino nebo další podobné instituce. (David, 2015).

V případě, že není splněna kterákoliv výše uvedená podmínka, musí být před promítáním snímků získaná autorská a další související práva k užití daného filmu, která již mohou být zpoplatněna. Pokud žáci natáčejí snímek během hodiny, týkají se jich práva jako autorů a mohou s nimi nakládat dle zákona. Z toho vyplývá, že filmy je možné ve výuce používat ne za účelem pouhého pobavení žáků nebo k hospodářskému zisku, ale především pro účely edukativního rázu a v omezeném množství.

3 Metodologie výzkumu

Metodologie výzkumu je jednou ze součástí psané diplomové práce. V diplomové práci jsme se zaměřili na využívání filmů během výuky na školách. Kapitola podává informace o průběhu získávání dat do kvalitativního výzkumu, vymezuje cíl, otázky a způsob výzkumného šetření. Je zde zahrnut také výběr respondentů.

I přestože má film již stoletou tradici, ve školním prostředí je stále vnímán spíše jako „nové médium“, které není příliš často zařazované do výuky. Učitelé si většinou kladou otázku, jakým způsobem je vhodné dané médium do vyučování zapojit, a pro žáky tím pádem rozvíjet určité klíčové dovednosti. Důvodů může být hned několik – od jeho scénické nevhodnosti, přílišné délky, absenci spolehlivých dat až po to, že vzdělávací oblast není ve filmu dostatečně didakticky zpracovaná. V současné době je jedna z dalších met v učitelské práci více začlenit filmy do výuky a pokusit se jinou formou předat žákům informace potřebné pro jejich další osobní i profesní život.

3.1 Metoda a sběr dat

Diplomová práce obsahuje kvalitativní výzkum, jímž bylo za pomoci metody rozhovoru zjištěno, zda učitelé humanitních předmětů využívají film ve výuce. V rozhodování o využití různých metod pro výzkum hraje velkou roli jejich spolehlivost, objektivita a validita. Hendl (2016) uvádí, že nejvhodnější metodou se zdá být kvalitativní výzkum, který se v pedagogice nejčastěji používá pro vybrané aspekty vyučování ve školním prostředí. Kvalitativním výzkumem se daří najít porozumění zkoumanému problému. Výzkum se odehrává v prostředí, v němž se fenomény skutečně vyskytují.

Prvořadé bylo nastudovat potřebnou literaturu a dostupné webové portály a získat základní informace o používání filmů ve výuce, mediální a filmové výchově. Dalším bodem byl rozbor v rešerši literatury. Na začátku práce byly určeny výzkumné otázky, k jejichž odpovědím se dojde v rámci použité metody polostrukturovaných rozhovorů.

Celý výzkum postupně prochází šesti fázemi, jak uvádí Hendl (2016) – stanovení výzkumné otázky, metoda sběru a analýzy dat, příprava sběru dat, samotný sběr dat, analýza a interpretace zjištěných informací a závěrečná fáze popisování výsledků.

Hlavním bodem pro získávání údajů bylo vytvořit si osnovu k polostrukturovanému rozhovoru, který nám umožňuje snadnější a přizpůsobivější získávání kvalitativních informací. Rozhovor se provádí s určitým záměrem k dosažení cíle výzkumné studie. Během dotazování respondentů sledujeme fakta, ale i jejich postoje a reakce. Přepis byl zvolen formou doslovné transkripce (Hendl, 2016).

Při rozhovoru je důležité navodit správnou atmosféru, být citlivý, koncentrovaný, mít interpersonální porozumění, čímž k nám respondenti získají potřebnou míru důvěry a otevřenosti. Otázky se během rozhovoru mohou modifikovat nebo doplňovat, díky tomu jde o pružný typ výzkumu. Zpočátku je třeba si zajistit souhlas se záznamem rozhovoru. V průběhu rozhovorů byl záznam pořizován pomocí aplikace pro nahrávání na mobilní telefon.

Díky rozhovorům, které byly poskytnuty několika učitelé, se provedla analýza využívání filmového média ve výuce humanitních předmětů. Výsledky kvalitativního výzkumu jsou shrnuty v závěrečných kapitolách samotné práce.

3.2 Cíle a otázky výzkumného šetření

Kvalitativním výzkumem získáme nový vhled na studovanou problematiku a rozvoj tohoto fenoménu. Cílem výzkumné části práce je zjistit, jakým způsobem jsou v humanitních předmětech využívána filmová média, jakou s nimi mají učitelé zkušenost, jaké se objevují výhody a nevýhody, zda je využívání filmů efektivní a které filmy se upřednostňují (dokumentární či hrané). V průběhu rozhovoru je důležité nepokládat několik otázek najednou, ale pracovat postupně a popřípadě vysvětlovat, pokud dojde k nepochopení ze strany respondenta.

Základní výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem učitelé ve výuce využívají film?
2. Jaké jsou výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky?
3. Jaké filmy učitelé ve výuce upřednostňují?

3.3 Výběr respondentů

Kritériem pro výběr vhodných respondentů byl sjednocující prvek učitelů humanitních předmětů. Jde o učitele dějepisu, českého jazyka, občanské výchovy a zeměpisu. Dotazovaní jsou ze základních či středních škol jižních Čech. Ve vzorku se objevují zástupci obou pohlaví.

Výzkum byl realizován na základě záměrného výběru subjektivním rozhodnutím výzkumníka. Vzorek respondentů byl kontaktován napřímo. Zprvu došlo ke vzájemné dohodě, v jaký den, čas a na jakém místě se rozhovor uskuteční. Každé interview trvalo okolo jedné hodiny.

Tab. 1: Respondenti kvalitativního výzkumu

Jméno	Obor	Působení
Jaromír	dějepis – zeměpis	základní škola
Petra	dějepis – občanská výchova	gymnázium
Vítek	dějepis – anglický jazyk	gymnázium
Matěj	dějepis – český jazyk	gymnázium
Jana	český jazyk – německý jazyk	základní škola
Lukáš	občanská výchova – anglický jazyk	základní škola
Dominika	zeměpis – matematika	základní škola
Kamila	zeměpis – matematika	základní škola

3.4 Průběh výzkumného šetření

Po zpracování teoretické části byly vytvořeny otázky do části praktické v rámci polostrukturovaného rozhovoru. S každým dotazovaným zvlášť bylo dohodnuto konkrétní datum a místo, kde se rozhovor uskuteční. Málokterý respondent si vybral jiné místo, než jakým byla škola, kde vyučující působí. Rozhovory byly vedeny v průběhu března roku 2022.

Před samotným rozhovorem bylo třeba respondenty uvést do příjemné, důvěrné a vstřícné atmosféry, aby se během interview cítili komfortně. Zpočátku jsme se zastavili u otázek, které se zajímaly o jejich učitelskou praxi a školu, kde dotazovaní učitelé působí. Poté byl dotazovaným objasněn způsob průběhu rozhovoru, a bylo požádáno o poskytnutí souhlasu s audiovizuálním nahráváním.

Samotní respondenti zůstanou v anonymitě z důvodu zachování ochrany osobních údajů. Aby byla zachována anonymita došlo ke změně jmen.

Rozhovory byly vedeny na základě polostrukturovaných otázek, které byly v případě neporozumění původní otázce dovysvětleny. Podle toho se také odvíjela délka rozhovorů, pohybovala se v intervalu čtyřiceti až šedesáti minut. Pořadí otázek se v průběhu rozhovoru většinou neměnilo, avšak dbalo se během něj na zodpovězení všech otázek.

3.5 Přepis rozhovorů

Samotný přepis rozhovorů s respondenty byl proveden doslovnou transkripcí. Nebyly upravovány dialektismy do spisovného jazyka, avšak byl korigována různá přechytlivost. Rozhovory, které se nahrávaly pomocí mobilního zařízení, byly z důvodu následující práce přepsány do elektronické podoby, v níž je jméno určitého respondenta a otázka výzkumníka zvýrazněna tučným písmem. Tímto způsobem vznikl základní materiál.

Všechny transkripce jsou v příloze práce. Následně byla sesbíraná data podrobena analýze. Ta studovala rozhovory s učiteli na základě výzkumných otázek metodou třídění, metodou kontrastů a srovnávání.

4 Analýza využití filmu ve výuce humanitních předmětů

V kapitole analýzy jsou rozebrána jednotlivá data, která bylo potřeba v první řadě pozorně projít, aniž bychom se soustředili pouze na předchozí získané informace z odborné literatury a dalších zdrojů. Před analýzou proběhlo kódování textu každého z rozhovorů. Samotné kódování textu nám umožní se získanými informacemi dále pracovat a třídit je.

Rozhovory byly pořízeny celkem s osmi učiteli ze základních a středních škol (4 ženy a 4 muži). Pouze u jednoho respondenta bylo zjištěno, že filmy ve výuce nepoužívá, jen opravdu výjimečně. Odpovědi jednotlivých respondentů se mnohdy lišily. Použití filmů záleží především na žácích, kterým je film promítán, a na cíli, jehož chtějí respondenti za použití filmového média dosáhnout. Převážná část dotazovaných nedělala rozdíly mezi slovy film a ukázka, takže budou v následné analýze reprodukovány tak, jak je používali sami respondenti.

Během analýzy jednotlivých rozhovorů byla hledána hlavní témata a z nich pak tvořeny kategorie. K jednotlivým kategoriím se poté přiřazovaly konkrétní výpovědi a metodou kontrastů se posuzovaly s ostatními výpověďmi respondentů. Při rozhovorech se mnoho otázek dotýkalo hlavního tématu – využívání filmu ve výuce, avšak v některých případech došlo i na otázky v širším hledisku, ty však neměly žádnou souvislost se samotným využíváním filmu ve výuce humanitních předmětů, tudíž nebudou v interpretaci a výsledcích analýzy brány v úvahu. Kódy, které vznikly během analýzy, byly rozděleny do jedenácti kategorií a dvou subkategorií, jež jsou stanoveny následovně:

- Časové hledisko využívání filmů
- Prezentovaná délka filmu
- Způsoby využívání filmů a jejich příprava
- Zdroje filmů
- Technické vybavení
- Dokumentární vs. hraný film
- Používané metody při práci s filmem
- Výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky
  - Pozitivní aspekt
  - Negativní aspekt

- Autorská práva
- Kritické myšlení
- Mediální výchova

4.1 Časové hledisko využívání filmů

S ohledem na časté využívání či nevyužívání filmů během výuky se převážná část respondentů během rozhovorů shodla, že využívá film v rámci výuky **příležitostně** a vcelku i nepravidelně. Petra využívá filmy docela často, naopak Dominika zmínila, že jejím favoritem filmy nejsou a během výuky je nevyužívá. Matěj podotýká, že u některého ročníku je využívá jednou za měsíc, například v českém jazyce, kde probíhá drama, díky kterému se žáci seznamují s uměleckým dílem, a v jiné třídě je naopak nepromítá příliš často.

Avšak, jak každý dodává, záleží na mnoha okolnostech. Především na zaměření hodiny, motivaci, cíli a časové dotaci hodin. Přestože existují materiály, které nabízejí spoustu filmů, ne vždycky se pro určité téma najde vhodné dílo. Kamila zmiňuje, že pokud se na dané vyučovací téma najde dobrý film, je schopna žákům výuku přizpůsobit tak, aby jej mohli zhlédnout a následně s ním pracovat.

Je potřeba také přemýšlet o tom, jaký film je vhodný do výuky. Též je potřeba zohlednit inteligenční a věkové hledisko žáků. V případě filmu, který bude plný odborných slov si budeme muset dát více záležet na jeho následném rozboru. Právě Vítek uvádí, že při dějepisu je problém pustit žákům video od předních historiků, jelikož by se mohlo stát, že mu nebudou rozumět. Poznává také: „*Dobré metodiky jsou na ÚSTR, Moderních dějinách či Dějepisu v 21. století. Tam jsou skvělé přípravy pro soudobé dějiny. K těm se však učitel dostává až v 9. ročníku na základních školách nebo ve 4. ročníku nižšího a ve 3. ročníku vyššího gymnázia.*“ Pokud je dostatek materiálu, je pak snadnější využít filmy ve výuce častěji. A čím se výuka přibližuje současnosti, je možné najít daleko více filmů, což potvrzují i respondenti.

Jana ještě dodává: „*Většina žáků po puštění filmu vypne a nedává pozor, prostě berou to jako oddechovku, a ne jako další metodu výuky. Potom se většina chlubit, že nic nedělali a koukali na film. Takže za mě je rozhodně lepší méně je někdy více a mělo by se s filmem šetřit.*“ Časté puštění filmů ve výuce může mít podle dotazovaných zcela opačný efekt, žákům budou informace podávány ve zrychleném tempu a nebudou vědět, co si mají vybrat k zapamatování a naučení.

4.2 Prezentovaná délka filmu

V případě otázky na délku zobrazované ukázky měli dotazovaní rozmanité názory. Respondenti uvedli, že volí při výuce obě možnosti – jak celé filmy, tak i zkrácené ukázky. Ale více z nich uvedlo, že z časových důvodů preferují zkrácené ukázky. Nesporně záleží na okolnostech, jako je vhodná technika, čas, cíl a zaměření hodiny.

Jednou z možností byly **krátké vystřižené ukázky z filmů**. Jak uvádí Lukáš: *„Na webové stránce jsns.cz jsou k dispozici filmy s různou délkou. Já se snažím vybírat snímky, které mají délku maximálně 20 minut, aby žáci udrželi pozornost.“* Pokud dojde k pouštění filmu, usilují pedagogové využít ho tak, aby se stihl promítnout v jedné, maximálně ve dvou hodinách. Petra využívá jak zkrácené ukázky, tak i celé filmy. Ale preferuje úryvky a krátké dokumenty právě z důvodu nedostatku času i naplněnosti tematických plánů. *„Záleží na tématu, ale v občanské výchově pouštím většinou z jsns.cz. V dějepise si pouštíme i různé filmy z odlišné doby na stejné nebo podobné téma. A žáci poté porovnávají, jak kinematografie na to reaguje.“*

Žáci se pak učí porovnávat různé ukázky – o čem jsou, jaké mají shody a rozdíly, jaký mají smysl, poselství, co si z nich lze vzít atd. Vítek ještě doplňuje, že oproti celému filmu se ukázka dá stihnout do 10 minut, a pak může přijít na řadu reflexe v podobě shrnutí učiva, zápisu do sešitu i analýzy ukázky.

V nejlepších případech se nalezne již zkrácená ukázka, kterou pak stačí pustit. Někteří si své vlastní ukázky stříhají sami do podoby pětiminutových nebo desetiminutových scén, tím si film přizpůsobí svým potřebám. Kamila uvádí, že: *„Všeobecně kratší ukázky, které jsou vhodně zvolené, za mě efektivní jsou.“*

Někteří respondenti však využívají i **celé filmy**, například Jana v českém jazyce: *„Nedávno jsme si pouštěli film Želary, u kterého jsme mluvili i o době a životě jednotlivých účastníků, jež film zachycuje.“* Občas pouští i filmové ztvárnění ukázky, kterou mají v čítance. Tak se děje většinou u uměleckých zpracování. Kamila tvrdí, že pokud se jedná o dokument, který má předat nějaké poselství, pouští celé filmy, aby nebyl přetřhán děj a dostalo se žákům kompletního vyznění. Celé snímky jsou však časově náročnější, to si všichni respondenti uvědomují a také s tím počítají. Jana doplňuje: *„Když vím, že budu pouštět celý film, tak si na něj udělám čas, třeba i dvě vyučovací hodiny po sobě. Je snadné jej žákům pustit, ale po něm chci vždycky, aby následovala diskuse. Nebo nějaká analýza, aby si z něj žáci odnesli to, co tím chtěl ten film říct.“*

Co se týká návštěvy **kina**, většina respondentů se tomu rozhodně nebrání, i když je to složitější. Hlavně v době distanční výuky kvůli Covidu 19 nebylo možné tuto službu využít. V předešlých letech se kina zpravidla navštěvovala, v některých volnějších dnech, kupříkladu před Vánoci, na konci školního roku, nebo v rámci zajímavé nabídky aktuálního promítání pro školy.

Jeden z příkladů využití filmu ve výuce může být i **celoškolní promítání**. Celoškolní promítání pořádají různé neziskové organizace. Tuto službu zajišťuje zejména Jeden svět na školách nebo Mobilní planetárium, které umožňuje zajímavou projekci vzdělávacích filmů na planetární kupoli.

4.3 Způsoby využívání filmů a jejich příprava

Kategorie souvisí s výzkumnou otázkou, jakým způsobem učitelé ve výuce využívají film. V případě, že se pedagog rozhodne zapojit do výuky film nebo filmovou ukázkou, opět záleží na předmětu, cíli hodiny, tématu, situaci, možnostech žáků, technickém vybavení třídy a časovém horizontu.

Možnosti, jak využít film, jsou rozmanité. Respondenti nejčastěji uvádějí, že ho používají jako úvod k novému tématu, k zobrazení různých procesů, k prezentování života umělce nebo spisovatele, k přiblížení událostí a atmosféry doby, k dávání informací do kontextu, k upevnění či shrnutí získaných informací. Způsob využití se pak odvíjí od výše popsaných informací. Filmy jsou promítány v úvodu hodiny, během ní i na jejím konci. A záleží na učiteli, jakým způsobem s ním chce pracovat.

Někteří respondenti uvedli, že v průběhu promítání film stopují, doplňují a komentují to, co žáci vidí nebo naopak co nepostřehli. Druzí jsou raději pro pouštění celé ukázky, kdy až na jejím konci je možnost pro následný rozbor, doplňující otázky či vyjadřování emocí.

Občas se může stát, že v některé ukázce či filmu jsou nedostatečné nebo nepřesné informace. V tomto případě učitelé opravují a doplňují chybná sdělení. Podle Petry je to tak činěno z důvodu, aby u žáků nedošlo k případnému mylnému pochopení dané informace.

Matěj a Jana poznamenávají, že v českém jazyce využívají film pro doplnění a rozšíření učiva z literatury. Zapojují tak filmové adaptace knih, například Bílou nemoc (1937) či Farmu zvířat (1954), nebo žákům pouštějí i zdramatizovaná klasická díla, např. Sluhu dvou pánů. Tato díla promítají docela často také pro jejich dobré zpracování a názorné podání tématu z literatury. „*Děti to pak baví víc, než když si o tom pouze čteme. Dívali jsme se také na Sluhu dvou pánů, to je volně přístupné na YouTube a v čele s excelujícím Miroslavem Donutilem,*“ doplňuje Jana.

Převážná část dotázaných pouští zkrácenou ukázkou a určitým způsobem ji využívá k tomu, aby hodina byla co nejefektivnější, nejvíce se to k dané látce hodilo. V odpovědích se často objevovalo, že jsou filmy využívány zejména k aktivizaci žáků a vybuzení jejich emocí. Film tedy slouží i ke zpestření hodiny. Žákům je zpřístupněna jiná možnost předávání informací, než na jakou jsou zvyklí, nemusejí pouze poslouchat výklad pedagoga nebo plnit referáty a úkoly. Podle Petry se tím naučí více, než když jim učitel jen vykládá. Nesmí ovšem pouze sedět a koukat, proto je důležitý následný rozbor. Jana dodává, že film: „*...žáky ve většině případů zaujme a jsou ochotní přemýšlet a diskutovat.*“

V současné době se objevuje mnoho zajímavých metodických portálů a webů zaměřených na občanskou výchovu. Jedním z nich je Jeden svět na školách (dále jsns.cz), který využívají i čtyři z dotázaných. Petra popisuje, že využívá často výukové lekce jsns.cz ke konkrétnímu tématu. A pracuje spolu s příloženou metodikou či vlastním pracovním listem, aby žáci nebyli pasivní během sledování videa.

Žáky lze vtáhnout do tématu různými aktivitami, které jsou volně dostupné po zaregistrování se na tomto webu. Lukáš využívá filmy odtud zejména jako úvod do nového učiva, kdy žáci ještě nemusí úplně vědět, o co půjde, a film je tak navnadí na učivo nové látky. Pro Matěje je tento portál řešením problematiky autorských práv, neboť nabízí přístup k různým filmům a ukázkám.

Film se jeví také jako významný zprostředkovatel odlišných pohledů na danou problematiku. Při práci s ním lze využít i více ukázek, jež se dají následně porovnávat, jak popisuje Petra: „*Když si pouštíte natočené filmy stejného tématu z různé doby, tak každý má na to jiný pohled. Zvláště když se jedná o některé kontroverzní téma, jako například husitství a známá Vávrova trilogie. Ta je u žáků dost oblíbená na analyzování a porovnávání.*“

Všichni respondenti se shodli na tom, že předtím, než dojde k projekci filmu, je nutná jeho příprava. Jedná se zejména o hledání vhodného filmu, jeho sledování a posouzení z hlediska vhodnosti zahrnout ho do výuky či nikoli. Následně je potřeba k němu nachystat úkoly v podobě otázek nebo pracovních listů. Jana k tomu dodává: *„Předtím, než film ve výuce pouštím, tak samozřejmě musím ho znát sama a ideálně k tomu udělám úkoly. Film často nacházím na internetu nebo DVD. Například ČT edu používám pravidelně, jsou tam sestříhané ukázky z celých filmů.“*

Někteří uvádějí, že občas je i potřeba sestříhání krátkých ukázek. Matěj: *„Pokud se mi líbí některý film celý, ale nelze ho pustit v hodině celý, buď že není čas, anebo prostě mám v plánu jinou aktivitu, tak si ho občas i sám sestříhám.“* To však neplatí pro všechny, protože ne všichni si sami dokáží sestříhat část ukázky z celého filmu. Samotné stříhání ukázek je technicky náročnější a je potřeba to nejdříve nastudovat. Z časového hlediska je to velmi náročné.

Petra podotýká, že ani ona nenáleží mezi ty, kteří by stříhání ukázek využívali. A dodává, že: *„Příprava samotného učitele je dost důležitá z důvodu zkreslení filmů.“* Poměrná část filmů nebo ukázek, ať už se jedná o hrané či dokumentární filmy, jsou subjektivní a tendenční. Takže je potřeba je předtím nastudovat a žákům předložit již ve správné podobě. To znamená upozornit je na možné zkreslení nebo ideologické zabarvení. A postupně je naučit, aby to uměli rozpoznávat sami. Vítek doplňuje, že pro zobrazení určitého tématu v dějepise někdy využívá již vytvořené metodiky ze Slavných dnů, ÚSTR, Moderních dějin či Dějepisu v 21. století. Na těchto webových portálech nalezneme také předpřipravené pracovní listy s možností případné úpravy pedagogem, která záleží na jeho uvážení. V tomto případě je příprava na hodinu zjednodušená.

4.4 Zdroje filmů

Jednou z kategorií, která se ukázala v průběhu dotazování jako zajímavé doplnění, je přístup k různým zdrojům, kde respondenti nacházejí filmy a ukázky do svých příprav na vyučování. Dotazovaní prozradili, že čerpají z poměrně širokých zdrojů filmů. Jako hlavní zdroj převážná část respondentů uvádí použití vlastních či školních **DVD**. Ale je pravda, že tato úložiště již ustupují do pozadí a mladší učitelé jej zas tolik nevyhledávají.

Častěji uváděným zdrojem je rozhodně **internet**. Ten je dnes již neodmyslitelnou součástí našeho každodenního života. V tomto případě se jedná zejména o volně přístupný kanál **YouTube**, weby **Ústav pro studium totalitních režimů**, **Moderní dějiny**, **Dějepis v 21. století** nebo **ČT edu**. „*V zeměpise využívám většinou kratší videa, například z YouTube, pro zobrazení procesů v přírodě nebo i videa pro sociální geografii,*“ dodává Kamila. „*Na YouTube se najde plno zajímavých dokumentárních filmů i ukázek, nebo vlastně tuhle jsem narazil i na celé filmy, což je fajn.*“ Jaromír doplňuje, že se dá najít na YouTube plno zpřístupněných filmů.

Webový portál ČT edu nabízí učitelům, žákům i studentům krátká videa do výuky. Video jsou rozdělena do kategorií pro předškolní vzdělávání, první stupeň, druhý stupeň základního vzdělávání a středoškolské vzdělávání. Další dělení je podle jednotlivých předmětů (*např. český jazyk a literatura, matematika, fyzika, dějepis, zeměpis, přírodopis, anglický jazyk, věda a technika atd.*).

Portál začal vysílat 1. dubna 2020 v době první vlny nákazy koronavirem, kdy se všechny školy v České republice ocitly ze dne na den uzavřené. ČT edu obsahuje velmi rozmanité náměty do výuky od videí přes pracovní listy až po hry. To potvrzuje Jana: „*ČT edu používám pravidelně, je to velmi rozmanitý web, jsou tam sestříhané ukázky z celých filmů a k nim přiložené pracovní listy, které příležitostně využívám. Ukázky jsou dlouhé od 2 do 20 minut. Najdete tam témata ke každému předmětu, který se vyučuje. Záleží na každém, co si vybere a použije v hodině.*“

Hojně byl také zmiňovaný web Jeden svět na školách. Petra internetovou stránku **www.jsns.cz** využívá a komentuje: „*Záleží na předmětu, ale v oběch žáci reagují na dané téma v rámci skvěle vytvořených metodik na portále. Vyjadřují své názory, uvažují, proč člověk reagoval, jak reagoval, a ne jinak.*“ Je oblíbený také z důvodu možného bezplatného využití přístupných metodik a videí po zaregistrování.

Jaromír uvedl, že hlavně využívá zdroje z internetu. Kromě již zmiňovaného YouTube také volně přístupnou internetovou televizi Stream i s občas přiloženou metodikou k portálu **Slavné dny**.

Vítek popisuje: „*Snažím se film vždycky určitým způsobem využít, aby byl efektivní. Měl jsem tuhle téma stavovského povstání a najít tam něco krátkého je problém, ale ještě že existují Dějiny udatného českého národa a Slavné dny. Ty používám rád, je to moc hezky a zajímavě sestříháno, i když to žáci znají. Hlavně to nezabere celou hodinu a má to pár minut. A k některým videím ze Slavných dnů jsou dodělané i metodiky a pracovní listy. Dost mi pomohlo video Den bitvy na Bílé hoře (8. listopadu 1620), která zmiňuje počátek stavovského povstání.*“

4.5 Technické vybavení

K dotazu, zda dochází k omezení z hlediska nedostatečné techniky, se respondenti zpravidla vyjádřili, že s tím problémem již nenastává a potřebná technika je dostupná skoro ve všech třídách na školách. Petra uvádí, že pouští videa přímo z internetu nebo DVD a díky přítomnosti techniky to může učinit v každé třídě. Před několika lety prošla většina škol modernizací, jež se týkala rozšíření počítačových sítí a vybaveností projektory či interaktivními tabulemi. Matěj přiznává, že si bez současného vybavení nedokáže třídu představit. „*Celkově jsou v současné době moderní technologie spojené a propojené ve společnosti. A i my chceme žákům dopřát to nejvíce jim blízký a moderní.*“

I Kamila si pochvaluje technické vybavení tříd, které je dle jejích slov dostačující. U nich ve škole funguje promítání tak, že si každý učitel nosí do třídy vlastní notebook, který zde propojí s projektorem. A doplňuje, že ani zatím nezaznamenala žádný problém s technikou. „*V každé třídě máme počítač a projektor, ten občas špatně naběhne a musí se 3x znovu vypnout a zapnout, což zdržuje výuku, ale je to technika, tak s tím musíme počítat,*“ upřesňuje Vítek.

4.6 Dokumentární vs. hraný film

Jak už bylo výše popsáno, volba média závisí na tom, jaký je cíl použití audiovizuálního prostředku. Zda jde o zprostředkování nějaké události, literárního díla či osobnosti, rozvíjení kritického myšlení nebo pouze o záplatu času. Tato kategorie souvisí s výzkumnou otázkou, jaké filmy učitelé ve výuce upřednostňují. Z rozhovoru s respondenty vyplynulo, že pokud by si měli vybrat mezi dokumentárním a hraným filmem, preferují z hlediska vhodnosti spíše dokumentární film. Jedním z důvodů je jeho větší **objektivita**.

Jaromír uvádí: „*Dokumentární filmy využívám z toho důvodu, že mi přijdou objektivnější a nestranné.*“ Zároveň ale dodává, že ani u dokumentárních filmů si nemůžeme být vždy jisti, zda jsou zcela objektivní a netendenční. Mezi jeho často používané ukázky náleží ze Streamu „Slavné dny“, které svým charakterem připomínají dokument.

Našli se však i kolegové preferující hraný film. K těm patřili hlavně vyučující českého jazyka. Jana a Matěj pouštějí například Farmu zvířat nebo Bílou nemoc. Pro **doplnění a kontext** občas zařazují i dokumentární filmy.

Dalším důvodem pro využívání hraného filmu je jeho **atraktivita**. Ta může přispět k pouštění filmu nad rámec výuky i doma. Matěj říká: „*Při výuce o Napoleonovi jsem použil film s Clavierem v hlavní roli, který byl hraný. Právě hraný filmy mě osobně přijdou atraktivnější a zábavnější než dokumentární. Obsahují plno akčních scén, napětí a jsou postaveny na příbězích. Samozřejmě poté musí následovat analýza a diskuse, abych popřípadě doplnil či rozšířil znalosti a správné informace.*“

Jana dodává, že pouští filmová ztvárnění ukázek z čítanek nebo divadelních představení, která baví děti víc, než když si o nich „pouze“ čtou. Podle Kamily může film vyvolat různé **emoce**, které jsou důležité pro rozvoj osobnosti žáka. Žáci se pak také více nad tématem zamýšlejí a pamatují si informace z něj.

Někteří respondenti uvedli, že využívají oba druhy filmu, jak hraný, tak i dokumentární. A využívají je k porovnávání, jako třeba Petra: „*Záleží na tématu, ale většinou využívám oba druhy filmu. Žáci mají většinou vypracovávat pracovní list, kde vyjadřují vlastní názory, emoce, myšlenky. A poté si o tom povídáme. Proč je to někde zobrazeno tak i jinde zase jinak.*“ „*Možnost volby je důležitá, ale proč bychom nevyužili oba druhy filmů, když je dokážeme didakticky propojit s dalšími metodami,*“ dodává Lukáš.

4.7 Používané metody při práci s filmem

Využívání filmů ve výuce je podle dotazovaných pedagogů jedním z modernějších a zábavnějších přístupů ve výuce. Samotný film je promítán v různých částech vyučovací hodiny – na úvod, v průběhu i na závěr jako shrnutí. Každý z respondentů zmiňuje, že je důležité a nutné, aby po něm následovala analýza. Díky ní dochází k vyjasňování různých pojmů, následků, událostí aj. „Většinou s žáky diskutujeme o tom, co viděli, jaké z toho mají pocity a co naopak nevěděli,“ dodává Matěj. Podle Jany je v českém jazyce společný rozbor také velice důležitý: „Jelikož si žáci mohou přijít na hodně věcí sami, ale je třeba je trochu korigovat a doplnit je, pokud si neví rady nebo neví, jak na to.“

Nejčastěji uváděnou formou reflexe byla **diskuse**, jež se objevila u všech dotazovaných respondentů. Metodu diskuse opakovaně využívají proto, aby si žáci snadněji nové učivo zapamatovali, uměli ho použít a pochopili souvislosti. Jedním z úkolů je také objasnit nepřesné nebo nedostatečné informace, které nebyly ve filmu zmíněny. Matěj mnohdy nechává prostor pro zhlédnutí celého filmu, který následně s žáky analyzuje při debatě. „Většinou s žáky diskutujeme o tom, co viděli, jaké z toho mají pocity, emoce, co je nejvíce zaujalo, co naopak překvapilo nebo nevěděli.“ K tomu se připojuje Petra, která upozorňuje, že díky diskusi žáci vyjadřují a tříbí vlastní názory, se kterými se dá později dále pracovat.

Metodu diskuse lze doplňovat **otázkami**, které mohou klást jak učitelé, tak i žáci. Dopomáháme si jimi v případě, že se diskuse nevytvoří samovolně. Jaromír zkouší dávat různé otázky: „Abych zjistil, jak moc dávali pozor a zda nemají i oni nějaké otázky.“

Pracovní listy (PL) jsou vytvořeny na základě logicky formulovaných, uspořádaných otázek a doplňovacích úkolů tak, aby byla rozvíjena činnost žáků. Žáci mohou pracovat samostatně nebo vyplňovat PL během skupinové práce, kdy procvičují i schopnost spolupracovat. Petra popisuje, že pracovní listy používá vždycky: „Hlavně z důvodu, aby děti dělaly, co mají, a pracovaly. Někdy ho dostane každý sám, někdy je do skupiny.“ Matěj dodává: „Záleží na situaci, nejlepší je jim dát nějaké otázky nebo pracovní list, aby při filmu aktivně pracovali.“

Lukáš pracovní list během sledování filmu nedává, spíše pokládá několik otázek, jež by žáky měly nasměrovat k tomu, co by si z něj měli odnést. Takto podobně čas od času postupuje i Vítek, který se po skončení filmu či ukázky doptává a v rámci otázek zjišťuje, zda žáci dávali pozor.

Nejčastější metodou, která se objevuje i v případech, jež se netýkají samotného filmu, je **brainstorming** neboli burza nápadů. Brainstorming a klíčová slova jsou jednoduchou metodou, kterou pochopí každý. Jde v ní o výměnu myšlenek a nápadů, ke vzájemnému inspirování. Žáci při ní mají za úkol sepsat myšlenky k naformulovanému problému, které je během promítání filmu napadly. Všechny myšlenky, může jít o klíčová slova nebo spojení slov, se zapisují na tabuli. Případně formou sněhové koule se nejprve postupně probírají se spolužáky. Pro učitele je důležité držet se bez kritiky předkládaných myšlenek a vítat netradiční nápady. Klíčová slova mohou fungovat jako shrnutí nebo nahrazovat zápis do sešitu. Vítek uvádí, že z důvodu časové náročnosti zařazuje film do výuky zřídka: *„Když si vezmu, že bych měl učivo odprezentovat sám, tak žáci stihnou i zápis. Kdežto v případě, že pustím film, a většina je i přes hodinu, tak bych musel jej nějak zkrátit.“* Klíčová slova používá k reflexi a zapamatování si toho nejdůležitějšího z filmu také Petra: *„Je to rozhodně snadné shrnutí viděné ukázky. Žáci si při filmu zapisují, co jim přijde důležité, a místo v celých větách pouze ve slovech, čímž neztratí linku filmu a vyznají se v něm.“*

Z dotazovaných uvedli Lukáš a Jaromír, že volí jako reflexi metodu **INSERT** (*Interactive noting system for effective reading and thinking*). Jedná se o metodu kritického myšlení, která je určena převážně pro práci s odborným textem. Žák pomocí několika symbolů ($\surd$, -, +, ?) vyjadřuje vztah k textu. Využívá se především pro aktivnější čtení, aby žák porozuměl textu, ale respondenti ho aplikují i k pochopení filmu. Jaromír zmiňuje: *„Metodu INSERT využívám především tak, že vystřihám jednotlivé obrázky z ukázky a žáci k nim doplňují značky podle toho, jak moc to pro ně byla nová informace, informaci, kterou znali, ale neumí ji vysvětlit, informace, která zazněla jinak, než jak ji oni znají, anebo to pro ně byla nejasná informace.“*

V souvislosti s filmem respondenti uvedli plno dalších metod – **jedno slovo, pětílístek, sněhová koule, d'áblův advokát a dramatizace**. „*Po projekci snímku využívám různé metody reflexe emocí, například jedno slovo nebo pětílístek.*“ Metoda pětílístku se hodí k vyjadřování vlastních postojů žáka k tématu a můžeme ji využít před pouštěním filmu nebo jako shrnutí po ukázce. V českém jazyce se hodí zadávat pro analýzu psaní recenze, eseje. Jana čas od času zadává žákům psaní **recenze** po skončení filmu. „*Zkoušejí si práci kritika i novináře.*“ Petra zase žákům umožňuje psaní pocitů, čímž analyzují film nebo pracují s obrazovým materiálem.

Tab. 2: Nejčastější metody při využívání filmu ve výuce

Jméno	Metoda
Lukáš	řízená diskuse, PL, brainstorming, pětílístek, jedno slovo, INSERT, dramatizace
Petra	diskuse, PL, brainstorming, skupinová práce, klíčová slova, psaní pocitů, práce s obrazovým materiálem
Vítek	řízená diskuse, otázky, sněhová koule, d'áblův advokát
Kamila	diskuse, hry
Jaromír	diskuse, PL, otázky, úkoly, brainstorming, INSERT
Jana	diskuse, PL, recenze
Matěj	diskuse, PL

4.8 Výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky

Využívání filmu ve výuce s sebou přináší určité výhody, ale také nevýhody, s nimiž se žáci i učitelé musejí potýkat. Podstatná část dotazovaných využívá film ve vyučovacích hodinách zejména k ozvláštňení hodiny a aktivizaci žáků. Také z důvodu rozvoje pozorovacích schopností, snadnějšího zapamatování probírané látky a vybudování jejich emocí a zájmu. Společně tato kategorie souvisí s výzkumnou otázkou, jaké jsou výhody a jaké jsou nevýhody zapojení filmu do výuky.

4.8.1 Pozitivní aspekt

Hlavní výhodou promítání filmu, na níž se všichni dotazovaní shodují, je **vizualita**. Pokud je obrazový materiál dobře zpracován, dokáže žáky **vtáhnout do děje, motivovat, aktivizovat, zpestřit a obohatit jejich znalosti**. Žáci si vizuálně propojí nově získané informace z filmu a později se jim budou snáze vybavovat. Všeobecně je známo, že film **oživí a zatraktivní výuku**, pokud se nestane každodenně používanou realitou. Pokud jej učitel vhodně zakomponuje do své výuky, pak se může dočkat pozitivních reakcí. Žákům přispěje k rozšíření jejich znalostí a dovedností, které po sledování filmu obvykle nastane. Matěj uvádí, že: *„Studentům ukáže téma z větší perspektivy, mnohdy je to zajímavější než výklad učitele.“*

Podle všech respondentů je využívání filmu ve výuce efektivní, jen by měl učitel vhodně zvolit film, co se týká jeho délky, tématu i poselství, které má předat. Pedagog by měl zohlednit i věk a zájem žáků. Důležité je udržet jejich pozornost. *„Žáci jsou pak ochotnější přemýšlet a diskutovat,“* doplňuje Jana.

Zábavné, přístupné a pestřejší vyučování, to jsou podle Jany hlavní důvody pro pouštění ukázek či filmů během výuky. *„Jako češtinářka vidím, že některé knihy by žáci vůbec nepřečetli, tak se s nimi aspoň seznámí v rámci filmu a možná se pak někdy k samotné knize dostanou a přečtou si ji. Jako jeden z příkladů bych mohla uvést filmy Harryho Pottera od Joanne Rowlingové a pozdější filmové zpracování, které žáky velice baví, a už mnoho z nich si pak knihu také přečetlo. Někteří dokonce v angličtině.“*

Důvodem pro promítání filmů ve výuce bývá dle odpovědí i často opakovaná **vizualita a audiovize**. „*Za mě je tam lepší názornost a vizuálnost. Slyšet a vidět to od někoho jiného. Výuku to v dobrém slova smyslu nabourá a žáci si pak pamatují daleko víc,*“ doplňuje Jaromír. Film nám umožňuje se na jedno téma podívat z několika pohledů. A to může posloužit i ke komparaci dosud známých skutečností. Nebo k porovnávání s různými dalšími zdroji (*pramen, kniha, jiný film*).

Dalším pozitivem je **zvyšování aktivity žáků a zapojování do diskusí**, které navazují na sledování ukázek. Do diskusí se zapojují i ti, kteří se normálně během vyučování neprojeví. Respondenti ho také využívají pro skupinovou práci, kdy se film může stát dobrým vodítkem pro následné činnosti. Výhoda je i v práci s mediálními obsahy, ať už v průběhu výuky samotné mediální výchovy či průřezových témat během celé školní docházky.

Podle Lukáše v dnešní době žáci preferují audiovizuální média a jsou na ně zvyklí, tudíž je dle něj využívání filmů nejen efektivní, ale i přirozenou součástí vyučování. K tomuto názoru se řadí i podobný názor Petry: „*Děti žijí ve virtuálním a moderním světě, takže film vnímají lépe, než když si něco jen přečtou. Přijde jim to atraktivnější, zajímavější a bližší. A přibližujeme se životním stylem ke studentům, díky tomu podporujeme i vztah žák – učitel.*“

Vítek jako jednu z výhod vidí pouštění ukázek pro oživení výuky, kdy podle něj není vhodné žákům předávat informace stále na stejné bázi. Film může poskytnout vysvětlení problematiky jinak než učitel. „*Využívám jako jiný přístup a různé metody, které se k tomu dají využít. Film je rozhodně zajímavější médium než učebnice. A také zvyšuje motivaci a pozornost žáků.*“

„*Nejedná se jen o mluvené slovo učitele, ale film přináší žákům i pohled na danou věc, a tedy autentické záběry. Určitě je důležité upozornit žáky na různé nepřesnosti, ale film je pro žáky zajímavější a zábavnější než běžná hodina,*“ doplňuje svým názorem Kamila.

Podle Jaromíra můžeme výhody pouštění filmů v hodinách spatřovat ve zpestření výuky, při kterém žáci získají schopnost zpracovávat, třídit informace a myslet v souvislostech. Práci s informacemi pak dále rozšiřují své znalosti a **kritické myšlení**. Při využívání porovnávání ukázek nebo pokládání otázek se také rozvíjí kritické myšlení. Během něho si žáci vytvářejí a tříbí své vlastní názory a myšlenky.

Žáci získávají jako jednu z dovedností i schopnost pracovat s emocemi. Během sledování ukázky často vyvstanou různé emoce a myšlenky, které po promítání filmu mohou probrat ve vzájemné reflexi se spolužáky i s učitelem. **Emocionalita** také dobře funguje k zapamatování si faktů. Matěj doplňuje: „*Většinou s žáky diskutujeme, jaké mají pocity a emoce z filmu.*“ Jednou z výhod je také to, že si žáci dokáží díky filmu snadněji **představit** určitou událost, historické kostýmy a zbraně.

Film ve výuce přináší i určitou možnost **odpočinku** pro učitele: „*...film mě zachránil v době, kdy jsem byla hlasově indisponovaná,*“ dodává Petra.

4.8.2 Negativní aspekt

Během rozhovoru byl s dotazovanými probírán i fakt, že využívání filmu ve výuce není jen kladné, ale má dvě strany. Jestliže nacházíme pozitivní aspekty, objevují se současně i negativní rysy filmu, které mohou ovlivnit žáky. Nejčastější nevýhodou je jejich **subjektivnost** a **tendenčnost**. Na tom se shodla nadpoloviční většina respondentů. Petra zmiňovala, že: „*Většina hraných filmů jsou adaptace, a ne samotné dějiny. Bohužel ani dokument nám v tomhle ohledu příliš nepomůže, protože i v něm najdeme zkreslené informace autorskou tvorbou. Takže je důležité se věnovat i těmto věcem a nepřipustit pouhé tupé přejímání informací.*“ Film nám může ukazovat téma pouze z jedné perspektivy a přibližovat určitý výřez skutečnosti, který daný autor, režisér či někdo jiný představuje a chce použít.

V souvislosti s tím respondenti odpovídali, že nelze pustit film **bez následné analýzy**. Bez ní žáci nemusí správně rozumět významu videa a rozluštit jeho symboliku. Jaromír připouští, že se sledováním filmů mohou získat nepřesné informace. Nesprávné využití tohoto edukativního nástroje by vedlo žáky k domněnce, že všechno, co je prezentováno, je správné a pravdivé. Také si mohou myslet, že mají volno a film sledovat nemusí. Vítek pak připouští, že výuku převezme prezentovaná ukázka, neboť učitel již výuku nevede a spoléhá se pouze na ni.

Nevýhodou mohou být tedy filmy obsahující **chybné informace**. Kamila se kupříkladu setkala s filmem, ve kterém byly faktické chyby. Žáci pak mohou mít problém s rozlišením faktografie a fikce.

Velkým problémem je **časová náročnost**, tedy délka zobrazovaného média. Promítání celých filmů zabírá příliš času. S tímto problémem se setkává většina dotázaných. Lukáš proto volí raději kratší snímek, úměrný věku žáků, aby s ním pak uměli dále pracovat. *„Ano, časová náročnost je dost problém, když se pustí celý film, většina žáků není pozorná, a nakonec vypnou a nedávají pozor... a pak říkají, že nic nedělali a jen koukali na film. Také jsem si všiml, že pokládají hlavy na stůl, uvelebují se a vyndávají mobilní telefony.“*

Podle Petry se **ne všechna důležitá témata** zatím dostala do filmů: *„Mně osobně některá témata v dokumentech chybí.“* I když připouští, že se to zlepšuje, a věří, že v budoucnu se nabídka dost rozšíří, zda kvalitně, to se uvidí časem.

„Do budoucna je ovšem otázka, jak časté pouštění filmů může být optimální pro žáky, aby to nebrali tak, že mají volno a nemusí dávat pozor a vlastně nic nedělat,“ na to poukazuje Lukáš jako na další z negativních aspektů. Časté **opakování stejných metod** ve výuce vede k pasivitě žáků. S tím souhlasí i Matěj, který doplňuje: *„Pokud jsou filmy pouštěny moc často, studenty to přestává bavit a ztrácí se možná zajímavost tím, že je to něco neobvyklého.“* Problémem, jež popisuje Matěj, je sklouznutí k frontální výuce, kdy učitel pustí film a dále už s ním nepracuje. V tomto případě se jedná o nedostatečnou aktivitu vyučujícího.

Jana dodává, že jednou z nevýhod je i postupné lenivění žáků, kdy raději upřednostní film, než aby si něco přečetli. Stále klesající tendence aktivního čtení mladé generace, a to z různých důvodů, se projevuje ve větší inklinaci k audiovizuálním médiím. Ať už se jedná o film, televizi či podcast.

Problém s technickými potížemi uvedlo pouze minimum dotázaných. Občas se objeví problém s funkčností projekčního zařízení nebo počítačů. Ale není to bráno jako velká bariéra, která by se nedala překonat. Vítek připouští: *„Na naší škole je vybavení pro sledování filmů dostačující. Řekl bych, že i moderní. V každé třídě máme PC plus projektor. Ten občas zlobí, to je fakt. Třeba, že špatně naběhne a musí se asi třikrát znovu vypnout a zapnout, což je občas zdržující, když člověk potřebuje něco promítnout a nemá, jak, ale jinak vše klapne. Je to technika, tak s tím tak musíme počítat.“*

Určitý problém mohou představovat zastaralé třídy, Lukáš dodává: *„Fakt je ten, že se v některých třídách promítá rovnou na zed', a to ztěžuje žákům pohled na promítané zadání. Občas se objeví při pouštění filmů problém se zvukem nebo pokavad' svítí sluníčko, tak ve třídách, které jsou směrem na jih, skoro není nic vidět. Bohužel máme stará okna a ani stínidla zcela nefungují.“* Naopak Petra žádné problémy s technikou zatím nezaznamenala.

4.9 Autorská práva

V souvislosti s využíváním filmů během výuky bylo zkoumáno i téma autorských práv, jež jsou s promítáním filmů úzce spjata. Jak bylo zjištěno, ne všichni respondenti tuto problematiku znají. Převážná část z nich využívá filmy pro svoji potřebu a navštěvuje internetové stránky, kde jsou filmy volně dostupné (*YouTube*), určené pro vzdělávání (*www.jsns.cz*, *ČT edu*, *Slavné dny*), anebo placenou platformu (*HBO*, *Netflix* apod.).

Právě Jeden svět na školách zpřístupňuje mnoho filmů přímo pro školní výuku zaregistrovaným učitelům, kteří pak mají možnost bezplatného využití, a práva jsou zde ošetřena již předem. Petra zná problematiku autorských práv, i přesto však říká: *„Používám spíše dostupné filmy, například na internetové stránce jsns.cz. Ti, kteří jsou tam zaregistrovaní, tak mají možnost bezplatného využití.“*

Většina uvádí, že pokud nemají z promítání filmů profit pro sebe, je vše v pořádku. *„Autorská práva schvaluji, ale domnívám se, že pokud materiál pouze najdu a využiji o hodinu, aniž bych ho šířil nějak dále, třeba jako pořádal veřejné promítání za peníze, tak tím neporušuji tato práva. To snad ani nikdo nedělá,“* uvedl Vítek. Matěj připouští, že si na autorská práva v jeho škole velice potrpí: *„Proto i fotografie využíváme zejména z fotobanky, filmy pouštím z archivu ČT, jsns.cz a dalších.“* I přesto lze podle autorského zákona využít film pro vzdělávací a ilustrační účel (Zákon č.121/2000 Sb.).

Někteří respondenti se autorskými právy nezabývají. Není to z důvodu nezájmu, ale spíše jako uvedla Jana, že je to ani nenapadlo: *„Abych řekla pravdu, ani mě nenapadlo je příliš řešit. Ve školním prostředí je plno věcí jinak než normálně. Takže pokud použiji film, který je volně dostupný, třeba na internetu, tak myslím, že není až takový problém ho pustit.“*

4.10 Kritické myšlení

V případě, kdy dochází ke komparaci stejných událostí nebo přístupů je u žáků více rozvíjeno analytické a kritické myšlení. U kritického myšlení se jedná o schopnost vytvářet si skutečné mínění podložené vědomostmi a zkušenostmi z důvěryhodných zdrojů i na základě svých vlastních znalostí. Člověk by se neměl poddávat svému prvnímu dojmu z toho, co mu někdo jiný řekl nebo si někde přečetl. Nepřebírat unáhleně jiné názory a nelpět na nich. Je důležité podporovat logické myšlení a myšlení v souvislostech. Mimo jiné rozvoj kritického myšlení přispívá k pocitu sebevědomí a soběstačnosti.

Všichni citovaní respondenti uvedli, že žáky vedou v hodinách svých aprobací ke kritickému myšlení. Říkají, že o to aspoň usilují a doufají, že si žáci důležité dovednosti z hodin odnášejí. Také si uvědomují, jaký je to závazek. V dnešní době je kritické myšlení velice podstatná dovednost, díky níž se člověk později neztratí ve světě plném dezinformací a modernistických idejí. Častěji uváděli jeho důslednou potřebu učitelé ze středních škol i to, že je kritické myšlení u nich pravidelně podporováno. Převážná část dotazovaných vede žáky k tomu, aby porovnávali, uměli vyjádřit svůj názor a oponovali názoru druhých vhodnými argumenty.

Mnohdy se objevuje možnost pokládání otázek. Vítek podporuje kritické myšlení kromě výše zmíněných možností i tím, že do testu dává otázku: „*Co by, kdyby nebo napiš mi tvůj názor, co je pro tebe důležitější a proč*“, aby žáci museli přemýšlet a vymyslet svoji verzi, a ne udávat fakt nebo letopočet, který se naučili třeba v dějepise.

Lukáš v hodinách občanské výchovy podporuje rozvoj kritického myšlení tím, že do nich začleňuje aktuality ze světa, které mají žáci za úkol každý týden přinést do hodiny: „*K těmto informacím se má následně žák nebo žákyně kriticky vyjádřit a porovnat informace z více zdrojů. Dále se snažím kritické myšlení rozvíjet během diskusí, při kterých se žáci setkávají s různými názory od svých spolužáků. Ve vyšších ročnících základní školy bych chtěl vyzkoušet program filosofie pro děti. Tato metoda umožňuje rozvíjet právě kritické myšlení a další důležité oblasti jako je etika, estetika apod.*“

Petra říká: „*Důsledně se snažím o to, aby se žáci zamýšleli nad určitou realitou, probíraným tématem či filmem, uměli je okomentovat, proč je to tak a proč je to takhle zpracované v určitém filmu a v jiné době je to zase zpracované jinak. K tomu je mají dovést aktivity v pracovním listě.*“

„Žáci a studenti by měli po opuštění školy být schopni dát informace a své znalosti do souvislosti historických, lidských nebo umět analyzovat výpovědi pamětníků. K tomu je se snažím vést jak v dějepise, tak i v občance.“ Petra mimo jiné dodává, že každý film je zpracováván s nějakým cílem: *„Je vytvořen pro určitou cílovou skupinu, má určitým způsobem promlouvat a má určité poselství, ale vlastně to nemusí být jednostranný.“* Ve filmu, ať už se jedná o hraný či dokumentární, se dost často objevuje subjektivita natáčených dialogů a scén. Právě dovednost odhalit jednostrannost a tendenčnost je dnes důležitá.

K procvičování kritického myšlení v dějepise poslouží i porovnávání filmů natočených v různých dobách, které zpracovávají stejnou historickou látku. Žáci poté odhalují tendenční prvky, historické nepřesnosti, různé pohledy i dobu, v níž se filmy točily. Petra podotýká: *„Např. husitská trilogie od Vávry je u žáků dost oblíbená na analyzování, zkoumání a porovnávání. Hlavně u chlapců, třeba když Hus stojí v Betlémské kapli a přednáší ostatním.“*

Matěj vystihl svůj názor na téma kritického myšlení ve výuce takto: *„Nejde jen o to předávat žákům strohé informace, ale naučit je porovnávat a orientovat se v dnešním světě plném nástrah a nových možností, technologií a uskupení, která třeba nám nemusí být zřejmá, ale dobrat se aspoň částečně toho, kde je pravda, je dost důležité.“*

Pro Jaromíra je vhodné naučit žáky kritickému myšlení pokládáním otázek typu: *„proč, jak na to přišli, aby nad tím museli přemýšlet z pohledu toho, co se dozvěděli ve filmu, a z toho, co znají oni sami“.* Podle něj je to pro budoucnost velice důležité. Jana třeba pomáhá kritickému myšlení diskusí po filmu.

4.11 Mediální výchova

Průřezové téma mediální výchovy se buď ve škole vyučuje odděleně nebo současně v každém předmětu. Používání filmů ve výuce by mělo předcházet seznámení s mediální výchovou. Kategorie se týká pohledu dotázaných na toto téma. Popisují současně, jak se vyučuje na institucích, kde působí.

Všichni respondenti přiznali, že se na jejich školách, tento předmět samostatně nevyučuje, ale řadí se mezi průřezová témata. Kamila popisuje: *„Mediální výchova u nás na škole nemá speciální předmět. Jedná se o průřezové téma, kterému se věnujeme ve všech předmětech.“*

Také Lukáš si není vědom, že by se tento konkrétní předmět na škole vyučoval: „*Nicméně mediální výchova náleží mezi průřezová témata, takže se s ním žáci setkají v mnoha předmětech v různých podobách. Mezi tyto předměty se řadí i občanská výchova.*“ Matěj dodává, že u nich se vyučuje ještě v předmětech základy společenských věd (ZSV) či společenskovední seminář (SVS).

U většiny respondentů se objevovalo tvrzení, že učitelé v hodinách upozorňují na zkreslené a nepravdivé informace nebo na manipulaci během či po promítání filmu. Petra doplňuje, že průřezová témata prostupují skoro všemi předměty: „*V dějepise a občance se dotýká tato problematika. A částečně se tomu věnuje. Žáci by měli být poučeni o tom, že když si někde něco přečtou v knize, novinách, na internetu, zhlédnou, tak by měla následovat kritika textu nebo samotného filmu. Všechno je napsané s nějakým cílem. A ne vždycky je to pouze pravda. Snažím se po nich vyžadovat, pokud vytvářejí referát nebo prezentaci na nějaké téma, aby vždycky na konci referátu měli zdroje, odkud čerpali. Prostoru pro mediální výchovu je poměrně málo, a mělo by se to řešit více.*“ Vítek ještě dodává, že žáci získávají povědomí o tomto prostředí v jednotlivých předmětech.

Kromě již zmíněných předmětů dějepisu, občanské výchovy / základů společenských věd či společenskovedního semináře, kde se mediální výchova často jako průřezové téma objevuje, Kamila uvádí, že se žáci u nich setkávají s mediální výchovou ještě v předmětech člověk a zdraví, informatika. Ona sama zapojuje média a problematiku s jejich využitím i do hlavních předmětů.

Jaromír mediální výchovu zapojuje v rámci diskuse po filmu a žákům ji představuje a popisuje na konkrétních ukázkách „fake news“ a sdělení z Facebooku. „*Žáci si něco přečtou nebo vidí v televizi, a pak si myslí, že to tak je na sto procent. Ne, co je pravda, ale co se přibližuje pravdě.*“ Výuka mediální výchovy je nutná převážně pro snadnou ovlivnitelnost žáků. Ruku v ruce s tímto průřezovým tématem by mělo jít kritické myšlení a naučit žáky, jak přijít na správný zdroj a nenechat se ovlivnit vším, co si kdo přečte na internetu nebo se dozví z médií.

Jana průřezové téma mediální výchovy využívá se svých předmětech takto: „*Někdy žáky upozorňuji na herce, režiséra a další členy tvůrčího týmu daných filmů, že se někdy mohou objevit zkreslené a subjektivní postoje každého z nich. Ukazujeme si na různých ukázkách, jak zjistit, zda ten film je objektivní. Tak zkoumáme staré filmy, kde jim ukazují a upozorňují je na ideologické narážky, válečné propagace apod. U filmů s historickou tematikou (Želary) zase mluvíme i o době a životě, kterou film zachycuje.*“

5 Interpretace dat

V kapitole *Interpretace dat* budou zjištěné informace respondentů interpretovány, popsány a rozříděny podle sepsaných kategorií. Jednotlivé výše uvedené kategorie nám pomohly nalézt odpovědi na výzkumné otázky, na než byla v průběhu kvalitativního zkoumání hledána odpověď.

Výzkumné otázky byly formulovány takto:

1. Jakým způsobem učitelé ve výuce využívají film?
2. Jaké jsou výhody a nevýhody zapojení filmu do výuky?
3. Jaké filmy učitelé ve výuce upřednostňují?

5.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Oslovení učitelé humanitních předmětů se k filmu jako edukativnímu nástroji staví velmi pozitivně. Až na jednu respondentku, která uvedla, že film během výuky nevyužívá, ho ostatní běžně zapojují do svých příprav a obohacují jím výuku. Pozitivní přístup k filmu ve výuce je patrný z jeho příležitostného zapojování do výuky i z toho, že se respondenti kloní více k pozitivním aspektům než negativním. Také většina z nich uvedla jeho atraktivitu a možnost variabilního využití, jež je vhodným nástrojem pro oživení hodiny. Analýza ukázala, že film je využíván za účelem motivace. Současně si žáci díky němu snadněji pamatují potřebná fakta.

Zapojování filmů nebo ukázek do výuky je závislé především na tématu a cíli hodiny, motivaci a věku žáků a časové dotaci hodin. V případě prezentované délky se objevovaly názory jak na využívání celých filmů, tak i zkrácených ukázek. Ale více respondentů odpovědělo, že preferuje raději kratší ukázky z důvodu nedostatku času i plných tematických plánů. Pokud se rozhodnou, že promítnou celý film, činí tak, aby postihl jednu, maximálně dvě hodiny. Nejvhodnější je, pokud hodiny následují rovnou za sebou.

Odlíšné odpovědi na způsob využívání filmu ve výuce nám ukazují mnoho různých možností. V rámci interpretace výsledků lze odvodit, že každý využívá film trochu jinak. Kupříkladu se odlišuje četnost využití. Někdo preferuje častější využívání a pracuje s ním velmi erudovaně. Jiný jej zase využívá 2x až 3x do měsíce. Z našeho zkoumání vyšlo, že mladší učitelé využívají filmy ve výuce častěji než starší generace.

Analýza ukázala, že film pouštějí pro vhled do nového tématu, k zobrazení různých situací nebo proto, aby si žáci upevňovali nově získané vědomosti. Film tedy figuruje jako nositel informací. Nelze také jednoznačně říct, kdy a v které části hodiny respondenti filmy nejčastěji promítají, jelikož je využívají v úvodu, během i na konci hodiny.

Před samotným použitím filmu by měla předcházet určitá příprava jak učitele, tak i žáků. Učitel by měl vědět, co pouští a jak se s tím bude nadále pracovat. Žáci by se zase měli seznámit s cíli promítání, aby věděli, na co se mají zaměřit a co po nich učitel požaduje při sledování ukázky nebo celého filmu. Jednoduchá popisná činnost zapojí do poznávání i pasivnější žáky. Nejčastěji uváděný způsob je pouštění zkrácené ukázky, při níž mají žáci k dispozici pracovní list či si ze sledovaného mají vypsát nejdůležitější body. Účelem je, aby žáci pasivně nepřijímali informace, ale aktivně se podíleli na získávání určitých znalostí.

Všichni respondenti kladou důraz na to, aby po zhlédnutí filmu či ukázky vždy následovala reflexe. Tím rozvíjí žákův samostatný úsudek, schopnost porovnat souvislosti, kritické myšlení i rozvíjení shrnovací schopnosti. Při následném rozboru mohou žáci vyjadřovat své emoce, které v nich ukázka probudila. Někteří z dotázaných v průběhu promítání film stopují, doplňují a opravují jeho nepřesnosti za účelem odstranění špatných návyků žáků. Někteří využívají i vlastní stříhání filmů do kratších scén a vytvářejí si tak vlastní materiály do vyučování. Respondenti, kteří preferují celé filmy, pouštějí taková umělecká díla či dokumenty, které nejlépe dokáží předat určité poselství. Také proto, aby nedošlo ke ztrátě kompletního vyznění studované látky, dochází k pouštění v celku.

Nejčastěji uváděnými metodami při práci s filmem nebo po jeho zhlédnutí, byly diskuse, otázky, pracovní listy, brainstorming, tvorba klíčových slov, metoda INSERT, jedno slovo, pětilístek, sněhová koule, d'áblův advokát, dramatizace a recenze. V průběhu komentování výsledků lze vysledovat rozmanité využívání metod. Každý z respondentů využívá film jinak a rozdíly jsou obdobné, jako už bylo řečeno výše. Jedná se o to, kdy je samotný film promítán, zda na začátku hodiny jako motivační prvek nebo během hodiny pro získání nových informací nebo na závěr jako shrnutí. Každý z respondentů uvedl, že záleží i na tom, co je filmem sledováno. Mnozí z dotázaných uvedli, že jej využívají za účelem rozvoje kritického myšlení žáků.

Nutno konstatovat, že by se film neměl stát pouze jediným a stále se opakujícím zdrojem informací, na tom se shodují všichni dotázaní. Při častém opakování si žáci rychle zvykají na stejné metody, jež vedou později k jejich pasivitě. Právě proto respondenti zařazují audiovizuální média do výuky jen příležitostně.

Práce s filmem se řadí do moderních stylů výuky, které skýtají příležitosti k rozvíjení klíčových kompetencí. Z analýzy bylo zjištěno, že k nesporným výhodám využití filmu jako didaktického média se řadí atraktivita hodiny, aktivizace žáků, snadnější zapamatování probírané látky, rozvíjení pozorovacích schopností, podpora emoční stránky a podpora myšlení v souvislostech.

Dnes se film ukazuje jako vhodný prostředek pro rozvíjení analytických, komparačních a interpretačních dovedností. Žáci si dokáží později vzpomenout na konkrétní autentické scény a vybavit si tak získané znalosti, které dříve slyšeli i viděli. Vybavují si i emoce, jež v nich promítání probudilo. Film tedy podporuje vizualizaci, audiovizi, interpretaci, emocionalitu a všechny výše uvedené dovednosti. Výhodou filmu je i jeho vliv na budování vztahu žáků k humanitním předmětům.

Většina z respondentů zmiňovala, že po promítnutí dochází na otázky učitele i od žáků směrem k učiteli. Tímto krokem si žáci procvičují argumentační i kritickou práci s filmovým pramenem. Soustředí se na zobrazované téma a srovnávají si hodnoty. Žáci také svými argumenty usilují o odpověď na otázku „proč“.

Všechno toto přispívá k rozšiřování klíčových kompetencí. V publikaci Krátké & Vacka (2008) se stále objevují zástupci dvou táborů. Jedni obhajují názor, že využívání filmu je po provedené didaktické analýze vhodné zařadit do výuky, a druzí média posuzují jen sekundárně jako vhodné pouze pro povrchní zábavu. Respondenti se přiklánějí k didaktickému využití. Nespornou výhodou filmu je také skutečnost, že učitel během hodiny dopřeje odpočinek hlasivkám.

Ačkoli výhody používání filmu ve výuce převažují, musejí se pedagogové potýkat i s jeho negativy. Nevýhody, které dotazovaní uvedli, jsou subjektivní a tendenční možnosti filmu, obtížnost porozumět významu videa, nerozlišení faktografie a fikce nebo časová náročnost. Filmy nepostihují všechna důležitá témata a dále je to mnohdy snaha vyhnout se výuce ze strany žáků a též jejich postupný nezájem.

Nadpoloviční většina dotazovaných se shodla na tom, že hlavní nevýhodou je subjektivnost a tendenčnost filmů. V tomto ohledu jsou na tom hůře hrané filmy, jelikož ty se nemusejí ohlížet na fakta. V současné době už postupně nalézáme informace zkreslené autorskou tvorbou také u dokumentárních filmů. Následná analýza obsahu se proto musí týkat všech.

Respondenti odpovídali, že pokud by po filmu či ukázce nenásledoval rozbor, nemuseli by žáci správně porozumět jejich významu a mohli by si odnést z výuky nepřesné informace.

Často zmiňovaným problémem byla časová náročnost promítání filmů ve výuce. Z tohoto důvodu, jak už bylo výše napsáno, respondenti využívají zkrácené ukázky. Při delších časových úsecích filmu totiž žáci nedostatečně setrvávají v pozornosti. Podle mnohých dotazovaných, může dokonce nastat odmítavý postoj některých žáků, pokud dochází ke stále se opakujícímu používání filmů. Může se také projevit nedostatečná motivace, zájem o jiné předměty či nevyhovující film. Rozhodně není vhodné použít film, který obsahuje vulgární, drastické či intimní scény. Respondenti zmiňovali i přístup žáků k filmům ne z edukativních důvodů, ale volnočasových. Tím pak nedochází k naplňování cílů a kompetencí.

Respondenti uvedli, že z hlediska vhodnosti a objektivity preferují spíše dokumentární filmy. Dokumentární film vede k rozvoji osobnosti, formování postojů a hodnot. Pomáhá u žáků rozvinout schopnost pozorování, naslouchání, vcítění se do dané situace a pochopení. Podle dotázaných je objektivnější a nestranný. Také se k němu kloní z didaktického hlediska, které je dle nich rozhodující. Na druhé straně je však pro žáky často neatraktivní a neprobouzí v nich takový zájem jako film hraný.

I proto se někteří dotazovaní přikláněli naopak k filmu hranému. Zvláště hraný film dokáže kladně navodit zájem žáků o daný předmět. Je více založen na příbězích, akčních scénách a napětí. Tím pádem motivuje ke zhlédnutí celého filmu i mimo školu. Hraný film nepodává realitu vždy komplexně a občas dává na odiv i nerelevantní informace. A při práci s ním je třeba zjistit subjektivní, autorské a ideologické ovlivnění.

Na druhou stranu právě určité zkresení ve filmu může u žáků přispět k rozvoji kritického myšlení, k němuž dospějí za pomoci analýzy. Využít jej můžeme i při komparaci více ukázek. Učitel by měl žáky při sledování filmu vést k tomu, aby dokázali zjistit rozdíl mezi skutečností a ideologií. Častěji učitelé ze střední školy doplňovali, že důsledně usilují o rozvoj kritického myšlení, při němž si žáci vytvářejí schopnost vlastního názoru podloženého vědomostmi a zkušenostmi z důvěryhodných zdrojů nebo na základě svých znalostí. Také tím podporují žákovo logické myšlení a pocit soběstačnosti. Připomínali, že je to potřebná dovednost pro člověka žijícího v 21. století.

6 Diskuse

Na základě kvalitativního výzkumu v rámci polostrukturovaných rozhovorů byly hledány odpovědi na tři výzkumné otázky. Rozhovory byly vedeny s osmi pedagogy, kteří vyučují humanitní předměty. Polovina zástupců byly ženy a druhá muži. Cílem diplomové práce bylo analyzovat využití filmu ve výuce humanitních předmětů, zjistit jejich výhody a nevýhody. Dále pak prozkoumat, které filmy učitelé upřednostňují.

Téma není z kvalitativního pohledu dostatečně probádáno. Přesto nám přináší na danou problematiku nový pohled a prohloubení znalostí této tematiky s ohledem na získaná data i v porovnání s literaturou. Rozšiřuje znalosti o způsobu, metodách, výhodách i nevýhodách při práci s filmem na základních a středních školách. Také přináší informace o pohledu učitelů na dokumentární a hrané filmy, dostupné zdroje, technické vybavení, kritické myšlení, autorská práva a mediální výchovu.

Stoupající tendence zapojování filmů do výuky potvrdila tezi Šupsákové (2015), podle níž by mělo být moderní vzdělávání propojené s různými typy audiovizuálních médií. Učitelé by měli přizpůsobovat výuku globální a technologicky vyspělé společnosti. Pohybujeme se ve světě, kdy většina z nás vyhledává nejsnadnější a nejpohodlnější přístup k vědomostem, a tudíž film představuje výhodu v oblasti jejich snadnosti, jednoduchosti a dostupnosti.

Analýza ukázala, že pedagogové pracují s filmem ve výuce příležitostně. Nechtějí, aby se častým opakováním vytratila jeho atraktivita a to, že se jedná o něco výjimečného. Často bylo uváděno, že je film pouštěn pro získání vhledu do nového tématu, k zobrazení určitého tématu, prohloubení znalostí nebo jako shrnutí. Všeobecně se zkoumaný závěr nedá z hlediska povahy kvalitativního výzkumu generalizovat. Naopak lze zpozorovat nepochybné rozdílnosti. Mladší učitelé využívají filmy ve výuce častěji než starší generace, ať už z důvodu oživení výuky nebo jednoduššího výkladu. Navíc starší ročníky neovládají techniku tak snadno jako předchozí uvedení. Pedagogové na středních školách používají filmy častěji a také více hledí na kritické myšlení žáků než na základních školách. Nelze ani nijak generalizovat, zda film do výuky víc zapojují muži nebo ženy. Další výrazné rozdíly nebyly zaznamenány.

Obecně všichni uváděli, že spíše pouští zkrácenou ukázkou z filmu. K té mají připravený pracovní list na vyplnění během jejího sledování, po němž by měla následovat reflexe. S tím souhlasí i Činátl et al. (2014). Podle nich je důležité vybrat vhodnou filmovou ukázkou a také vyšetřit čas na kritiku filmu. Bez ní by film plnil funkci pouhého zaplnění hodiny a pro žáky by to znamenalo, že nemusí pracovat.

Většina respondentů připustila, že chce žáky přimět k aktivnímu sledování. Tedy ke schopnosti umět o filmu přemýšlet, brát v potaz získané informace, umět je porovnat, třídit a vyhodnocovat, aby si žáci na konci ukázky dokázali dostatečně vytvořit vlastní úsudek a uměli zaujmout kritický postoj. To souvisí s pohledem Dominové (2008), která zmiňuje, že kritická práce s filmem vychovává samostatně přemýšlející a nezmanipulovatelné osoby. Klady této práce se projevují i v jejich dobré orientaci ve spoustě různých informací.

Dle výpovědí respondentů jsou častěji využívané dokumentární filmy, jež většina preferuje z důvodu jejich objektivitu. Jaromír potvrdil: „*Dokumentární filmy využívám z objektivnějšího a nestranného důvodu.*“ Avšak i dokument může přinášet jednu konkrétní představu a ukazovat jen kousek skutečnosti z perspektivy autora nebo režiséra (Dominová, 2008). Někteří respondenti uváděli, že využívají oba druhy – dokumentární i hraný film. Hrané filmy podle Labischové & Gracové (2010) jsou akčnější, zábavnější, avšak můžeme se zde setkávat s brutálními a erotickými scénami. V tomto případě by mělo docházet k zastavování a přeskokování ukázek. Jana do svých hodin občas zakomponuje celé zfilmované dílo (např. Bílá nemoc), jež žáky baví víc, než když ho pouze čtou. Toto zjištění je v souladu s poznatky od Krátké & Vacka (2008), kteří tvrdí, že filmová adaptace díla z literatury napomáhá nečtoucím žákům.

Výzkum přinesl přehled výhod a nevýhod, které respondenti nejčastěji uváděli ve spojení s pouštěním filmů či ukázek. I přestože didaktické používání filmů s sebou přináší plno souvisejících překážek, pozitiva podle dotazovaných převažují. U výhod se jednalo o aktivizaci žáků, lepší zapamatování látky, rozvoj pozorovacích schopností, podporu emocí a myšlení v souvislostech, aktivizaci kognitivních procesů. Také jednoduchost a přístupnost ke zdrojům filmů. Podobně Činátl et al. (2014) uvádějí film jako atraktivnější médium v edukačním procesu, díky němuž dochází k snadnějšímu zapamatování nových informací a pomáhá diskusi.

Naopak u nevýhod byly uváděny časová náročnost, obtížné porozumění, subjektivita, tendenčnost, nevhodně zvolený film a vnímání filmu jako zábavy. V posledním případě by nedocházelo k naplňování edukativních cílů a kompetencí. Labischová & Gracová (2010) připouštějí, že při nevhodně zvolené ukázce se mohou žáci nedostatečně soustředit a budou jim unikat souvislosti.

Film dokáže zachytit napínavé příběhy a dialogy, které přispívají k aktivizaci myšlení žáka a následné diskusi. Jedním z pozitiv je i flexibilita média. V případě, že máme ve třídě počítač a projektor, můžeme filmové médium využívat, jak jen to jde. Domněnka, že jednou z nevýhod bude technická bariéra v podobě nedostatečného vybavení tříd, se nepotvrdila. Všichni respondenti uvedli, že v jejich současném působení není s technikou problém.

Data získaná kvalitativním výzkumem doplňují poznatky dosažené z odborné literatury. Výzkum splnil zadaná kritéria a potvrdil názory odborníků v mnoha ohledech. Dosažené výsledky lze využít jako inspirace, jak použít filmové médium či při tvorbě didaktických materiálů.

Cílem nebylo podat detailní analýzu, ale spíše představit možné hledisko využívání filmů ve výuce humanitních předmětů. Konkrétní způsob zapojování filmových médií ovšem vždycky záleží na osobnosti a zájmech učitele, na možnostech tříd a osobnostech žáků.

7 Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo nastínit využití filmových médií ve výuce humanitních předmětů. Práce se zabývala zjišťováním pozitiv a negativ takového využití. Dále pak prozkoumávala, které filmy učitelé upřednostňují. Na základě kvalitativního výzkumu došlo k vytvoření polostrukturovaných rozhovorů s osmi oslovenými učiteli humanitních předmětů, při nichž byl zkoumán vztah učitelů k použití filmu ve výuce. Samotné cíle práce byly naplněny.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Úvodní část teorie přinesla vhled do zkoumané problematiky v rámci základních pojmů, které se v průběhu práce objevují (film, dokumentární film, hraný film, film jako historický pramen). Dále se zabývala historií filmu, jelikož kinematografie je poměrně mladý obor. Teoretická východiska se týkala samozřejmě i kladů a záporů při využití filmu ve výuce.

Následné kapitoly se věnovaly práci s filmem, jež přináší několik možností, jak přispět k větší motivaci žáků k učení. Práce se také soustředila na film jako didaktickou pomůcku ve výuce a metody s tím spojené, které přispívají k rozvoji znalostí, dovedností a klíčových kompetencí. Prozkoumané byly také projekty podporující zapojení filmů do výuky, například Film a škola, Film aktivně nebo Jeden svět na školách.

Neopomenutelnou kapitolou je Filmová a mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu, v níž byly obě výchovy úzce spojené s použitím filmů ve výuce charakterizovány. V neposlední řadě se práce také zabývala kritickým myšlením a autorskými právy.

V praktické části došlo na základě získaných informací z odborné literatury k vytvoření polostrukturovaného rozhovoru, kterým byly zjišťovány údaje o využívání filmů ve výuce. Rozhovory byly nahrávány a poté přepsány do elektronické podoby. Z analýzy dat vzešly za pomoci kódování základní kategorie. Výsledky získané průzkumem potvrdily častější užívání filmů v humanitních předmětech. Přinesly odpovědi na způsoby jejich využívání, kdy nejčastěji bylo uváděno promítání zkrácené ukázky, k níž byl přiložen pracovní list a po níž následovala reflexe.

Výzkum ukázal, že film ve výuce přináší více výhod (snadnější pochopení učiva, rozvoj kritického myšlení, oživení hodiny, motivace, emocionalita, vizualita) než nevýhod (časová náročnost, subjektivnost, tendenčnost, nepostihnutí všech důležitých témat a postupný nezájem u žáků). Bylo zjištěno, že učitelé upřednostňují raději dokumentární filmy, které jsou podle nich vhodnější do výuky a nejsou tolik tendenční jako hrané. Výzkum přinesl náhled na zajímavé zdroje a na to, odkud jsou čerpány – ČT edu, Slavné dny, Jeden svět na školách, YouTube.

Pro manipulaci s filmovými a dalšími audiovizuálními ukázkami jsou v práci používána synonyma „promítání, projekce, pouštění“. Z pohledu českého jazyka se výraz „pouštění“ jeví patrně jako méně vhodný. Je však v praxi běžně používaný pro výstižnou rychlost sdělení. Proto byl také nejčteněji používán jak ze strany autora a tazatele, tak ze strany respondentů.

Na závěr diplomové práce lze zmínit, že všudypřítomná audiovizuální média mají své opodstatněné místo v moderní výuce. Pouštění filmů ve výuce nemá přinést pouhé rozptýlení, ale hlavně má žáky naučit schopnosti analyzovat, porovnat získaná sdělení, vyhodnotit jejich věrohodnost i posílit tvorbu vlastního názoru.

Literatura

- Arbanová, L. (2006). Jak na film ve výuce. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. Praha: Josef Král 1883-, 109(46), 18.
- Čapek, R. (2015). *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Činátl, K., Pinkas, J. & Pýcha, Č. (2014). *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů.
- David, I. (2015). *Filmové právo: Autorskoprávní perspektiva*. Praha: Nová beseda.
- Dominová, D. (2008). *Aktivizující metody ve výuce dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hudecová, D. (2007). *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. Praha: Albra.
- Julínek, S. et al. (2004). *Základy oborové didaktiky dějepisu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita.
- Kopal, P. & Blažek, P. (2004). *Film a dějiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kopřiva, J. (1991). *Videodidaktika pro základní a střední školy*, Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.
- Krátká, J. & Vacek, P. (2008). *Audiovizuální edukace jako součást mediální výchovy*. Brno: Pedagogická fakulta. Masarykova univerzita.
- Labischová, D. (2008). *Didaktická média ve výuce dějepisu*. Ostrava: Pedagogická fakulta. Ostravská univerzita.
- Labischová, D. & Gracová, B. (2010). *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Pedagogická fakulta. Ostravská univerzita.
- Labischová, D. & Labisch, M. (2010). *Metodika výuky občanské výchovy na 2. stupni základních škol z pohledu pedagogické praxe – Náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Synergie.
- Pastorová, M. & Jiráček, J. (2015). *K integraci mediální výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Průcha, J. (2009). *Moderní pedagogika*. 4. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál.
- Shytova, O. (2016). Využití filmů s estetickou hodnotou ve výuce na základní škole. *Komenský: odborný časopis pro učitele základní školy*. Brno: Academie Jana Amose Komenského, oblast Brno, 1873-, 141(1), 55-58.

Štěpánek, K. (1992). Poznámky k tvorbě a ověřování účinnosti dějepisného videozáznamu. In: *Videodidaktika 91. Formy a metody využití videa ve výchově a vzdělávání*. (s. 32-38). Brno.

Šubrt, J. & Vinopal, J. (2012). *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum.

Šupsáková, B. (2015). *Vizuální gramotnost*. Brno: Tribun EU.

Thompson, K. & Bordwell, D. (2011). *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. 2. opr. vyd., Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Vaculík, J. & Mihola, J. (2003). *Místo historie a úloha učitele dějepisu při formování multikulturní společnosti*. Pedagogická fakulta MU v Brně. Brno.

Internetové zdroje

Adler, R. (2011). Filmová / audiovizuální výchova. Proč a jak. In: *Metodický portál RVP*. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10785/filmova-audiovizualni-vychova.-proc-ajak.html/#b1>

Briley, R. (2002). Teaching Film and History. *OAH Magazine of History*, 16(4), 3-4. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/maghis/16.4.3>

Čihák, M. (2007). Filmová výchova. In: *Metodický portál RVP*. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1652/FILMOVA-VYCHOVA.html/>

David, I. (2021). *Právní poradna: Právní poradna pro využití filmů ke vzdělávacím účelům*. Film/výchova. Dostupné z: <https://filmvychova.cz/cz/metodika/pravni-poradna/>

Co je mediální výchova a gramotnost. (2021). Dostupné z: <https://svetmedii.info/medialni-vychova/>

Dějepis 21. (2022). Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti/>

Děti a média. (2021). Dostupné z: <https://www.deti-a-media.cz/>

Film ve výuce dějepisu. (2021). Dostupné z: <https://adoc.pub/film-ve-vyuce-djepisu.html>

Havlíková, I. (2014). *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didakticke_namety.pdf

Jeden svět na školách. (2022). Dostupné z: <https://www.jsns.cz/>

Moderní dějiny. (2021). Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/>

Občankáři. (2022). Dostupné z: <https://www.obcankari.cz/>

Post bellum. (2022). Dostupné z: <https://www.postbellum.cz/>

Rámcový vzdělávací program (RVP). (2021). Dostupné z:
<https://www.nuv.cz/file/4983/>

TeachWithMovies. (2022). Dostupné z: <https://teachwithmovies.org/>

Učitelské noviny. (2006). *Jak na film ve výuce.* Dostupné
z: <https://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=93>

Ústav pro studium totalitních režimů. (2022). Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/>

Ústav pro studium totalitních režimů. (2012). *Využití filmu ve výuce.* Dostupné
z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/cesta-k-listopadu-1989/vyuziti-filmu-ve-vyuce/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Návod pro polostrukturovaný rozhovor

Příloha č. 2: Transliterace rozhovorů s respondenty

Příloha č. 1

Návod pro polostrukturovaný rozhovor

Dobrý den, jmenuji se Kristýna Bulínová a jsem studentkou Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Ráda bych Vám položila v průběhu rozhovoru několik otázek na téma Využití filmu ve výuce k mé diplomové práci.

- 1) Jaká je Vaše aprobace?
- 2) Využíváte film ve výuce?
- 3) Jak často film ve výuce využíváte?
- 4) Jakým způsobem jej využíváte?
- 5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?
- 6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?
- 7) Jaké další metody s filmem využíváte?
- 8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?
- 9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?
- 10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?
- 11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?
- 12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?
- 13) Vedete žáky ke kritickému myšlení?
- 14) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?
- 15) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Příloha č. 2

Transliterace rozhovorů s respondenty

Rozhovor č. 1 – Lukáš:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Anglický jazyk a občanská výchova.

2) Využíváte film ve výuce?

Ano, zatím pouze v rámci občanské výchovy. Rád bych, ale i vyzkoušel zakomponovat film do výuky anglického jazyka.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Filmy využívám nepravidelně. Záleží na tom, zda najdu film, který se zrovna hodí do vyučovaného tématu.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Zejména jako úvod do probíraného tématu. Většinou, když se rozhodnu některý film použít, tak ho musím nejdřív zhlédnout sám a také najít, zda je volně dostupný nebo si ho musím někde stáhnout. Popřípadě některé filmy používám z vlastních nebo školních DVD. Taky si myslím, že ne všechny filmy jsou pro žáky vhodné, takže se pečlivě rozhoduji, zda ho pustit nebo ne. Pokud není možnost pustit film, který má třeba 2 hodiny, tak si ho podle libosti zkrátím do kratších ukázek, které mají dohromady max. 15 minut, aby žáci udrželi pozornost a při hodině mi nespali.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Využívám výhradně (prozatím) dokumentární filmy. Pravidelně navštěvuji webové stránky jsns.cz, kde jsou připravené konkrétní lekce na daná témata. Ale v budoucnu chci využít i hrané filmy, které jsou dostupné ve filmovém světě, když už máme tu možnost volby, tak proč ji nevyužít. Přece jsme učitelé a máme schopnost ho propojit s pedagogikou a ozvláštnit ho různými metodami.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

S žáky kino nenavštěvuji, ale rozhodně se tomu nebráním. Na webové stránce jsns.cz jsou k dispozici filmy s různou délkou. Já se snažím vybírat snímky, které mají délku max 20 minut, aby žáci 6. ročníků, které vyučuji, udrželi pozornost. Někdy i film zastavím a se žáky vedeme diskusi na určitý výrok nebo situaci.

7) Jak to máte na škole s technikou k pouštění filmů?

Naše škola nemá žádná omezení, co se týká ohledu technického vybavení. Jsme si, troufám si říct, dobře vybaveni. Náš pan ředitel usiluje, aby se všemi vycházel vstřícně a do všech tříd umístil projektory s počítačem. Do budoucna se chystá ještě modernější televize, snad i dotyková. Uvidíme, co budoucnost

přivede. Ale za mě v tomhle ohledu není žádný problém s přehráním filmů. Fakt je ten, že se v některých třídách promítá rovnou na zeď, a to ztěžuje žákům pohled na promítané zadání. Občas se objeví při pouštění filmů problém se zvukem nebo pokavad' svítí sluníčko, tak ve třídách, které jsou směrem na jih, skoro není nic vidět. Bohužel máme stará okna a ani stínidla zcela nefungují.

8) Jaké další metody s filmem využíváte?

Brainstorming, pracovní listy, metody reflexe (pětílístek, jedno slovo, INSERT), dramatizace (na základě filmu nebo ukázky), řízená diskuse.

9) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Během sledování filmu pracovní list nedávám. Pouze položím několik otázek, které by měly žáky nasměřovat k určitému tématu. Někdy film zastavím (viz výše). Po projekci snímku využívám různé metody reflexe emocí (jedno slovo, pětílístek apod.). Následně žákům rozdám pracovní list, který se již soustřeďuje na probírané téma.

10) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Filmy využívám ve vyučovacích hodinách zejména k aktivizaci žáků a vybuzení emocí.

11) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Myslím si, že v dnešní době žáci preferují audiovizuální média a jsou na ně zvyklí, a proto se domnívám, že využívání filmů je nejen efektivní, ale i přirozenou součástí vyučování.

12) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Využití filmů ve výuce má mnoho výhod. Za hlavní přínos považuji: aktivizace žáků, zapojení žáků do diskuse (i těch, kteří se normálně ve vyučovacích hodinách neprojeví), využití skupinová práce, práce s mediálními obsahy, práce s emocemi, kritické myšlení.

13) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Osobně si nemyslím, že by zapojení filmu do výuky mělo nějaké nevýhody. Jediným problémem, se kterým jsem se osobně setkal, byl nedostatek času. Ano, časová náročnost je dost problém, když se pustí celý film, většina žáků není pozorná a nakonec vypnou a nedávají pozor... a pak říkají, že nic nedělali a jen koukali na film. Také jsem si všiml, že pokládají hlavy na stůl, uvelebují se a vyndávají mobilní telefony. Nicméně pokud učitel zvolí snímek, který je úměrný věkové skupině žáků a umí s ním vhodně pracovat, nevidím v projekci snímků žádné nevýhody. Naopak je žáci v hodinách občanské výchovy vítají. Do budoucna je ovšem otázka, jak časté pouštění filmů může být optimální pro žáky, aby to nebrali tak, že mají volno a nemusí dávat pozor a vlastně nic nedělat. To může být taky jeden z negativních aspektů.

14) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Částečně. V rámci občanské výchovy mají žáci na každý týden do hodiny přinést jednu aktualitu ze světa. K těmto informacím se má následně žák nebo žákyně kriticky vyjádřit a porovnat informace z více zdrojů. Dále se snažím kritické myšlení rozvíjet během diskusí, při kterých se žáci setkají s různými názory svých spolužáků. Ve vyšších ročnících základní školy bych chtěl vyzkoušet program filosofie pro děti. Tato metoda umožňuje rozvíjet právě kritické myšlení a další důležité oblasti jako je etika, estetika apod.

15) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Jelikož výhradně využívám webové stránky jsns.cz, na kterých jsem zaregistrovaný, problematiku autorských práv nemusím řešit.

16) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Nejsem si vědom, že by se na škole vyučoval tento konkrétní předmět. Nicméně mediální výchova náleží mezi průřezová témata, takže se s ním žáci setkají v mnoha předmětech v různých podobách. Mezi tyto předměty se řadí i občanská výchova.

Rozhovor č. 2 – Dominika:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Jako aprobaci mám matematiku a zeměpis.

2) Využíváte film ve výuce?

Film ve výuce nevyžívám. Výjimečně, když se zamyslím, tak pouze nějaká videa.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Tuto otázku zodpovědět přesně nemůžu, ale jelikož ho ve výuce nevyžívám, tak zcela ojediněle. Když si vezmu celý školní rok, tak to není někdy ani jedenkrát do půl roku. Opravdu zcela výjimečně.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Filmy nevyžívám, takže ani nemohu říct, jakým způsobem.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Když už nějaký, tak za mě je to dokumentární film.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Výjimečně ty celé filmy nebo chodíme občas do kina, když teda nám do toho něco nepřijde.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Filmy moc nevyužívám, spíše kratší videa využívám v třídnických hodinách. Kde působí jako stmelovací nebo zábavný článek.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Pokud sledujeme právě filmy, tak v průběhu filmu zastavím a vysvětlujeme si různé pojmy, následky.

9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Vysvětlení různých situací, které se staly, třeba nejčastěji v dějepise. Nebo se může jednat o porozumění událostem, které se staly a tak dále.

10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Myslím si, že ano.

11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Vysvětlení problematiky trochu jinak, třeba z jiného pohledu než pouze od učitele.

12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Ne každý se filmu věnuje na sto procent.

13) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Ano.

14) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

O autorská práva se příliš nezajímám, ani nemusím, když filmy při výuce nepoužívám, ale co vím, tak by promítání jich ve škole neměl být problém. Pokud z toho nemá někdo profit.

15) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Tak tohle Vám moc nepovím. Sama příliš nevím. Ale u nás se samostatně filmová ani mediální výchova nevyučuje. Pouze se propojují do ostatních předmětů.

Rozhovor č. 3 – Petra:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Má aprobace je dějepis a občanská výchova pro střední školy.

2) Využíváte film ve výuce?

Ano, využívám.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Využívám film docela často, ale záleží na probírané látce a času. Jsou materiály filmové nabídky, kde je toho spousta, ale někde, myslím tím pro určitá témata, je toho málo, kde to ani není možno využít. Čím víc se ve výuce přibližují současnosti, tím více film využívám, je tam toho prostě mnohem víc.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Záleží na cíli, tématu a zaměření hodiny, časovém horizontu apod. Většinou pouštím úryvky něčeho. A některým způsobem se to využívá. Buď ke konkrétnímu období nebo tématu. V občance využívám výukové lekce jsns.cz. Pustím jeden dokument nebo spot. A na základě toho je připravený pracovní list a dělám s žáky další různé aktivity. Předtím, než se rozhodnu, zda film žákům pustím, tak se na něj podívám nejdřív já sama, abych věděla, jaké scény pustit nebo naopak přeskočit, když není čas tak prostě pouštím pouze část filmu, která se hodí do tématu. Ve škole máme techniku pro promítání ve všech třídách. Každá třída má vlastní interaktivní tabuli a projektor. S tím, že si každý učitel nosí vlastní zařízení. Takže s technikou není problém. Film většinou stahuji z internetu nebo pouštím z DVD. Něco si občas vypůjčím i ze školy. Naopak já vyhledávám už hotové zkrácené ukázky nebo filmy, třeba na jsns.cz nebo moderních dějinách, jelikož sama něco sestříhat neumím a nemám na to ani čas. Myslím si, že i příprava samotného učitele je dost důležitá z důvodu zkrácení filmů. Pokud se objeví ve filmu nebo ukázce nějaká nepřesnost, špatné sdělení, rok, výslovnost, tak to zastavím a žákům rovnou opravuji, aby si nenavykli na špatnou informaci a nepoužívali jí.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Oboje využívám.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

S kinem je to složitý. Momentálně v době covidové není ani možnost takovéto služby využít. Ale jak kdy. Záleží, čeho chce člověk dosáhnout. Využívám většinou oboje, jak zkrácené ukázky, tak i celé filmy. Ale preferuji úryvky a krátké dokumenty z důvodu časové tísně, aby se to stihlo v jedné, maximálně ve dvou hodinách. Problém je na druhé straně i našlapání tematických plánů.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Využívám většinou skupinovou práci, pracovní list, brainstorming. Klíčová slova používám taky. Je to rozhodně snadné shrnutí viděné ukázky. Žáci si při filmu zapisují, co jim přijde důležité, a místo v celých větách pouze ve slovech, čímž neztratí linku filmu, a vyznají se v něm. Podobně jako je metodika vytvořená u jsns.cz. Žáci mohou film zanalyzovat v rámci psaní pocitů, práce s obrazovým materiálem a další aktivity.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Pracovní list dávám vždycky. Z důvodu toho, aby děti dělaly, co mají, a pracovaly. Záleží na předmětu, v občance reagují na dané téma, mají pracovní list ve skupině nebo i pro jednotlivce. Vyjadřují vlastní názory, např. vžít se do člověka, uvažovat proč reagoval, jak reagoval. A pak se dále pracuje s ním a vyvozuje se další látka apod. V dějepise řešíme, jak filmy zpracovávají historickou látku a jaké stereotypy k tomu využívají. Pouštíme si i různé filmy z odlišné doby na stejné nebo podobné téma. A žáci poté porovnávají (např. husité), jak kinematografie na to reaguje. Např. husitská trilogie od Vávry je u žáků dost oblíbená na analyzování, zkoumání a porovnávání. Hlavně u chlapců. Třeba, když Hus stojí v Betlémské kapli a přednáší ostatním. V dějepise využívám pro filmy internet. A tam webové stránky, jako jsou Moderní dějiny, ÚSTR, ČT edu a Slavné dny apod.

9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Přijde mi, že film nebo dokument výuku ozvláštňují, aby to nebylo jen o referátech nebo o frontální výuce. Žáci jsou zvyklí na moderní technologie, tak proč bychom je nepoužívali. Je jim to nejbližší a umí toho dost dobře využít. Aktivizace, začínají vnímat, rozhodně získají víc, než když jim učitel jen vykládá. A musí se aktivizovat, nesmí sedět a koukat. K tomu je pak důležitý následný rozbor, aby si žáci zvykli, že je potřeba se na film podívat z obou stran, jak od strany autora, tak také tématu.

10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Rozhodně.

11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Aktivizace, děti žijí ve virtuálním a moderním světě, takže to vnímají lépe, než když si něco jen přečtou. To jim nepřijde tak atraktivní a není to tak zábavné jako sledování filmů. Je jim to bližší. Je to pro ně přístupnější, zajímavější. Jedna výhoda mě ještě napadá a to, že mě film zachránil v době, kdy jsem byla hlasově indisponovaná. To byla úleva. Najednou mohl mluvit někdo jiný.

12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Nejde jen tak pustit film nebo dokument bez dalšího věnování, není to efektivní bez dalšího rozboru. Většina filmů nebo ukázek je subjektivních a tendenčních.

Pokud se díváme na hraný film, tak se jedná o adaptaci a ne samotné dějiny. Bohužel ani dokument nám v tomhle ohledu příliš nepomůže, protože i tam je to dost často subjektivní a tendenční. Takže je důležité se věnovat i těmto věcem a nepřipustit pouhé tupé přejímání informací. Promítání celých filmů zabírá příliš času. Ne všechna důležitá témata jsou dostupná ve filmech. Mně osobně některá témata v dokumentech chybí, i když se to zlepšuje.

13) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Myslím si, že ano. Důsledně se snažím o to, aby se žáci zamýšleli nad určitou realitou, probíraným tématem či filmem, uměli je okomentovat, proč je to tak a proč je to takhle zpracované v určitém filmu a v jiné době je to zase zpracované jinak. K tomu je mají dovést aktivity v pracovním listě. Žáci a studenti by měli po opuštění školy být schopni dát informace a své znalosti do souvislostí historických, lidských nebo umět analyzovat výpovědi pamětníků. K tomu je se snažím vést jak v dějepise, tak i v občance. V občance (např. Svět s feťáky) má film nějaký cíl, je vytvořen pro určitou cílovou skupinu, má určitým způsobem promlouvat k těm, kteří se na něj dívají, a má nějaké poselství, ale vlastně to nemusí být jednostranný.

14) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Znám problematiku autorských práv. Používám spíše dostupné filmy, např. na internetové stránce jsns.cz. Ti, kteří jsou tam zaregistrovaní, tak mají možnost bezplatného využití.

15) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Nevyučujeme v ohledu samostatného předmětu. Ale průřezová témata prostupují skoro všemi předměty. V dějepise a občance se dotýká tato problematika. A částečně se tomu věnuje. Žáci by měli být poučeni o tom, že když si něco přečtou v knize, novinách nebo zhlédnou na internetu, tak by měla následovat kritika textu nebo samotného filmu. Všechno je napsané s nějakým cílem. A ne vždycky je to pouze pravda. Snažím se po nich vyžadovat, pokud vytvářejí referát nebo prezentaci na nějaké téma, aby vždycky na konci referátu měli zdroje, odkud čerpali. Prostoru pro mediální výchovu je poměrně málo a mělo by se to řešit více.

Rozhovor č. 4 – Vítek:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Má aprobace je angličtina a dějepis pro střední školy.

2) Využíváte film ve výuce?

Využívám spíše videa.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Film pouštím spíše příležitostně. Nevyužívám je až tak často. Ale ostatní kolegové na gymnáziu je využívají dost.

4) Může to být i z hlediska technického vybavení?

To není můj případ. Na naší škole je vybavení pro sledování filmů dostačující. Řekl bych, že i moderní. V každé třídě máme PC plus projektor. Ten občas zlobí, to je fakt. Třeba, že špatně naběhne a musí se asi třikrát znovu vypnout a zapnout, což je občas zdržující, když člověk potřebuje něco promítnout a nemá jak, ale jinak to vše klape. Je to technika, tak s tím tak musíme počítat.

5) Jakým způsobem jej tedy příležitostně využíváte?

Snažím se film vždycky určitým způsobem využít, aby byl efektivní. Používám jej jako úvod k tématu či shrnutí. Měl jsem tuhle téma stavovského povstání a tam najít něco krátkého je problém, ale ještě že existují Dějiny udatného českého národa a Slavné dny. Ty používám rád, je to moc hezky a zajímavě sestříháno, i když to žáci znají. Hlavně to nezabere celou hodinu a má to pár minut. A k některým videím ze Slavných dnů jsou dodělané i metodiky a pracovní listy. Dost mi pomohlo video Den bitvy na Bílé hoře (8. listopadu 1620), která zmiňuje počátek stavovského povstání. Občas se najde něco na ÚSTR nebo dobré metodiky jsou na Moderních dějinách či Dějepis v 21. století. Tam jsou skvělé přípravy pro soudobé dějiny. K těm se však učitel dostává až v 9. ročníku na základních školách nebo ve 4. ročníku nižšího gymnázia a ve 3. ročníku vyššího gymnázia. Na opáčko jsem chtěl najít něco jiného. Našel jsem video na Děčku UčíTelka od předního historika, ale oni by tomu prostě nerozuměli.

6) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Upřednostňuji spíše animované filmy. Můžu jmenovat např. Dějiny udatného národa, Simpsonovi.

7) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Žákům pouštím ukázky zkrácené. Když si vezmu, že celý film má i více než 60 minut, tak se do školní vyučovací hodiny prostě nemůže vejít. U ukázek aspoň stihnu zápis, shrnutí učiva a také analýzu. Do kina nechodíme, teď když byl problém s covidem, tak se tyhle akce ve velkém rušily. Film Bílá hora má cca 2 hodiny minimálně. To prostě ani nejde, kdybych dvě hodiny koukal na film, žáci by z toho nic neměli a já bych byl pozadu. Nemělo by to efekt. Nehledě na to, že ten film je dost zmatečný.

8) Jaké další metody s filmem využíváte?

Nejběžněji využívám metody jako řízená diskuse, sněhová koule či d'áblův advokát.

9) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Pracovní list žákům nedávám. Bud' mám k videu otázky, co předem ví, nebo se potom doptávám a jsou to takové otázky, jestli dávali pozor.

10) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Podle mě je dobré pouštět ukázky pro oživení výuky. Není dobré žákům stále předávat informace na stejné bázi. Dále pak to využívám jako jiný přístup a různé metody, které se k tomu dají využít. Jako jednu z výhod bych zmínil, že film je rozhodně zajímavější médium než učebnice. A také zvyšuje motivaci a pozornost žáků, když sledují film a učitel usiluje o to, jim předat určité informace.

11) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Může být efektivní, pokud s tím umí učitel zacházet.

12) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

To samé jako jsem řekl v otázce číslo 9. Prostě nepředávat informace pořád stejně. Žáci jsou pak pasivní a moc se nechtějí snažit. Určitě je zajímavější to střídat a propojit téma i s jinými moderními přístupy, které můžeme do výuky zapojit.

13) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Podle mě je méně nevýhod u využití filmu, i když některé bych zmínil. Asi, že učitel nevede výuku, spoléhá se tedy, že to převezme prezentovaná ukázka. Další pak je určitě časová náročnost. Když si vezmu, že bych měl učivo odprezentovat sám, tak žáci stihnou i zápis. Kdežto v případě, že pustím film, a většina je i přes hodinu, tak bych jej musel nějak zkrátit anebo pouštět pouze po kouskách. Žáci pak nemusí rozumět významu videa či jejímu výkladu. Potom je pak nutné využít shrnutí, co v ukázce či filmu viděli.

14) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Snažím se. Rozvíjet myšlení je složitý. Snažím se k tomu dostat, aby mluvili, porovnávali, vyjádřili svůj názor a oponovali mi. Do testu čas od času dávám otázku: Co by, kdyby. Aby opravdu museli přemýšlet oni sami a vymyslet svoji verzi. Narážím na odpovědi „bylo by to jinak“ atd., ale ty se snažím vymýtit.

15) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Autorská práva schvaluji, ale domnívám se, že pokud materiál pouze najdu a využiji o hodině, aniž bych ho šířil nějak dále, třeba jako pořádal veřejné promítání za peníze, tak tím neporušuji tato práva. To snad ani nikdo nedělá, ne?

16) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Zatím se ne, ale v rámci různých předmětů potřebujete různá media, takže žáci získávají povědomí o tomto prostředí v jednotlivých předmětech.

Rozhovor č. 5 – Kamila:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Zeměpis a matematika se zaměřením na vzdělávání na 2. stupni základních škol.

2) Využíváte film ve výuce?

Občas ano. Vzhledem ke vhodnosti do probíraného tématu.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Záleží na probíraném učivu a časové dotaci hodin. Snažím se, aby jednou až dvakrát do měsíce zhlédli část videa nebo filmu.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Než se rozhodnu některý film použít, tak se na něj nejdříve musím podívat sama, abych věděla, co od něj čekat nebo co případně zahrnu do výuky. Z velké části je to závislé na probíraném tématu. V zeměpise využívám většinou kratší videa (např. YouTube) pro zobrazení procesů v přírodě, běžném životě (zejména oblast sociální geografie), kde se audiovizuální zobrazení přímo nabízí. To samé platí pro přírodopis, kde využívám také kratší videa. Co se týče předmětu člověk a zdraví, zde volím i celou variantu zejména dokumentárních filmů na probíranou tematiku a následnou diskusi. Např. dokument Katka, V síti... Případně výuková videa zpracovaná od MŠMT a jiných institucí.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Převážně naučné filmy, kde si žáci mohou rozšířit probírané učivo. Pak také dokumentární. Případně animované ukázky procesů nebo využití pohádky „Byl jednou jeden život“.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Převážně zkrácené ukázky, na celé filmy není o výuce mnoho času. Dokumentární či hrané filmy si pouštíme na konci školního roku, kde je již volnější výuka. Pokud se jedná o dokument, který má však žákům předat nějaké poselství, volím celou variantu. Vzhledem k tomu, že v místě školy kino není, doprava je komplikovaná a časově náročná, kino nevyužíváme.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Využívám například diskusi, která je velmi vhodná pro následný rozbor situací, vyjadřování emocí.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Většinou je nechám v klidu koukat, následně si povídáme, co jsme se z filmu dozvěděli za nové informace, co nás zaujalo či zarazilo. Nebo práce na zamyšlení a zpracování tematiky filmu. K tomu využívám hlavně pracovní listy či jiné navazující aktivity a hry.

9) Jak je u vás na škole řešena technika pro sledování filmů?

U nás máme v každé třídě interaktivní tabuli a projektor. S tím, že si každý z pedagogů nosí svůj vlastní notebook a pouze připojí pár kabelů. Je to pohodlnější v tom, že se nemusíme starat, co zrovna na tu danou hodinu je potřeba, ale máme to hezky všechno v notebooku nebo na disku. K pouštění filmů jsme tedy plně vybaveni. A zatím jsem nezaznamenala žádný problém s technikou.

10) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Autentické záběry. Nejedná se jen o mluvené slovo učitele, ale přináší to žákům i pohled na danou věc. Nutno brát ale v potaz, že pokud se jedná o film nedokumentární, je potřeba žáky upozornit na nepřesnosti. Pro žáky zajímavější a zábavnější hodina.

11) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Myslím, že je to závislé na povaze vybíraného filmu – zda je vhodně zvolený, zda žáky zaujme, zda je délka adekvátní a ukazuje přesně, co je potřeba žákům předat. Závislé je to také na zkušenostech, zájmu žáků a povaze třídy, jak je zvyklá pracovat, k čemu je vedena. Od toho se odvíjí efektivita. Všeobecně kratší ukázky, které jsou vhodně zvolené, za mě efektivní jsou.

12) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Obrazový vjem, který bývá dobře zpracován a může žáky vtáhnou do děje a motivovat je k tématu. Dále pak pro zpestření výuky a obohacení jejich znalostí.

13) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Časová náročnost, pasivní vnímání ukázky. Ukázka neukazuje přesně to, co potřebujeme, třeba nemusí být vhodně zvolena anebo obsahuje často nepotřebné a chybné informace. Často se stává, že filmy obsahují zkreslené informace, ale občas jsem narazila na opravdu faktické chyby.

14) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Ano, snažím se.

15) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Ve výuce příliš autorská práva neřeším. Pokud se jedná pouze o využití ve výuce, materiály nejsou poskytovány dál, s autory se nespojuji. Používám ukázky volně dostupné většinou z YouTube, někdy „pirátsky stáhnou“ nebo využiji placenou platformu (např. HBO, Netflix apod.).

16) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Mediální výchova u nás na škole nemá speciální předmět. Jedná se o průřezové téma, kterému se věnujeme ve všech předmětech. Nejvíce se žáci s danou problematikou setkávají v předmětech člověk a zdraví, kde je prostor pro různá témata, dále informatika. Zapojují však média a problematiku s jejich využitím i do hlavních předmětů.

Rozhovor č. 6 – Jaromír:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Má aprobace je dějepis a zeměpis pro základní školy.

2) Využíváte film ve výuce?

Snažím se o to.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Když to jde, když to umožňuje téma a je čas. V jedné třídě jsem napřed. Tak jsem jim pustil jeden dokumentární film. Když se to hodí. Jednou za dva až tři měsíce.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Napasuji to na některé téma. V zeměpise bereme ekologii a enviromentální problémy – Life on our planet – Davida Attenborougha. Občas pouštím celé a dávám otázky. A odpovídají si v průběhu na otázky. Je pravda, že film používám i pro úvod do nového učiva, shrnutí nebo zopakování některého učiva. Je pravda, že nemáme v každé třídě projektor, takže když se zrovna nestěhujeme, je to špatné a učitel musí hodinu postavit jinak.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Zatím využívám pouze dokumentární. Ale rád bych do budoucna hraný i animovaný (jeden díl ze Simpsonů) – a chtěl bych napasovat na dějepis. Až bude více času. Využívám hlavně zdroje internetu (YouTube, Slavné dny, Jeden svět na školách), kde hledám dostupné filmy. Na YouTube se najde plno zajímavých dokumentárních filmů i ukázek, nebo vlastně tuhle jsem narazil i na celé filmy, což je fajn. Nemusí je člověk problematicky hledat na internetu a stahovat třeba z Uložta.cz. I internetovou televizi Stream. Dokumentární filmy

využívám hlavně z toho důvodu, že mi přijdou objektivnější. Přičiňují se na téma dívat komplexně, z odborných zdrojů. Ale samozřejmě ne vždycky se najde dobrý doku film, který je objektivní a nestranný. To je dobré najít na jedno téma více ukázek nebo třeba 2 pohledy. Teď mě napadá téma bratří Mašínů, velice kontroverzní téma, znící i v současnosti. Tam by třeba šlo pustit žákům 2 pohledy. Jeden by byl od pozůstalých zavražděného strážného a druhý zase od rodiny Mašínů. A oni by se museli snažit porovnávat a tříbit si informace, jak to vlastně tenkrát asi bylo a zda má dnes někdo nárok na vyznamenání.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Využívám celé filmy, ukázky také (hlavně na praxích), ale v kině jsem ještě nebyl, ale myslím, že na to dojde také. Na internetu jsem tuhle objevil moc pěkný web o různých možnostech, aktivitách a hrách do výuky dějepisu. A tam jsem zjistil, že autorka si čas od času sama stříhá videa do kratších verzí a od jiných kolegů také vím, že si občas některé filmy sami stříhají do kratších ukázek. Prostě si film přizpůsobí svým potřebám. A to je skvělé, v budoucnu bych do toho šel taky.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Pouštím většinou filmy, které znám anebo které jsem viděl. Předtím, než ho žáci „dostanou“, tak se jej snažím posoudit a probrat, co je vhodné a co ne. Na dokument jsem se pokusil napasovat metodu INSERT. Mají zadané otázky, úkoly, pracovní list, diskuse, které v hodinách plní. Také využívám metodu brainstorming.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Pracovní list dávám, nebo mají zadané otázky nebo metodu INSERT. Metodu INSERT využívám především tak, že vystřihám jednotlivé obrázky z ukázky a žáci k nim doplňují značky podle toho, jak moc to pro ně byla nová informace, informaci, kterou znali, ale neumí ji vysvětlit, informace, která zazněla jinak, než jak ji oni znají, anebo to pro ně byla nejasná informace. Analýza – snažím se navazovat diskusí, zkusím dávat otázky, abych zjistil, jak moc dávali pozor a zda nemají i oni nějaké dotazy. Dobrá je dle mého názoru diskuse. Dovysvětlit i jestli mají některé dotazy.

9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Za mě nejdůležitější důvod je zpestření, že to není pouze výklad nebo pracovní listy. Snažím se odbourávat frontální výuku, nedělám prezentace. Snažím si dělat vlastní badatelské výuky a prostředky. Když je film dobře vybraný, tak si z toho oni mohou něco vzít a je to dobrá forma výuky. Myslím si, že je tam lepší názornost a vizuálnost. Slyšet a vidět to od někoho jiného. Výuku to v dobrém slova smyslu nabourá a žáci si pak pamatují daleko víc. Vidí jiný pohled na téma. Učitel nemusí mít stejné názory jako tvůrci filmu.

10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Když se to dobře nastaví a připraví, tak určitě ano. Ale musí to mít určitá pravidla a musí následovat další práce.

11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Zpestření výuky, potom žáci vlastně získávají schopnost zpracovávat informace, které dostanou z filmu, kriticky nahlížet (k tomu by mohla napomoci metoda INSERT). Poutavější předávání informací.

12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Může se naskytnout problém, že ne všechny to bude zajímat, nudit. Někteří můžou ležet na lavici, nesoustředí se na to. Každému se nezavděčíme. Získání určitých nepřesností z filmů.

13) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Snažím se o to. Pokládání otázek, aby nad tím přemýšleli. Mají základ z filmu, ale měli by nad tím přemýšlet, to, co se dozví. Dobrá je otázka „proč“. Položím triviální otázku, nebo jak na to přišli, aby se nad tím přemýšleli. Je to pro budoucnost velice důležitý. Je to jeden ze základních kamenů, jak přežít.

14) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Samozřejmě se autorskými právy zabývám, ale v určitých hlediscích je to pasé.

15) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

U nás na škole se nevyučují. Mediální výchovu zapojuji v rámci diskuse i na ukázkách „fake news“ a z Facebooku. Žáci si něco přečtou nebo vidí v televizi a pak si myslí, že to tak je na sto procent. Ne, co je pravda, ale co se přibližuje pravdě. Průřezové téma kritické myšlení a jak na žáky chrlí internet a média.

Rozhovor č. 7 – Jana:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Vystudovala jsem aprobaci český jazyk a německý jazyk pro základní školy.

2) Využíváte film ve výuce?

Ano, filmy ve výuce využívám.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Snažím se tak 3x – 4x za školní rok.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Především pro rozšíření učiva z literatury nebo promítání při vyučování. Jde vždy o filmové adaptace knih.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Ve velké většině filmy hrané, občas animované, třeba Farma zvířat. Zřídka pouštím také dokumenty. Když probíráme nějakého spisovatele, tak o jeho životě, události, válce, například Bílá nemoc nebo např. o divadle Semafor a tak podobně.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Využívám celé filmy, zřídka zkrácené ukázky. Pouštím i filmové ztvárnění ukázky, kterou máme v čítance. Děti to pak baví víc, než když si o tom pouze čteme. Nebo jsme se tuhle dívali na zdramatizovaného Sluhu dvou pánů, to je volně přístupné na YouTube a v čele s excelujícím Miroslavem Donutílem. Když vím, že budu pouštět celý film, tak si na něj udělám čas, třeba i dvě vyučovací hodiny po sobě. Je snadné jej žákům pustit, ale po něm chci vždycky, aby následovala diskuse. Nebo nějaká analýza, aby si z něj žáci odnesli to, co tím chtěl ten film říct. Předtím, než film ve výuce pouštím, tak samozřejmě musím ho znát sama a ideálně k tomu udělám úkoly. Film často nacházím na internetu (ČT edu) nebo DVD. ČT edu používám pravidelně, je to velmi rozmanitý web, jsou tam sestříhané ukázky z celých filmů a k nim přiložené pracovní listy, které příležitostně využívám. Ukázky jsou dlouhé od 2 do 20 minut. Najdete tam témata ke každému předmětu, který se vyučuje. Záleží na každém, co si vybere a použije v hodině. Udělalo se tam kus práce.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Tady bych asi zmínila převážně diskuse, společný rozbor, občas pracovní list a žáci i píšou třeba recenzi.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Podobně jsem to už řekla, ale opět hlavně společný rozbor, kdy porovnáváme knižní předlohy a film. To si myslím, že je velice důležité ten následný rozbor, jelikož si žáci mohou přijít na hodně věcí sami, ale je třeba je trochu korigovat a doplnit je, pokud si neví rady nebo neví, jak na to. To si snažíme procvičit, aby pak na středních školách s tím neměli tolik problémů. I když někomu to jde snadno, někdo pořád tápe. Je to hodně individuální. Žáci píšou také recenzi na zhlédnutou ukázkou či film. Zkoušejí si práci kritika i novináře. A pak zřídka pracují s pracovním listem.

9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Za mě hlavními důvody jsou zpestření. Některé knihy by žáci nepřečetli, tak se s nimi alespoň takto seznámí a možná se někdy dostanou i ke knize. Pokud je film zajímavý. Tady jako jeden z příkladů bych mohla uvést filmy Harryho Pottera od Joanne Rowlingové a pozdější filmové zpracování. To žáky velice baví a někteří si je přečtou i v angličtině.

10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Ano, žáky ve velké většině zaujme a jsou ochotní přemýšlet a diskutovat.

11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Co se týká výhod, tak zpestření, odlehčení a taky prezentaci a zpřístupnění některých knih, které by žáci ani nečetli. Film dokáže také vizuálně přiblížit danou dobu, nebo pokud se jedná o historický film, tak dané období, kostýmy, budovy apod.

12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Do nevýhod bych zařadila časovou náročnost, také žáci postupně leniví a nečtou. Chtějí informace pouze někde vidět nebo poslechnout, ale ne aby sami se k nim dobrali. Mezi nevýhody také řadím to, že když se pustí film, většina žáků vypne a nedává pozor, prostě berou to jako oddechovku a ne jako další metodu výuky. Potom se většina chlubí, že nic nedělali a koukali na film. Takže za mě je rozhodně lepší méně je někdy více.

13) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Snažím se v diskusi po filmu.

14) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Autorská práva pro promítání filmů ve školách příliš neznám. Abych řekla pravdu, ani mě nenapadlo je příliš řešit. Ve školním prostředí je plno věcí jinak než normálně. Takže pokud použiji film, který je volně dostupný, to znamená on-line, třeba na internetu, tak myslím, že není až takový problém ho pustit.

15) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Mediální výchova se na naší škole nevyučuje, ale někdy žáky upozorňuji na herce, režiséra a další členy tvůrčího týmu daných filmů, že se někdy mohou objevit zkreslené a subjektivní postoje každého z nich. Ukazujeme si na různých ukázkách, jak zjistit, zda ten film je objektivní. Tak zkoumáme staré filmy, kde jim ukazuji a upozorňuji je na ideologické narážky, válečné propagace apod. U filmů s historickou tematikou (Želary) zase mluvíme i o době a životě, kterou film zachycuje.

Rozhovor č. 8 – Matěj:

1) Jaká je Vaše aprobace?

Dobrý den, má aprobace je čeština a dějepis pro střední školy.

2) Využíváte film ve výuce?

Ano, rozhodně ano, ať už v češtině, tak dějepis.

3) Jak často film ve výuce využíváte?

Záleží na situaci ve výuce. Někde se objeví jednou za měsíc (zejména v češtině, kdy se dá pustit drama, které přímo seznámí studenty s uměleckým dílem) a někde jednou za školní rok. Ale snažím se samozřejmě častěji. Teď už pouštím filmy pravidelněji.

4) Jakým způsobem jej využíváte?

Opět záleží na předmětu a situaci. V češtině jsem tuhle pouštěl Bílou nemoc z roku 1937, pomocí které studenti poznali významné drama od Karla Čapka a přímo jim nahradilo četbu. Oproti tomu v dějepise může film doplnit probíranou látku.

5) Jaký typ filmu preferujete a využíváte ve výuce nejčastěji (dokumentární, hraný)?

Musím se opět opakovat, v češtině se vyskytuje poměrně často hraný, stejně tak třeba při výuce o Napoleonovi jsem použil film s Clavierem v hlavní roli, který byl tedy hraný. Právě hraný filmy mě osobně přijdou atraktivnější a zábavnější než dokumentární, takže i proto je zařazuji. Obsahují plno akčních scén, napětí a jsou postaveny na příbězích. Samozřejmě poté musí následovat analýza a diskuse, abych popřípadě doplnil či rozšířil znalosti a správné informace. Občas naopak pro doplnění využívám filmy dokumentární, je to tedy podle situace. Kdybych měl ale říct, co převažuje, musím říct, že dokumentární.

6) Využíváte zkrácené ukázky, celé filmy nebo navštěvujete s žáky kino?

Kino jsme ještě nenavštívili, jednou jsme měli jet na divadlo, ale covid nám to zrušil. V hodinách dějepisů často pustím třeba jenom ukázkou, třeba z Českého století, kterým chci ukázat, jak mohla vypadat nějaká situace. Ovšem třeba u uměleckých zpracování, jako již několikrát zmiňovaná Bílá nemoc, musím film pustit samozřejmě celý. Pokud se mi líbí některý film celý, ale nelze ho pustit v hodině celý, buď že není čas, anebo prostě mám v plánu jinou aktivitu, tak si ho občas i sám sestříhám tak, aby mi to co nejvíce vyhovovalo. Třeba do pětiminutových nebo desetiminutových scén.

7) Jaké další metody s filmem využíváte?

Pokud se myslí přímo při filmu, tak mnohdy práci s pracovním listem nebo následná debata. Většinou s žáky diskutujeme o tom, co viděli, jaké z toho mají pocity, emoce, co je nejvíce zaujalo, co naopak překvapilo nebo nevěděli.

8) Dáváte žákům v průběhu sledování filmu k vyplnění pracovní list? Či jak jinak později analyzujete film?

Záleží na situaci, nejlepší je jim dát nějaké otázky nebo pracovní list, aby při filmu aktivně pracovali, ale mnohdy je nechám film zkouknout a následně ho s nimi analyzuji při debatě.

9) Jaké jsou hlavní důvody pro využívání filmu ve výuce? Co podle Vás přináší film do výuky?

Myslím, že film může doplnit látku, jelikož studenti mají informace z výkladu, tady jim to doplní film, plus, pokud nejsou filmy pouštěny nějak moc často, jedná se o i ozvláštnění výuky, a proto si studenti mohou více pamatovat už jenom, protože to je něco jiného než obvykle.

10) Je podle Vás využívání filmu ve výuce efektivní?

Myslím, že určitě ano, záleží na tom, jak často jsou filmy pouštěny, jak se udržuje u studentů pozornost a další faktory, ale obecně bych řekl, že určitě ano.

11) Jaké výhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Studenti graficky vidí probírané informace, využití filmu je pro ně zajímavější nežli výklad učitele. Studentům ukáže téma z větší perspektivy, ukáže studentům mnohdy třeba zajímavou filmovou sérii, kterou sami neznali, a následně se jí mohou věnovat ve volném čase, pokud je téma zaujalo, a mnoho dalšího.

12) Jaké nevýhody dle Vás představuje zapojení filmu do výuky?

Může to působit jako snaha vyhnout se frontální výuce, takže to může, ať už na kolegy nebo rodiče, působit jako pozice promítače filmů a ne pozice učitele. Další nevýhodou pak samozřejmě je, pokud jsou filmy pouštěny moc často, studenty to přestává bavit a ztrácí se možná zajímavost tím, že to je něco neobvyklého.

13) Jak máte ve škole zajištěnou techniku pro promítání filmů či ukázek?

Škola prošla asi před 10 lety velkou modernizací, což obnášelo i rozšíření počítačových sítí a projektorů do každých tříd. Musím říct, že bych si bez současného vybavení, a tím myslím počítač, projektor, občas interaktivní tabule, nedokázal představit tu třídu. Celkově jsou v současné době moderní technologie spojené a propojené v dnešní společnosti, že i žákům chceme dopřát to nejvíce moderní a interaktivní. K tomu si, trůfám si říct, právě náleží i film a jeho větší zapojení do světa vzdělání.

14) Vedete žáky ke kritickému myšlení?

Pevně doufám, že ano. Nejde jen o to předávat žákům strohé informace, ale naučit je porovnávat a orientovat se v dnešním světě plném nástrah a nových možností, technologií a uskupení, která třeba nám nemusí být zřejmá, ale dobrat se aspoň částečně toho, kde je pravda je dost důležité. U nás na gymplu je k tomu vedeme víc, než třeba vyprávějí kolegové ze základních škol.

15) Jak nazíráte na problematiku autorských práv?

Velice si na toto téma ve škole potrpíme, proto fotografie využíváme zejména z fotobanky, filmy pouštím z archivu České televize či na jsns.cz a dalších.

16) V souvislosti s využíváním filmu by měla předcházet filmová a mediální výchova. Vyučují se tyto předměty u vás na škole? Nebo jakým způsobem propojujete průřezové téma mediální výchovy?

Vyučuje, určitě, v rámci základu společenských věd (ZSV) či společenskovedního semináře (SVS).